

CEP ÜNİVERSİTESİ

Cinsel İlişkiler Tarihi

ANDRE MORALI-DANINOS

İletişim Yayınları • PRESSES UNIVERSITAIRES DE FRANCE

CEP ÜNİVERSİTESİ

Cinsel İlişkiler Tarihi

Histoire des relations sexuelles

ANDRE MORALI-DANINOS

Çeviren

İBRAHİM YAKUPOĞLU

İletişim Yayınları • PRESSES UNIVERSITAIRES DE FRANCE

İletişim Yayınları • *PRESSES UNIVERSITAIRES DE FRANCE*

CEP ÜNİVERSİTESİ

İletişim Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi: Murat Belge
Genel Yayın Yönetmeni: Fahri Aral
Yayın Yönetmeni: Erkan Kayılı
Yayın Danışmanı: Ahmet İnsel

Yayın Kurulu:
Fahri Aral, Murat Belge, Tanıl Bora, Murat Gültekingil,
Ahmet İnsel, Erkan Kayılı, Ümit Kıvanç,
Tuğrul Paşaoğlu, Mete Tunçay.

Görsel Tasarım: Ümit Kıvanç
Dizgi: Maraton Dizgievi
Sayfa Düzeni: Hüsnü Abbas
Baskı: Şefik Matbaası (iç) / Ayhan Matbaası (kapak)
Dağıtım: Hür Basın Dağıtım A.Ş.

İletişim Yayıncılık A.Ş. · Cep Üniversitesi 38 · ISBN 975-470-149-0

1. Basım · İletişim Yayınları, Ağustos 1991.
1980 tarihli 4. baskısından çevrilmiştir.

© Que sais-je?, Presses Universitaires de France, 1963
108, Boulevard Saint-Germain, 75006, Paris-France
© İletişim Yayıncılık A.Ş., 1991
Klodfarer Cad. İletişim Han. No:7 34400
Cağaloğlu-İSTANBUL, Tel: 516 22 60 · 61 · 62

YAZARIN DİĞER ESERİ

Sociologie des relations sexuelles, PUF, 1965.

Önsöz

Günümüzde bilgi bir yandan en önemli değer haline gelirken diğer yandan da artan bir hızla gelişiyor, çeşitleniyor. Ama katlanarak büyüyen bilgi üretiminden yararlanmak, özellikle gündelik yaşam kaygılarının baskısı altında, zorlaşıyor. Her şeye rağmen bilgiye ulaşma çabasını sürdürenler için de imkânlar pek fazla değil.

Ayrıca, özellikle Türkiye gibi ülkelerde bir konuda kendini geliştirmek ya da sırf merakını gidermek için herhangi bir konuyu öğrenmek isteyenlerin şansı çok az. Üniversitelerimiz, toplumumuzun yetişkin bölümüne katkıda bulunmak için gerekli imkânlardan yoksun.

Cep Üniversitesi kitapları işte bu olumsuz ortamda, evlerinde kendilerini yetiştirmek, otobüste, vapurda, trende harcanan zamandan kendileri için yararlanmak isteyenlere sunulmak üzere hazırlandı.

20. yüzyıl Fransız kültür hayatının en önemli ürünlerinden olan, bugün yaklaşık 3000 kitaplık dev bir dizi oluşturan "Que sais-je" (Ne Biliyorum?) dizisini İletişim Yayınları Türkçe'ye kazandırıyor. İletişim'in Cep Üniversitesi, bu büyük diziden seçilmiş,

Türkiyeli okurlar için özellikle ilgi çekici olabilecek eserlerin yanısıra, Avrupa'nın başka yayınevlerinin benzer bir çerçevede yayımladığı kitapları da içeriyor.

Ayrıca, Türkiye'nin siyaset, kültür, ekonomi hayatıyla ilgili konularda özel olarak bu dizi için yazılmış telif eserler "üniversite"nin "öğrenim programını" tamamlayacak.

Cep Üniversitesi'nin her kitabı alanının öndegelen bir uzmanı tarafından yazıldı. Kitaplar, hem konuya ilk kez eğilen kişilere hem de bilgisini derinleştirmek isteyenlere seslenebilecek bir kapsam ve derinlikte. Bilginin yeterli ve anlaşılır olması, temel kıstas. Cep Üniversitesi kitaplarını lise ve üniversite öğrencileri yardımcı ders kitabı olarak kullanabilecek; öğretmenler, öğretim üyeleri ve araştırmacılar bu kitaplardan kaynak olarak yararlanabilecek; gazeteciler yoğun iş temposu içinde çabuk bilgilenme ihtiyaçlarını Cep Üniversitesi'nden karşılayabilecek; çalıştığı meslek dalında bilgisini geliştirmek isteyen, evinde, kendi programlayabileceği bir meslekî eğitim imkânına kavuşacak; ayrıca, herhangi bir nedenle herhangi bir konuyu merak eden herkes, kolay okunur, kolay taşınır, ucuz bir kaynağı Cep Üniversitesi'nden temin edebilecek.

Cep Üniversitesi kitapları sık aralıklarla yayımlandıkça, benzersiz bir genel kültür kitaplığı oluşturacak. İnsan Hakları'ndan Genetik'e, Kanser'den Ortak Pazar'a, Alkolizm'den Kapitalizm'e, İstatistik'den Cinsellik'e kadar uzanan geniş bir bilgi alanında hem zahmetsiz hem verimli bir gezinti için ideal "mekân", Cep Üniversitesi.

İletişim
Yayınları

İçindekiler

GİRİŞ 7

BİRİNCİ KISIM

Tarihte Cinsellik 12

I. BÖLÜM

Tarihöncesi ve İlk Çağ 12

Tarihöncesi 12

Eski Mısır 15

Babil 16

İsrail 17

Hindistan 18

Eski Yunan 19

Roma 23

II. BÖLÜM

Ortaçağ ve Rönesans 28

Hıristiyanlar'ın Görüşleri 28

Müslümanlar'ın Görüşleri 29

Ortaçağ'da Hıristiyanlık Aleminideki Cinsel Sorunlar 31

Zührevi Patolojinin Başlangıç Dönemi 41

İçgüdülerle Bastırma Arasındaki Savaşın Sonuçları 42

Rönesans 44

III. BÖLÜM

Modern Zamanlar ve Çağdaş Dönem 47

17. ve 18. Yüzyıllar 47

19. Yüzyıl 58

İKİNCİ KISIM

Efsanelerde ve Dinlerde Cinsellik 82

I. BÖLÜM
Cinsellik ve Efsaneler 82
Dinlenme Efsanesi 82
Yaratılış Efsanesi 83
Dedipus Efsanesi 88
Faust Efsanesi 91

II. BÖLÜM
Cinsellik ve Din 92
Büyüye Öykünme 92
Phallus Kültü 95
Dinsel-Cinsel Çelişkisi 95
Ana Kültü 100
Meryem Ana Kültü 103

ÜÇÜNCÜ KISIM
Kültürlerde ve Simgelerde Cinsellik 116

I. BÖLÜM
İlkel Denen Toplumlarda Cinsellik 118
Pasifik Toplumları 118
Güney Afrika Yerlileri 122

II. BÖLÜM
Peri Masallarındaki Cinsel Simgecilik 125

III. BÖLÜM
Cinsel Simgecilik 130

SONUÇ 138

BİBLİYOGRAFYA 141

GİRİŞ

Tarih her şeyden önce, haklı olarak, zamandizinsel ve betimlemeye dayalıdır: niceliksel ve niteliksel olarak yansıtılan olaylarla ilgili belgelerin karşılaştırılması ve yan yana getirilmesi. Belge demek tanıklık demektir, yani geçmiş olayların sözlü, grafik, plastik, sesli, film halinde açıklanması. Ama bu kaynaklar genellikle, eski ilkelere uygun toplanmış, korunmuş ve iletilmiş; dar bir akılcılıkla, canının isteği gibi kimi kez "izlenimleri" açıklamak için varsayımsal bir benzeşim ilkesi, kimi kez de ayrılıkları açıklamak için hani pek hayali sayılamayacak tepkime ilkesi kullanarak yorumlanmıştır. Tarihin birçok tuzağından ikisi var ki her an hazır oracıktadır, bunlar ne yapar eder tekerrürü kışkırtırlar. Valéry ozanca bir açıklıkla; aklı fikri Avrupa'da olduğu için Bonaparte'ın nasıl başardığını ve Sezar'ı yeniden canlandırmak olduğu için de Napoléon'un nasıl yenildiğini anlatır.

Ama insanoğlunun tarihi yalnızca "büyük adamların tarihinin bir parçasıdır", hem malum bütün uluslarda en azından bir tane büyük adam var. Bu büyük adam nedir? Bakın, şu "olayları" yaratan tiplerden -siyasetçi ve savaşçılar, sanatçı ve tacirler, sanayici ve din adamları-, tuhaf kaygılarla ve idealleriyle, meslekleriyle, günlük yaşamla sürekli uyumsuzluk içinde tedirgin çok sayıda insan psikolojik olarak "yerinde" incelendiğinde, tarihi koşullandıran olayların gerekirciliği içinde cinselliğin oynadığı önemli rol kolaylıkla anlaşılacaktır.

Üstelik dahası da var, insansal ve bilimsel nedenler yüzünden bu güçlü adamlara yönelik psikolojik araştırmaların sınırlandırılmamasına karar verilir. Muayene edilen bütün vakalarda aynı derin cinsel güdülenmeler, korkularla gem vurulan aynı istekler ve aşk düzleminde insanın kendisiyle ve kendisini çevreleyen dünyayla aynı dokunaklı girişimleri keşfedilir.

Günümüzde psikolog ve psikiyatrların "özel müşterileri" olmasına artık karşı çıkılmıyor; onların sinir hastaları tarihin cinsel yetersizlik kapalı kutusuna hapsedilmiştir, çünkü hekim siyasetin ve askeri güçlerin, sanayinin ya da ticaretin doruğundakiler arasında, tezgahların, mağaza raflarının ya da laboratuvardaki karnilerin arkasındakilerden daha çok hasta bulunduğunu söyleyebilecektir.

Eğer, Homeros'un küçük dünyasında, Truva her şeyden önce bir cinsel dram idiyse; eğer Sezar saralı ve eşcinsel idiyse; IX. Charles veremli ve aşırı derecede sinir hastası idiyse; VIII. Henry frengili, II. Katerina sadist bir erkek düşkünü, XVI. Louis kısmen iktidarsız, Hitler bir paranoyak idiyse, ve bu büyük insanlar da bir ölçüde tarihi yapmışlarsa, o halde tarih cinseldir.

Bugün sık başvurulan tarihin o ünlü oluş nedeni, eğer böyle bir şey varsa, tek bir anlam, yalnızca tek bir anlam içerir: İnsanlara, apansız kaygılardan ve yarın korkusundan korunmuş olarak kendilerini aşka ve sevgiye bırakmalarını sağlamak. Tarih belki bir gün, Atlantik Paktı'nda sözü edilen "korku ve gereksinmeden kurtulacağı" yöne doğru yürüyecektir. Ama bu nitelik belirtmenin olumsuz olduğunun altını çizmekten geri kalmayacaktır -değil mi ki bu yitirilen gereksinme ve korkunun yerinin neyle dolduracağı söylenmiyor. Ancak korkunun, kaba ya da utanılacak ölümden ya da acıdan geldiği; gereksin-

menin de insanın korunmasına ilişkin yaşamsal gerekirliliklerin bütünü olduğu söylenebilir.

Kısaca burada yaşamak, insanoğluna yaşaması için izin vermek, arama olmasın, sorgulama olmasın, hapse tıkma, toplama kampları ve sorgusuz sualsiz hızlı infazlar olmasın; yalnızca en alt düzeyde bir gıda yardımı, giyim ve barınma, bireysel ve sosyal eğlence sözkonusu olsun yeter. Bu da insanın temel gereksinmelerinin üstüne sünger çekileceği anlamına gelir. Kuralları hiçe sayan edepsiz bir örtü kaldırılıp aşkın üstüne, yeri doldurulamaz cinselliğin üstüne, aşkın ve cinselliğin zaman aşımına uğramaz sonuçlarının üstüne atılıvermiş. Burada, hani yanlış yorumlanmak ve "kurulu düzen yanlılarına, ahlâkçılara ve tarihçilere ters düşmek korkusuyla tarihten ve siyasetten konuşmayacağız.

Oysa en basit gözlemler bile göstermiştir ki aşk ve cinsellik uzun zaman korkuya ve gereksinmeye karşı direnmişlerdir. İster hapishanelerde, ölümle burun burunayken, bombardıman altında, gizli gizli verilen mücadelelerde ya da açık havada olsun; topluluklar ister zengin, hali vakti yerinde ister iyi beslenmemiş olsunlar, aşk dolu sohbetler ve cinsel eylem saygı ve rağbet görmüştür. Bu arada iki insan için yapılacak şey birbirlerine yaklaşmaktır o kadar. Yaşam ölüme kendi tarzında karşı çıkar, kendine özgü bir üslupla karşı çıkar ve bu üslup da cinselliktir.

Galile dünyanın döndüğünü, Darwin türlerin evrimini kanıtladığında ve Freud cinsiyetin olan güçlerini ortaya çıkardığında tarih birer dönüm noktasını daha aşmıştır. Bu üç evrede de bir sarsıntı yaşanmış, bir direnç oluşmuştur. Bu durum cinsel devrim açısından hala sürmektedir. İşte aşkın ve cinselliğin büyük bir güçle hangi noktada tarihi yönlendirdiklerinin gizlenmesini sağlayan şey bu

sarsıntıların ve dirençlerin anılarıdır -siyaset, savaş ve para çoğunlukla Eros'un hizmetindeki araçlardan başka birşey değillerdir.

Bu yapıtta sunduğumuz cinsellik tarihi yalnızca bu geniş konuyu işlemeyi amaçlamaktadır; birinci kısım, cinselliğin geçici evriminin birbirini izleyen peşpeşe evrelerinde ele alınan örneklerle doldurulmuştur. Ama tarihsel olaylardan alınan ders, genellikle bu olayların doğurucusu ve başlatıcısı olarak duygu ve düşünce akımlarının incelenmesiyle açıkça belirtilmedikçe yüzeysel kalacaktır.

"Efsanelerde ve dinlerde cinsellik" başlığını taşıyan ikinci kısım bize, efsanelerin tarihi hangi ölçüde yönettiklerini kesin bir biçimde göstermek durumunda gibi görünüyor. Efsaneler bizlere başkalarının yaptıklarının neler olduklarını anımsatırlar. *Efsaneler, olabildiğince çeşitli biçimler* altında, bir kuşaktan öbürüne aktarılan geçmişteki örnekleri temsil ederler. Bunlar, bilinçli ya da bilinçsiz, bireysel ya da topluca yapılan mükemmel bir öykünmeye uygun düşen davranış örnekleridir.

İnsanlığın başlangıcında efsaneler hem dini, hem davranış kurallarını hem de kullanışlı çareler içerirlerdi, bütün bu ögeler kopmazcasına birbirlerine karışmış durumdaydı. Mircea Eliade bu efsanelerin en önemlilerinden birinin, tek bir bireyin topluluğun çıkarı için kendisini feda etmesiyle ilgili olanın, kültürdeki gerekli kavramlarla karışık olarak bulunduğunu kanıtladı: "İnsan, önemli bir cinayetin sonunda, bugün neyse o duruma geldi -ölümlü, cinselleşmiş ve çalışmaya mahkum-; *in illo tempore*, kutsal bir Canlı, çoğunlukla da bir kadın ya da bir genç kız, hatta kimi zaman bir çocuk ve bir erkek, bedeninde yumrular ya da meyve ağaçları fışkırsın diye kendini feda etti."

Üçüncü kısımda ise: "Çeşitli kültürlerde cinsel-

lik ve simgeler" başlığı altında cinsel gereksinmenin ve bu gereksinmeyle ilgili doyum yollarının göreneklerde ve sözlü ya da yazılı geleneklerin hayal gücünün ürünlerinde nasıl açıklandığını inceleyeceğiz. Cinsel olanın insanın kendi bedeni üstünde yansımasıyla dramatik bir biçimde hangi noktada yer aldığını da göreceğiz.

Bu dizinin vermek istediği genel mesaja uygun olarak, elinizdeki bu yapıtın alçakgönüllü savları vardır: Bu yapıt aşkın ve cinselliğin tarihte oynadıkları kesin rolün ne olduğuna dair bilgi vermek ister; biz burada, tarihin efsanelerden ve simgelerden yaptığı bilinçsiz alıntılar konusunu da yeniden ele alacağız.

BİRİNCİ KISIM
TARİHTE CİNSELLİK

BİRİNCİ BÖLÜM
TARİHÖNCESİ VE İLKÇAĞ

I. Tarihöncesi

İlkel cinsel sevimsiz "biraradalık"dan çok sözedildi. Av ve balık avı silahları ile araç gerecinin ortaya çıkmasından önce sıkıntılı ve düzensiz hasat dönemi boyunca sevimsiz biraradalıkın belli bir biçimi varolmuşa benziyor. Öyle görünüyor ki tarihöncesi insanın, ya da en azından *Yontmataş Devri İnsanı*'nın, hayvanlarda olduğu gibi, tekeşlilik, dişinin rızasının önemi, bütün çocuklara gösterilen fedakârlık, belli çiftleşme dönemleriyle belirgin düzenli bir cinsel yaşamı olmuştur.

Anlaşıldığı üzre insanın ilk sanatsal gösterileri de, çiftlerle ya da öbekle değil yalnızca kadınla ilgiliydi. Menton yakınlarında Landes'da bulunan yirmi bin yıllık resimler koca kalçalı bir "Venüs"ü gösterir. Willendorf'da bulunan resimlerde ise cinsiyeti açıkça belirgin ve takılarıyla (kolye, bilezik, saçlar) kırmızı bir oyuncak bebek yer almaktadır.

Soğuk nedeniyle, ilkel insanların örtülü (giyimli) oldukları düşünülebilir; bu da doğal olarak, cinsel çıplaklığı ender rastlanan ve aranılan bir "manzara" yapmıştır. Çiftleşmeyle ilgili en eski resim Laussel mağarasında bulunandır. Daha yeni bir başka resimdeyse, uzun boylu bir kadının önünde bir erkeği yalvarma-hayran olma tavrında gösterir. Böylece kadına karşı duyulan aşırı saygı ve sevginin (hatta bir tür tapınmanın) daha o devirlerden

başlayarak kurulmuş olması mümkündür -bu tapınmanın yapısı dini olmaktan çok cinseldir, belki de isteklerinin gerçekleştirilmesi konusunda erkeklerin kuşkularını ve kaygılarını yatıştırmaya yönelik tıbbi tedaviye ilişkin bir değeri vardır. O halde Reinach ve Frazer'in öne sürdükleri gibi o devrin cinsel "simgelerine" (cuneus, üçgen, vb.) sihirli ya da dinsel bir değer vermek güçtür. Anne-çocuk ilişkisini anlatan ilkel bir resim bugüne kadar bulunamamıştır.

Üst Yontmataş Devri'nde, insanoğlu teknik olarak gelişmişti (mızrak ve daha sonra da, ok, yay kullandı). Erkek avlanır kadınsa av hayvanını pişirir, bitki kökleri ve yaprakları toplardı. Kadın genel çizgisi değişmişti (17.000 yıllık bir resimde bir el merdiveni üstünde bal toplayan ince bedenli uzun boylu bir kadın yer almaktadır).

Buzul Çağı'nın sonunda (İ.Ö. 12.000-6.000 yılları arasında), insanı verimliliğin ve üretimin bilincine götüren ekin ekmek ve hayvan yetiştirmek avın yerini almıştı. Tam bu devirde insanların çoğalmaları, kesin oymak kuralları bulunmayan toplulukların oluşmasını kamçılamış olsa gerektir. Bu görece sevimsiz biraradalık, soyundan gelenleri adlandırmayı ve tanımayı sağlamak için, anaerkinin, gücünü zorla kabul ettirmesine yol açmıştır.

Şu halde kadınların sosyal konumları erkeklerden daha önemli olmuştur. Bu kadıngücü,[1] yaşam düzeyinin iyileşmesinin, oymak mülkiyetinin ve

(1) Burada "gynocratie" terimi kullanılmıştı; bir türetme terim-sözcük olan "gynocratie"yi etimolojik anlamıyla Türkçe'ye aktardık. Buna göre: *Gyno, gyneco, gyne* öneki Yunanca *gune*'den gelmektedir, *kadın* demektir; *crate, cratie, cratique* soneki de keza Yunanca *kratos*'tan gelmektedir, *güç* demektir. Böylece terime "kadıngücü" dedik. Benzeri bir yapı aynı dizide çıkan bir başka yapıtta da yaygın biçimde geçmiştir (Bkz. Eşcinsellik, Cep Üniversitesi). (ç.n.)

özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla (özel mülkiyet kadına dayanır, erkeğe gösterdiği sadakatin ödülü olarak gelişmiştir) kaybolmuştur.

Böylece peşpeşe üç evre yaşanmıştır: Hayvanlarınkine benzer "doğal" tekeşlilik; "fırsatların" artmasına ve sosyal kuralların ortaya çıkmasına bağlı çokeşlilik ve ikincil çokkocalılık; son olarak da oymağın yararına örgütlü tekeşlilik.

Tarih döneminden Buzul Zamanı'nın sonunu ayıran iki ya da üç bin yıllık devre pek iyi bilinmemektedir. Bu devrede acaba oymak uygarlığından Doğu'nun büyük imparatorluklarının uygarlığına ulaşmak için yavaş ve aşamalı bir gelişme mi olmuştur? Ya da tam tersi, en yeni düşüncelere göre, insanlık kendi kendini en azından kısmen tahrip eden, ardından yalnızca yer yer görülen, hâlâ etkinliğini ve önemini sürdüren ama teknik ve sosyal planda geçmişin solgun bir yansımasından başka bir şey olmayan kırıntılar bırakarak hızlı bir gelişme mi yaşamıştır? Bu devrin cinsel sosyolojisi, birey ve ülke adlarının ortaya çıkmasıyla belirgindir. Alınan ilk adlar, soy zincirinin (nesep) ortadikmesi olmayı sürdüren kadınla ilgilidir.

Daha o devirde üç sınıf halinde kendini gösteren bir sosyal bölünme vardı. *Üst* sınıf, ayrıcalıklarını korumaya boğulmuş ve bunlarla meşgul; saygının dış belirtileri, soy sop ve soyundan gelenler, karmaşık miras kuralları. Genellikle "mülk" getirdiği için seçilen kadına son derece değer veriliyor. En büyük evlatlar en önemlileridir, zira zamanla "dölün zayıfladığına" inanılıyor. Sosyal ayrıcalıklar her iki cinsiyettekiler için belli bir *cinsel özgürlük* de içeriyor, yeter ki resmen durum kötüye kullanılmış ya da insanın düzeyini düşürmüş olmasın.

Orta sınıfta, kimi zaman çok sayıda üyeden oluşan bir ailenin gereksinmelerini karşılayan tek kişi

erkek. Kadın kaçınılmaz ama tekdüze ve yinelenip duran ev işlerine koşulmuş. Kadının statüsü düşük, çünkü gerçek anlamıyla bir şey üretmeden "tüketiyor".

Aşağı sınıf güç ve zorlu bir yaşam karşısında cinsiyetlerin eşitliliğiyle belirgin. Çokeşlilik olanaksız, çünkü fazlasıyla onur kırıcı. Yegane sevimsiz biraradalık genç erkeklerin ve kızların genellikle profesyonel olarak sürdürdükleri çapkınlık.

II. Eski Mısır

Kadının sosyal ve dinsel yaşamda hala çok önemli olduğundan söz edilen eski uygarlıkların ilk ve en yetkin örneği Eski Mısır'dır. Yakın akrabalar arası cinsel ilişki[2] henüz yasak değildir. Hanedanla ilgili ve dinsel düzlemde üstüne adeta toz kondurulmayan birliktelik görüntüsü kardeş evliliğidir.

Krallık düzeni içinde yakın akrabalar arası ilişkinin kökeni değişik bir biçimde yorumlanmaktadır. Kutsal eşler İsis ve Osiris'in dölleme gücü ölümün bile ötesine uzanmaktadır; böylece insanlık başlangıçta kardeş bir çiftten, yani ilkel bir efsanevi yakın akraba evliliğinden gelmektedir, dolayısıyla benzer bir yöntemle sürmelidir. Ayrıca mal varlığıyla ilgili bir açıklama da vardır: çiftin mirası kadının baba yanından akrabalığına uzanır, kız ve erkek kardeşlerin kendi aralarında evlenmeleri aile mülkünü ve mirasın korumanın en kolay yoludur.

Öz kızkardeşleri olsunlar ya da olmasınlar Firavunlar'ın eşleri, genellikle sanki kral değilmiş, bir kraliçenin kocasıymış durumuna düşürtecek denli kocalarının üstünde egemen olmuşlardır. Evlilik başlangıçta, soylu sınıfa özgü bir olaydır. Evlilik gö-

(2) Dilimizde bu olaya mahremi ile zina, horanta zinası da denir. (ç.n.).

mülme, yani öbür dünyaya gitme hakkını verir. Plebler bu hakkı ancak büyük sosyal devrim sırasında (İ.Ö. 2000'de) kazanmışlardır.

Kadınların salt iktidarına karşı savaş özellikle ordu komutanlarınca başlatılmıştır. Bu tepkiyi yorumlamak güçtür. Kimileri bu olayda erkeklerin bağımlılıklarının basit bir reddini, diğerleri de eşcinsel tipte kadının dışlanmasını görmek istemiştir.

Eski Mısır kökenli ve Israil'in de benimsediği *sünnet* belki insan fedakarlığının yatıştırılmasının yeniden canlandırılışı, belki de erginliğe giriş kutlamalarında uygulandığında bir cesaret sınavıydı. Sünnetin ayırıcı belirti olarak değeri ise sınırlıdır, zira birçok ulus sünneti uygulamaktaydı. Eski Mısırlılar'da penisin başını örten derinin kesilmemesi "barbarlık"tı. Bu kurum üstünde başlangıçta sağlık korumayla ilgili kaygıların rol oynamış olması da mümkündür.

III. Babil

Babil Uygarlığı'nda kadınlar sosyal olarak düşük ama toplumda hala kendi rollerini oynamayı sürdürmekteydiler. İ.Ö. 2000'de Kral Hammurabi, 64'ü aileyle ilgili 252 maddeden oluşan bir medeni kanun çıkardı.

Evlilik tekeşliydi. Özellikle kadın hasta ve kısırsa nikahsız karı-kocalık yasaldı. Burada da kadın zevk ve üreme konusunda gerekli bir araç gibi görülmektedir. Yaşlı ya da kısır kadında analık rolünün yeniden canlanışını görmek mümkündür - karşıcinsel ilişkinin yerini alan ana-kız ilişkisi sözkonusudur.

Boşanmayı koca -kadın bu durumda çeyizini geri isteyebilir- ya da kocası her an yanında değilse kadın isteyebilirdi. Boşanmayı gerektirecek durum-

da kadının zarar ödentisi istemeye de hakkı vardı. Büyük bir olasılıkla asker sayısını, el işçiliği bunalımını ayıklamak için soy zinciri sert kurallarla korunmuştur. Çocuk düşürmeye kalkışan kadın, direğe bağlanır ya da kamçılanırdı, böylece cezaya çarptırıldığı herkese gösterilirdi. Aynı biçimde gebe bir kadına vurarak çocuğunun düşmesine yol açan da para ve bir ay zorunlu çalışma cezasına çarptırılırdı.

Cinsel cinayetler çok ağır bir biçimde cezalandırılırdı. Baştan çıkardığı genç kızla evlenmek istemeyenin kellesi uçurulabilirdi. Eşini aldatan kadın ise sevgilisine bağlanarak suya atılırdı. *Asur* egemenliği altındayken kocasını aldatan kadının burnu kesilir ve onunla cinsel ilişki kuran erkek de hadım edilirdi.

IV. İsrail

İbrani ve Babil gelenekleri arasında çok az fark vardı: Evlilik her şeyden önce soyun devamının sağlanmasına doğru yönelmişti. Eğer bu amaç yerine getirilemiyorduysa evlilik geçersiz sayılabilirdi. Evlilik dışı cinsel ilişkiler yasaklanmıştı. Çok az kişi bekâr kalırdı. Bunların çoğunluğunu da fizik ve akıl sağlığı bozuk olan hastalar oluştururdu. Evlilik bir ödevdi. Eğer koca ölürse, bir küçük kardeş yeğenlerinin mirasını korumak için dul kadınla evlenirdi. Sadakat, özellikle kadın için zorunluydu. Buna karşılık yalan yere zina suçlamasında bulunan ölüm cezasına çarptırılabilirdi.

Kadın, açıkça silik olmasına karşın, ev işlerinde ve genellikle sosyal ilişkilerde önemli bir rol oynardı. Musa'dan önce bazı kadınların dinsel işlevleri de vardı.

Musa öncesi İbraniler'de yakın akraba evliliği

engellenmemişti. Yalnızca düzene koyulmuştu. Aynı babadan olma erkek ve kız kardeşlerin evliliğine izin veriliyordu ama ana bir erkek ve kız kardeşlerin her tür ilişkisi yasaklanmıştı. Bu da, daha o devirde bile anne soyundan gelenlerin en önemli ve belirleyici olduğunu gösteriyordu. Musa'nın rahipleri ise erkek ve kız kardeşler arasındaki her tür evliliği ve yakın akrabalar arasındaki her tür cinsel ilişkiyi yasaklayacaklardı.

Fahişelik vardı ama günümüzdekinden çok daha farklı bir biçimde değerlendiriliyordu. Her iki cinsiyetteki fahişler ya da "bendeler" mesleklerini uzak köylerde uygularlar ve özellikle yolculuk yapanlara saklanırlardı.

V. Hindistan

Eski *Hindistan*'da kadının erkeğe bağlılığı tamdır. Yakın akraba evliliği sert bir biçimde cezalandırılmıştır. Buda, altıncı dereceye kadar yakın akrabalar arasındaki evliliği yasaklar. Kadının sadakati zorunludur. Ölümde bile evliliğin uzatılması sözkonusudur. İ.Ö 2000'den başlayarak, ari dilini konuşan oymaklarda gerçekten de *Sati* denilen kurum vardı, yani kocası ölen dul kadının yakılması. Bu olay genellikle yüksek sınıflardaki erişkin kadınlar için geçerliydi. Genç yaşta evlenip kocaları ölen kadınlar yaşamları boyunca dul kalırlardı.

Sati değişik bir biçimde açıklanır: Kimileri bu olayda dinsel kökenli insansal bir özveri görürler; kimileri de, incelikten uzak bir biçimde dul kadınların yakılması durumunda mirasa konan rahiplerin bu kurumu ısrarla desteklediklerı biçiminde değerlendirirler. Dul kadınların yakılmalarını Lord W. Bentinck 1829'da yasakladı ve bu olay da pek güçlükle karşılaşmadan yavaş yavaş kayboldu.

VI. Eski Yunan

Eski *Yunan uygarlığındaki* cinsel sosyoloji mitoloji ile gerçek arasındaki çarpıcı çelişkiyle belirgindir. Mitolojide cinsel yaşam çok yoğundur, tanrıçalar, yarı tanrıçalar ve kadınlar çekicilikleri ve aşıktaşlıklarıyla ulusların ve erkeklerin yazgısını kararlaştırırlar. Eski Yunan'da kadınlar her şeyden öte hayran olunası annelerdir; Isparta'da çilekeş ve dediği dedik, aile ocağının koruyucusu, Atina'da kokuşmuş ve demokratik. Erkek evin dışında aşk rahibelerinin cazibesine kapılmış durumdadır (o aşk rahibelerinin rolü de fazlasıyla abartılmıştır). Sonuç olarak eski Yunan mitolojisinde bolca bulunan cinsel betimlemeler aslında gerçek yaşamın doyurulmasına izin vermediği bilinçdışındaki istek ve arzuları karşılıyora benzemektedir.

Eski Yunan'da cinsel sosyolojideki evrim tıpkı mitolojide olduğu gibi iktidar için erkeklerle kadınlar arasındaki savaşın çağrıştırılmasıyla başlar: Mitolojide göğüsleri olmayan kadınlar olarak betimlenen (dolayısıyla daha iyi savaşmak için adeta erkekleştirilmiş) Amazonlar'a *(a-mazoi)* karşı düzenli ordu kurulması. Seferde namuslu, barış zamanında sefih bu kadın askerlerin, çocuklarını ordunun peşisıra gelen profesyonel dadılara emanet etmeleri gerekmişti. En sonunda düzenli orduya yenildiler ve denizden kaçarak yandaşları olan İskitler'e katıldılar.

Bu öyküye karşın, doğaları gereği zayıf cinsiyet diye bir anlayışın varolmadığı Eski Yunanlılar için olayın yadsınamaz olmasına karşın Eski Yunanistan'da askerler erkeklerden oluştu, keza aile içindeki, siyasal yönetimde ve hatta cinsel sosyolojinin örgütlenmesinde üstünlük erkeklerin oldu. Cinsel sosyoloji içinde, cinselliğin sosyal olarak yönlendi-

rildiği aile düzeyi ile zevke doğru yönelen aile dışı ilişkiler düzeyi ayırtedilir.

Aile ekonomik ve sosyal bir ortaklıktır. Başlangıçta Isparta'da aile topluluğunu sürdürmenin güçlüğü çokkocalılık olmasıdır: Birçok erkek az sayıda kadının çevresinde aynı aileyi sürdürmek için güçlerini birleştirir. Yalnızca eldekileri tüketen işe yaramayanlar ısrarla taranıp saptanırdı. Gerçek anlamda bir sağlık komisyonu çocukları doğumdan başlayarak muayene ederdi. Bu kurulun sağlıklı görmediği bebekler ise Tayghethos Dağı'ndan aşağı atılırdı.

Atina'da evlilikler geç yapılırdı ve genellikle özgür beraberlikler biçimindeydiler; bu yasal düzenlemeyi Perikles getirdi (Perikles kendi sınıfından biriyle evlenmiş bir soyluydu ama aynı zamanda Aspasia'nın aşığıydı). Erkek evlilikte salt efendidir. Çocuğu tanıyabilir ya da reddedebilir. Kadınlar münzevi bir yaşam sürerler. Evlilik ise sosyal bir kurumdur, cinsel ve duygusal ilgi kibar fahişelerin yanında, dışarıda aranırdı. Sokrates'in karısının örnek olduğu geçimsiz ve saldırgan kadın tablosu ve birçok komedinin esinlendiği ailesel nevrozların yoğunluğu bundan ileri gelmektedir.

Kadınlardaki bu nevrozu Hippokrat gözler önüne sermiştir: Dölyatağı yeterince sık erkek menisiyle doldurulmazsa bedenin öbür kısımlarında bir kan baskısı başgösterir. Bu hastalığın adı da isteridir. İsteri ise evlilik ve cinsel kaynaşmalarla iyileşir. Bu buluşta, kan baskısının sonuçları konusunda modern psikosomatik kuramların şafağında cinsel doyumsuzluğun hastalık yapan etkileri görülebilir. Bu açıklamada aynı zamanda aşk konusunda kadının haklarının tanınması da vardır. Daha sonraları, Platon'un *sitesinde* erkek ile kadın arasında bu denli büyük eşitsizlik görülmez.

Bazı kadınlar ise erkeksiz edebilmeyi de düşünmektedir. Aristophanes'de, içinde bulunduğu koşullara isyan eden, erkeklere her tür cinsel doyum vermeyi reddetmek için biraraya gelen kadınlara rastlanır. Sapho ve Lesbos şiir okulu biraz daha ileriye gider ve bir tür cinsel olarak kendine yeten kadın davası konusunda savaşanlar olur. Bu girişimin uygulamadaki başarısızlığı (çünkü sonunda pencereden kendini denize atarak intihar etmesiyle son bulur) birçok psikolojik yoruma yolaçabilir. Bu denemeler başarısızlığa mahkumdurlar, çünkü yaşayamazlar, biyolojiye, yaşamın biyolojisine uygun değillerdir.

İ.Ö. 4. yüzyılda en yoğun gelişmesini yaşayan yosma, aynı zamanda cinsel istek uyandırması, akıl hocalığı yapması ve esin perisi oluşuyla efendi olmuştur. Gerçekte, bu esin perisi kibar fahişelerin niteliği ve sayısı epey abartılıyor. Gizli fuhuş yuvaları çoktur ve fahişelik oldukça yaygındır.

Öyle görünüyor ki oğlancılık için de aynı durum sözkonusudur. Nitekim kimi yazarlar kişisel tahminleriyle bunu Yunan toplumunun başlıca özelliklerinden biri olarak ortaya atmışlardır. Bununla birlikte, öbür uygarlıklara göre bu önemli gelişme tam anlamıyla açıklanamamıştır. Acaba burada, bir başka kişilik olan, daha çocukluğundayken erişmek ve elde etmek isteyeceği şefkat ve rahatın gence verilmesi mi sözkonusudur? Sevgili (Eraste) sık sık dostu olan sevileni (Erotomenes)[3] eğitimini tamamlamak için evine almaktadır.[4] Acaba burada, bir tür acemi-usta siyaseti mi, gencin erişkinliğin sırlarını kavramaya çalıştığı bir tür özdeşleştirme mi sözko-

(3) Bu terim aynı dizide çıkan Jacques Corraze'ın *Eşcinsellik* adlı yapıtında Eromène olarak verilmektedir. (ç.n).

(4) Jacques Corraze'ın aynı dizide çıkan *Eşcinsellik* adlı yapıtında bu durum şöyle anlatılıyor: "Sevilen (Erastre) öğretmenin öğrencisine olduğu gibi sevgiliye (Eromene) bağlıdır." (ç.n)

nusu? Aristophanes'in ünlü tiradı malumdur: "Yalnızca, beden ve ruhuyla kendini erkeklerin aşkına veren genç delikanlılar ilerde Devlet Büyükleri olabilirler." Platon kutsal aşkın yalnızca erkekler arasında varolabileceğini söylüyor. Ne olursa olsun, eşcinsellik bu seçkin aydın düzlemden kendi içinde eylemin titizlikle tüketilmesi düzlemine çarçabuk geçmiş ve çok sayıda sosyal karışıklığa yol açmıştır. Platon da eşcinselliği yücelttikten sonra suçlamıştır.

Buna göre, Eski Yunan'ın sosyo-cinsel tarihinden iki ders alınabilir. Önce cinsel olarak sevimsiz biraradalık, kibar fahişeler, oğlancılık, kadınlar arasındaki eşcinsellik, vb., kısaca Yunan tarihini derinden etkileyen bu panseksüalizm devrin dininde simgeleştirilmiş olarak ortaya çıkar. Ölümlülerce benimsenen tüm cinsel tutumlar, Olimpus tanrılarının birinin ya da birçoğunun davranışında bulunur.

Kuşkusuz, Freudçu bir kavrama göre burada zevk ilkesinin akla yatkın olmayan bir genelleştirilmesi görülebilecektir. Böylece Eski Yunan'ın bunu siyasi çöküşle ödediği söylenebilir. Ama buna karşılık bu panseksüalizmin, sanatsal ve yazınsal tüm açılardan Helen kültürünün yayılmasını kolaylaştırdığı da kabul edilmelidir.

İkinci olarak, Ispartalılar'ın zorla önleyici tutumu ile Atinalılar'ın demokratik ve aldırmaz tutumu arasındaki çelişkiyi de ortaya koymakta yarar vardır. Isparta ekonomik çöküş ve kültürel kısırlıkla son bulmuştur, Atina ise, daha önce belirttiğimiz gibi, kültürü ve nüfus artışını kolaylaştırmış, sonunda sınıfların karışmasını, aile ve sosyal koruma konusunda topluluğu ilgilendiren ölçüler alınmasını sağlamıştır.

VII. Roma

Roma toplumu başlangıçta, kadınların yalnızca oldukları gibi değil aynı zamanda sayıca az olmaları yüzünden pek bir değerli addedildikleri (yedi erkeğe altı kadın düşmekteydi) çiftçi ve asker bir toplumdur. Kadınlar fatih ve sömürgeci bir toplumun temel direği olarak güçlü kadınlardır. Evlilik, önceleri cinsel ilişkiye başlangıç töreniyken sonraları toplumun temel dayanaklarından biri durumu geldi; babadan kızını satın alma uygulamasında önceleri çocuklar üstündeki hak *(patria potestas)* sınırsızken, sonraları bir aile kurulu aracılığıyla gözetildi. Aileyi bildiği gibi kurmak, tasarlayıp gerçekleştirmek ve yasal sayılmayan ama yasaklanmamış olan çocuk aldırmayla da olsa sınırlamak özgürlüğü, evli eşlere, uygulamada erkeğe bırakılmıştı.

Cinsellik önemi tanımazlıktan gelinemeyecek doğal bir gereksinme olarak değerlendirildi. Bu nedenle erkek için kadın için olduğundan daha kolay olan evlilik dışı cinsel ilişkileri affetme eğilimi vardı. Buna karşılık iki tarafın rızasının olması önemliydi ve ırza geçme sert bir biçimde cezalandırılırdı. İ.Ö. 5. yüzyılın ortalarına doğru, büyük bir olasılıkla malvarlığının dağılmasının önüne geçebilmek amacıyla zenginler ile fakirler arasında evliliğin sosyal değeri yasaklanarak güçlendirilmeye çalışıldı. Ama bunun sonucu "çeşitliliği kalmayan" ve yasal olmayan beraberlikler (evlilikler) öyle büyük karmaşıklığa yol açtılar ki, sözkonusu yasa apar topar yürürlükten kaldırıldı, yerine, servetlerin har vurup harman savrulmasının önüne geçebilmek için drahoma ve malların ayrılması düzeni kuruldu. Baba tarafının gücünü temsil eden drahoma, geçimini toprağın ekilmesinden çok, başka ülkelerle ilişkisinden sağlayan ticarileşmiş bir Roma'da

kadının değerini artırmıştır.

Aile bağlarının zayıflamasıyla kadının maddi değerinin artmasının atbaşı gitmesi tuhaf bir olaydır. Kadınların sadakatsizliği artık eskisi kadar sert bir biçimde cezalandırılmamaktadır, boşanmalar çok daha kolaydır. Söz gelişi önceleri koca uzun bir süre savaşta kalırsa boşanmaya izin verilirken daha sonra askere çağrılması bile boşanma nedeni olmuştur. Erkeğin kadını anlaşmayla bir dostuna bırakabilmesi, genellikle belli bir süreden beri devam eden kadının kocasını aldatmasını da (zina) yasallaştırmıştır.

Durum böyle olunca o zaman cinsellikte, daha önce Yunan toplumunda incelenen kaçınılmaz bir farklılaşma görüldü. Bu farklılaşma, "evliliği" tutmaya yönelen aile, nüfusla ilgili cinsellik ile tüm biçimlerinde fahişelikle elde edilen zevkle ilgili cinsellik arasında gerçekleşti. Fahişeliği en büyük düşünce adamları bile yasal güvenlik subabı ve tartışma götürmez bir meslek olarak değerlendirdiler. Fahişeler sosyal sınıfa uygun olarak az ya da çok incelikle Pompei'nin lüks genelevlerinden Suburre'nin batakhanelerine (*lupanar*-kurt ini)[5] kadar çeşitli yerlerde görülürdü.

Yasalar ile dinin savunduğu ve birleştirdiği bu Romalı ailede ana-babaların çocuklarla olan bağı henüz gerçek sevgi bağı değildi, bu bağda belli zorunluluklar da yoktu. Kuşkusuz çocuklar ana-babalarına neredeyse tanrılara eşit düzeyde saygı göstermek ve itaat etmek zorundaydılar. Buna karşılık ana-babalar özellikle de baba çocuklarıyla ilgili, büyük bir olasılıkla karı-koca arasındaki beraberliğin niteliğine, çocuğun babası üstünde bıraktığı izlenime ve babanın çocuk için sağlayacağı "tah-

(5) Buralardaki fahişelere dişi kurt denirdi çünkü geceleri müşterilerini adeta uluyarak çağırırlardı. (ç.n.)

mini" geleceğe bağlı son derece seçici bir tavır içindeydi. Nitekim evlat edinme kurumu hem kısırlığın hem de "hayırsız" evlatların yol açtıkları hayal kırıklığını dengelemek yüzünden oluşmuştu. Evlat edinme konusundaki yasalar öylesine genişti ki, söz gelişi evlatlık alan bekâr, evlatlık ise evli ve kendisini evlatlık alan babasından daha yaşlı olabilirdi. Buradan çıkan sonuç da kadının sosyal ve eğitsel rolünde bir azalma olduğudur.

Evlilikte sadakatin ve soy zinciri düzeninin bozulmasının yüksek ve zengin sınıflarda fakir sınıflardan daha yaygın olduğu söylenebilir. Yöneticilere gelince onlar istediklerini yapabilirlerdi. Augustus eşi Claudia'yı Scribonia için terketti, sonra kötü davranışları yüzünden Scribonia'yı bıraktı ve ona iktidarsızlığını dengeletecek genç kızlar bulan Livia'yı kaçırarak aldı. Scribonia'dan Augustus'un Julia adında bir kızı vardı. Julia henüz on dört yaşındayken iki kez dul kaldı. Augustus Julia'yı Tiberius'la yeniden evlendirdi. Tiberius Livia'nın bir başka evliliğinden olan oğluydu. Augustus yaşlılığında ahlâk konusunda yasalar çıkardı; fahişeler için kovuşturmalar başlattı, eşlerini aldatanlar için para cezaları uyguladı, azat edilmiş kölelerin boşanmalarını yasakladı.

Sonraki imrapatorların hepsinin hastalıklı cinsel özellikleri olmuştur. Tıpkı Sezar gibi Tiberius da büyük bir olasılıkla eşcinseldi. Sezar'ın bilindiği üzere "iki yanlı oynadığı" doğrudur, nitekim onun için "bütün erkeklerin karısı, bütün kadınların kocası" denirdi. Sezar'ın intikamcısı Marcus Antonius da, Kleopatra'nın aşkı uğruna bir imparatorluğu feda etmeden önce aynı biçimde eşcinsel ve karşıcinsel sefahat içinde bir yaşam sürerdi. Caligula'nın metresi ise kızkardeşi Agrippina'ydı; daha sonra onu sürgüne gönderdi. Aynı Agrippina Claudius ile

evlendi ve oğlu Britannicus'u sürgüne göndermesinden sonra Claudius'u zehirleyerek öldürttü. Claudius da, Agrippina ile evlenmeden önce üçüncü karısı ünlü Messalina ile evliydi; kocası hakkında ispiyonculuk yaptı ve bazı kanlı olaylardan edebe aykırı davranışlara, hatta fahişeliğe kadar birçok olaya karıştı. Messalina, imparator olacağını düşünerek gizlice Cassius Silvius'la evlendiğinde ölçüyü aştı ve Claudius onu öldürttü. Agrippina Claudius'u zehirledikten sonra öz oğlu Neron'u imparator yaptırttı. Agrippina Neron'u öylesine gözaltında tutuyordu ki Neron Poppaea'nın etkisiyle Agrippina'nın ölümünü hazırladı. Neron Octavia'dan ayrıldıktan, onu sürgüne göndertip orada öldürttükten sonra Poppaea ile evlendi. İkinci gebeliği sırasında Neron karnına attığı bir tekmeyle Poppaea'yı öldürdü. Vitellius ise kendini transvestiliğe ve eşcinselliğe vermişti. Sezar ve Tiberius'dan sonra, Antoninus'un sevgilisi Hadriyanus uzun bir süre ve başarıyla hüküm süren tek eşcinsel imparatordu.

Şurası kesin ki bu hastalıklı eşcinsellik herkesin gözü önünde saklısı gizlisi olmadan yapılmaktaydı. Bu davranışlara karşı halkın gösterdiği hoşgörü son derece tuhaf, henüz tam anlamıyla açıklanamayan psiko-sosyal bir olaydır. Ama şu da var ki tüm bu olaylar edebi yazılarda boygöstermeye başladığında, sanki yazarlar ya da şairlerce ele alındıklarında daha bir gerçek oluyorlarmış gibi büyük skandallar patlak verirdi.

Bu konuda Ovidius'un örneği çok ilginçtir, zira Ovidius *Sevmek Sanatı*'nda zamanının cinsel adetlerini ele almaktan başka bir şey yapmamıştı; ikinci kitabı olan *Fasti ve Metamorphoseis*'de[6] suçunu her-

(6) Burada ilginç bir durum var; yazar (André Morali-Daninos) Ovidius'un ikinci kitabı olarak *Fastes et Métamorphoses* diyor. Oysa bunlar Ovidius'un iki ayrı kitabının adı: *Fasti* (Tatil Günle-

kesin önünde açıkça itiraf etmesine karşın ölümüne kadar Karadeniz kıyılarına sürgüne gönderildi.

ri) (Bkz. Gelişim Büyük Larus, Fasti maddesi; 7. cilt sayfa 3989; Encyclopédie Alphabétique Larousse, OMNIS; Ovidius maddesi sayfa 1380) ve *Metamorphoseis* (Değişimler) (Bkz. Gelişim Büyük Larousse, Metamorphoseis maddesi, 13. cilt sayfa 8067; OMNIS aynı madde ve sayfa). Bu iki ayrı kitabı OMNIS; Ovidius (OVIDE) maddesinde şöyle açıklıyor: "... ses poèmes mythologiques *(les Métamorphoses)* ou descriptifs *(les Fastes)*..." [mitolojik (Metamorphoseis -değişimler-) ya da betimleyici şiirleri (Fasti -tatil günleri)]. Bir başka yanlış Ovidius'un "suçunu herkesin önünde itiraf ettiği" şiirleri bu ikisi değil *Tristia ve Mektuplar*'dır (epistulae ex Ponto). (ç.n.)

İKİNCİ BÖLÜM
ORTAÇAĞ VE RÖNESANS

I. Hıristiyanlar'ın Görüşleri

Hıristiyan düşünceler Roma'ya, kent Neron'un yönetimi altında en korkunç kargaşalığı yaşadığı sıralarda ulaştı. Dünya nimetlerine sırt çevirmeye, fakirliğe ve namuslu olmaya yaptıkları çağrıyla bu düşünceler Romalılar'ın sağduyusunu alt üst ettiler; kaldı ki düşünüldüğünde Romalılar sonsuzluğu yalnızca dünyevi, zihinsel ve ahlâki nimetlerden yararlanma olarak tasarlayabilirlerdi. Böylece Romalılar Hıristiyanlık öğretisiyle derinden etkilendiler ve bu nedenle de büyük bir içtenlikle Hıristiyanlık inancına dönenler "insan türünün düşmanı" olarak nitelendirildiler. Romalılar için önemli olan Roma'yı büyük yapan geleneksel değerlerin yok edilmesiydi.

Geçinmesine ve yaşamını sürdürmesine bağlı bu sıkıntıya şimdi de evliliğin bozulmazlığı ve boşanmanın kesinkes yasaklanması teziyle gündeme getirilen cinsel yapıdaki sıkıntı eklenmişti. Saint Matthieu kötü davranış durumunda insanın karısını boşayabileceğini yazarken; Marc, Paul, Luc kısırlık durumunda bile evliliğin bozulmazlığından yanaydılar. Bir adım daha atıldı ve Saint Paul'le birlikte perhiz ortaya çıktı. Gerçekte evlilik dışı cinsel kaynaşmaları İsa'nın kendisi de düşünmemişti. Yahudi yasaları kızların bekâretini gerektiriyordu ama genç delikanlılarınkini değil; çünkü gördüğümüz gibi belli bir düzeyde fahişelik hoşgörülüyordu.

Bu yeni düzende genç delikanlı ne bakirelere, ne evli kadınlara ne de fahişelere yönelebiliyordu, çileciliği seçmek zorundaydı (mastürbasyon yapar ya da yapmaz bu önemli değildi). İşte böylece çilecilik -maddi değerlere ve insansal aşka sırt çevirmeyle belirgin- pasif direnişin sağlanmasına yönelik olarak ve işkence çekmek cesaretini göstermek için ahlâkın ana çatısının içine girer.

Ancak çok sonraları Hıristiyanlığı kabul edenlerin sayısı arttı ve Hıristiyan dininin de uygulamada örgütlenmesi gerekti; cinselliği zorla önleyip bastırmak için, İsa'dan gelen ruh temizliği ile Şeytan'dan gelen tensel isteklerin kirliliği arasında içerdiği psikosomatik bölünmeyle eski bir acem buluşuna başvuruldu. Böylece ilk günah,[7] tıpkı eski gelenekte olduğu gibi, tanrıyı tanıma ve tanrıyla çekişme günahı değildi, tensel (cinsel) istekle ilgili günahtı. Günaha bağlı yaşamın yayılması, aktarılabilen ve kalıtımsal bir günah içerir. İşte bu günah cinsel yasakların başlangıcı ve tensel isteklere duyulan metafizik korkunun ortaklığıdır.

Git gide ilerleyen bu Hıristiyanlaştırma'nın sonucu (İncil yoluna getirme) öncelikle aile bağlarının ve kadının sosyal statüsünün güçlendirilmesiyle sağlandı. Böylece kadınlar Hıristiyanlığın gayretli yandaşları oldular. Ama öte yandan kısır evliliklerin artışı, girişim ve ticaret yeteneğinin azalması sürüp giden yoksulluğun ağırlaşmasını ve Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünün hızlanmasını sağladı.

II. Müslümanlar'ın Görüşleri

İbrani sosyo-cinsel görüşler büyük sıkıntılar ve

(7) Hıristiyan inancına göre bütün insanların Adem'in kişiliğinde işlemiş oldukları günah. (ç.n.).

tutsaklık içinde, Hıristiyan görüşleri ise işkence içinde hazırlandı; İslam görüşleri ise oymak savaşları ortasında gün ışığına çıktı.

On sekiz yaşında,[8] Hz. Muhammed kırk yaşındaki zengin dul Hatice ile evlendi. Hz. Muhammed bir filozof oldu ve yirmi altı yaşına geldiğinde bu mutlu evlilikten altı çocuğu vardı. Hatice'nin ölmesiyle altı yaşındaki Ayşe ile evlendi. Yaşadığı kentte, Mekke'de, peygamber olarak görülmüyordu Medine'ye göç etti (hicret), orada inananların oluşturduğu küçük bir ordunun başına geçti, kazandığı her zaferi yeni bir evlilikle kutladı. On dört karısı vardı, bunlardan dokuzu onun ölümünden sonra da yaşadılar. Ama eşleri içinde en çok sevdiği ve yeğlediği Ayşe (Aişe de denir) ona çocuk veremedi.

Hz. Muhammed zina ve boşanma ile ilgili yasaları yumuşattı ama kadına aile içinde basit bir görev verdi. Kısırlık boşanma nedeni olamazdı. Erkeğin, servet, güzellik, sosyal konum, din olmak üzere dört nedenle evlendiği gerçeğine dayanarak, mülkün toplu halde kalmasını, namusluluk sınırları içinde zevk çeşitlerine başvurulmasını ve aynı zamanda erkek sayısındaki boşluğun (azalmanın) kolayca doldurulmasını (hastalık yüzünden erkek çocuklarda ve savaşlar yüzünden erişkin erkeklerde ölüm oranının yüksek olması) sağlayan çokeşliliği benimser.

Yalnızca Müslüman kadınlarla evlenmek zorunluluğu yoktu; bir Müslüman Yahudi ya da Hıristiyan ile evlenebilirdi, ama bir dinsizle (putperestle) evlenemezdi. Kadınlar, eski Roma ve Bizans'tan çıkma harem dairesine kapatılırlardı. Hz. Muham-

(8) Elimizdeki kaynaklar, ihtiyatla karşılanması gerektiğini bildirerek, Muhammed'in evlendiğinde 25 yaşında olduğunu belirtiyorlar. (Bkz. Gelişim Büyük Larousse, cilt 14, sayfa 8352, Muhammed maddesi). (ç.n).

med ne içeri kapanmayı ne de örtünmeyi ortaya atmıştır. Harem kutsal olan, dokunulmaz olan anlamına gelir. Harem ağaları, harem sahibinin harem içindeki muhbiri ve cinsel koruyucusudur. Bu şekilde yoksun bırakmanın etkileri kadınların ya eşcinsel ilişkilere ya da hadım edilmemiş kölelerle macera yaşamalarına, hatta cinsel eylemin yerine geçen hayali hikayelerin uydurulmasına yol açmıştır. *Binbir Gece Masalları*'nın kökeni budur.

Sevgi bağlarının da paylaşıldığı bu karma ailelerde çocukları bir anlamda herkes yetiştirirdi, böylece tanımlanan anne imgesindeki yanlışlık ilerde kolayca cinsel kayıtsızlık ile sıkıntı ve tezetkilenirlik belirtilerine yol açar.

Onun doğumuna Arap dünyasındaki tutkunluk savunma-saldırma biçimi altında siyasal-dinsel yapıdadır. Bundan dolayıdır ki ilk zamanlarda tam anlamıyla askeri ve yayılmacı işgal ve fetihler olmuştur. İskenderiye'de kitaplar yakılmıştır. Sonra, yerleşme ve sömürgeleştirme dönemi yaşandı: Eski Yunan el yazmaları Arapça'ya çevrildi, daha sonra bu çeviriler, önce işgal edilip sonra kurtarılan Avrupa'ya yayıldı. Bu iki dönemi Şarlman ile Harun el Reşid arasındaki dostlukla belirgin, 800 yıllarında, uzun bir barış dönemi izledi. Bu arada Filistin'i fetheden Türkler İsa'nın mezarına girişi olanaksız kılınca düşmanlıklar yeniden patlak verdi. İşte bu nedenle ve büyük bir olasılıkla aynı zamanda da o dönemde sallantıda olan Hıristiyan öğretisini güçlendirmek için hak dinine çağırmak amacıyla ilk Haçlı Seferi başladı (1096).

III. Ortaçağ'da Hıristiyanlık Alemindeki Cinsel Sorunlar

Gerçekte, uzun bir süreden beri Hıristiyan öğre-

tisinin olağanüstü yayılışı, uygulamada Kiliseler'i psiko-sosyal "yerleşme" sorunlarını ortaya koymaya yöneltti. İlk olarak evliliğin bozulmazlığı ve rahiplerin evlenemezliği yerleşti. 5. yüzyıldan başlayarak evlilik bütünüyle Kilise'ye bırakıldı. Buna Saint Jérôme'un, yasal bile olsa cinsel ilişkilerden fazla cinsel zevk alınmasının pek iyi bir şey olmadığı görüşü eklendi. Kadın aşağılık bir konuma indirgendi: Artık evden dışarı çıkmamalıydı. Gerçekten de en yasal ve kilise yasalarına en uygun evliliklerde bile çözülemez nitelikte bir suçluluk cinsel eyleme bağlı dururdu; Saint Augustine'e inanacak olsak: "İşte biz dışkı ve idrar gibi pisliklerin arasında doğduk ve annem bana günah işleyerek gebe kaldı." Rahiplerin evlenmezliğine gelince, bu son derece karmaşık bir sorun oldu: Saint Paul, başlangıçta, piskoposların bile evlenebileceklerini kabul ediyordu. Onlardan yalnızca dul kalmaları halinde yeniden evlenmekten kaçınmaları istenecekti. İlk üç yüzyıl boyunca, rahipler evlenebildiler. Çok daha sonraları (in Trullo Konsili,[9] 7. yüzyıl) rahiplerin evlenip aile kurmalarına izin verildi ama bir rahibin piskopos seçilmesi durumunda eşi manastıra kapatılıyordu. Ancak din adamları papazlık aşamasını geçme töreninden sonra, yasaklanması nedeniyle evlenemiyorlardı. Daha sonraları ise (1018'e doğru) rahiplerin çocuklarının asla kilise hizmetinde olamayacaklarına karar verildi. Sonunda X. Léon, 1049 ile 1055 yılları arasında, evlenemezliğin bir görev olduğunu ilan etti.

O devirde çatışma özellikle iki grup arasında yer alıyordu: İnsanların arasında yaşayan, düzenli

(9) Doğu'lu piskoposların 691'de İstanbul'da düzenledikleri din bilginleri toplantısı (konsil) için kullanılır ve yaygın olarak *Quinisextus* adıyla bilinir. Bu toplantıya in Trullo konsili denmesinin nedeni ise toplandığı salon, yani Trullon, dolayısıyladır. (ç.n.)

din adamları sınıfı evlenemezlikten yanaydı; laik din adamları sınıfı ise, evliliğin ve insanlarla ilişkilerin bozulmazlığını bahane ederek her tür cinsel ve ailevi ilişkiden yoksun kalmayı kabul etmiyorlardı. Nitekim bu nedenle VII. Grégoire'ın 1073'de aldığı son karara uymaları çok güç oldu: Gene de nikahsız karı-kocalık daha uzun zaman sürdü. Rahiplerin evlenmemeleri gerektiği sorunu temel dinsel buyrukların son derece bireysel ve anarşik birçok örneğinden başka bir şey değildir.

Öyle görünüyor ki Ortaçağ'ın başlarında rahiplerin evlenmeleri konusunda hemen hemen her ülkede belli izinlerin verilmesi sözkonusuydu. "Klasik şövalyelik kavramı kurulu düzene uygun düşünceler taşıyan yazarlarca çok daha az ülküleştirilmiş efsanelerden hareketle yeniden kaleme alındı. Gildas'a göre şövalyeler övüngen, kokuşmuş ve zalim insanlardı. Töreleri güç üstüne kuruluydu. Sosyal açıdan yararlı evliliğe şövalyelikte saygı duyulmazdı. Kırsal alanda söylenen bir türküde kocasını aldatan bir kadın ona yakınacak hiç bir şey olmadığını, zira sevgilisinin silahlardan iyi anlayan bir şövalye olduğunu söyler -gerçekten de bu kişi Şarlman'ın yeğeni Roland'dır. Eğer baba soyluysa piç olmak hiç de kötü bir şey değildi.

Çıplaklık da aynı biçimde yasak değildi. Ulster kraliçelerinden biri savaş dönüşünde kahraman askerleri altı yüz on kadınla birlikte göğüsleri çıplak, etekleri kalkık olarak karşıladılar.

Derebeyinin evlenen her yeni gelinle ilk geceyi geçirmesi, İskoçya'da ve İngiltere'de olduğu gibi Fransa'da da vardı. Saint Théobart keşişleri bu yasadan hareketle Montauriol sakinleriyle cinsel doyuma ulaşıyorlardı. Böylece Montauban kuruldu, çünkü Montauriol halkı kendilerini bu uygulamadan koruması için Toulouse Kontu'na sığındılar.

Daha sonra senyör (derebeyi) yatağa simgesel olarak bir bacak ya da but koyarak ya da karşılığında para alarak bu görevi ya da hakkı bilerek bıraktı; bu konudaki Fransızca terim de böylece doğdu.[10] Bu uygulamanın açıklaması son derece karmaşıktır. Yalnızca senyörün serfler üstündeki etkinliğini, onları sömürmesini göstermez, kadına ilk kez sahip olanın gücünü etkisiz duruma getirecek eyleme bağlı uğursuzluk korkusu da işin içine karışır.

Kadınlar çok sık göğüs bağır açık dolaşırlardı: Onlardan göğüslerini kilisede bari örtmeleri rica edilirdi. Erkeklerde ise pantalonun önündeki düğmelerle kapatılan kısım cinsel organlara adeta yapışıkmış gibi diktirilir böylece kadınlara saklanacak bir şey olmadığı gösterilirdi. 15. yüzyılda yıkanmaya çıplak gidilir ve çocuklar da götürülürdü. Bu olayı elle dokunma (değdirme) ve eş aldatma izlerdi. Aretino,[11] Ariosto,[12] Boccacio, Rabelais açık saçık anlatı yazarlarıdır. Brantôme[13] *Hafifmeşrep Kadınların Elden Düşürülmeyen Hikayeleri*[14] adlı kitabında kocalarını aldatmak için kadınların kullandıkları kuleleri betimler. Açık saçık sahneler kutsal vitray ve resimlerde de ender rastlanan bir olay değildir. Yol parasını bedeniyle ödeyen Mısırlı Azize Marie'nin yaşamından sahnelere sık rastlanır.

(10) "Droit de cuissage" anlam olarak "derebeyinin yeni gelinle ilk geceyi geçirme hakkı"dır. Ancak deyimi oluşturan sözcüklerin ayrı ayrı anlamı "kalça hakkı"dır. O devirdeki derebeyi kendine sığınan insanları hayal kırıklığına uğratmamak için bu olayı göstermelik bir duruma getirmiş ve karşılığında para alıp göstermelik olarak kendi yatağına gelinin verdiği bir bacak ya da but (hayvanın kalçası) koyarak geçiştirmiş, yumuşatmıştır. Bu simgesel gösteride yer alan unsurlardan biri olan "cuisse" (kalça) sözkonusu deyimin oluşmasına yol açmıştır. (ç.n.)

(11) Pietro Aretino, İtalyan yazar (1490-1556+. (ç.n)

(12) Ludovico Ariosto, İtalyan şair (1474-1533). (ç.n.)

(13) Pierre de Bourdeille, Brantôme senyörü (1540-1614). (ç.n.)

(14) Kitabın orijinal adı *Bréviaire des Femmes Galantes*'tır. (ç.n.)

Bazı bayramlarda "Adamistler" "Turlupinler" ve "Picardlar" çıplak dolaşırlar ve açıkça zina yaparlardı. Bu bayramlarda deliler piskoposu seçilir, bu pikopos da bir "büyük ayini" yönetirdi. Din adamları da bu bayramda yüzleri siyaha boyalı ve maskeli olarak temsil edilirlerdi. Açık saçık türküler söylenirdi. "Ayin"den sonra rahiplerle halk arasında her tür açık saçık eylemde bulunulurdu. Temsili olarak gerçekleştirilen günah çıkarmalarda, suçunu itiraf edeni rahibin kalkıp bizzat kırbaçlamasına bile rastlanırdı. İster istemez bütün bu olayları kötüye kullananlar da çıkardı: Günah çıkaran öbek öbek insan bayram yapılan yeri birbirlerini kırbaçlayarak boydan boya koşarak geçerlerdi. Birbirlerini kırbaçlayanların oluşturdukları bu tür törenler Almanya'da, İngiltere'de ve Fransa'da çok yaygındı. Ancak Fransa'da kısa bir süre sonra bu tür törenler yapılmadı. Barış ve yağmur yağması için yapılan özel törenlere insanlar gömlekle katılırlardı. Joinville, Haçlı Seferi'nden önce, bu tür bir kılıkla birçok manastırı ziyaret etti. Masumlar Günü'nde yataklarında yatarken görülenlerin elbiseleri çıkarılır ve kırbaçlanırlar; elbiselerini geri almak isteyenlerin karşılık olarak içecek bir şey parası vermeleri gerekirdi.

Rahipler kadınlarla açıkça nikahsız yaşarlardı. 12. yüzyılda Roma'daki Santa Maria Kilisesi'nde rahipler "halktan kadınları toplarlardı". Evlenmemiş kilise adamlarının, harç ödeme karşılığında bir kadınla nikahsız yaşama hakkı vardı. Zaten bir rahibin belli bir kadınla nikahsız yaşaması kadınlarla sefahate dalmaktan kaçınması için yeğlenmekteydi. Birçok hamile rahibe de çocuklarını aldırırdı. Maillard bunu şöyle açıklıyor: "Yeni doğmuş bebeklerin boğuldukları ayakyolları onların çığlıklarıyla inliyordu. İnsan şöyle bir kulak kabartsa ayakyollarına

ve ırmaklara atılan yeni doğmuş bebeklerin çığlıklarını duyuverirdi." Montmartre Manastırı'ndaki rahibeler, kendilerini yeniden toparlamak isteyen başrahibeyi zehirlemişlerdi. II. Pius şöyle diyordu: "Eğer rahiplerin evliliğini savunmak için çok iyi nedenler varsa bu izni almamaları için çok daha iyi nedenler var."

Fahişelik çok yaygındı. 12. yüzyıldan başlayarak Aquitaine Dükü VII. Guillaume, fahişeler için manastıra benzeyen büyük bir bina yaptırttı ve fahişelerin kaldıkları bu yapıda manastırdaki hiyerarşiye benzer bir düzen kurdu. 14. yüzyılda VI. Charles Toulouse kentine bir genelev yaptırttı. Paris'de "kendi bedenlerine tutkun kızlar" denilen bir lonca vardı, bu kızlara özel yollar ayrılmıştı. VI. Charles ile Napoli Kraliçesi ve Provence Kontesi Jeanne bir randevu evi açtı (yalnızca Hıristiyanlar girebilirdi). Papa II. Jules, X. Léon'un ve VII. Clément'ın ardından aynı şeyi 1510'da yaptı. Beaujolais'deki üç yüz kişinin yaşadığı Villefranche'de erkeklerden ve kadınlardan oluşan genelevler vardı. III. Henri döneminde bir şölen sırasında erkek kıyafeti giyen yarı çıplak kadınlar hizmet ediyordu. Haçlı Seferleri de özellikle limanlarda olmak üzere fahişeliği kamçılıyordu.[15]

İçinde yaşadığı koşullardan kurtulmak isteyen fahişelerin sosyal olarak yeniden güç kazanmaları ve topluma uyum sağlamaları olanağı vardı. Bu tür bir işe kendini adayan topluluklara Madeleine Yurdu (Manastırı) denirdi. Bir defa daha Doğu'da olduğu gibi Avrupa'da da cinsellik kutsal ilişkilere karıştı.

1. Kilisenin Tepkisi - Bunca yolsuzluk karşı-

(15) Templier İdare Bölgesi'nde yapılan bir hesaba göre, biryıl içinde sefere çıkanlar için tahsis edilen 13.000 "kadın"ın gereksinmelerini karşılamaları gerekmişti.

sında Kilise tekeşli evlilik yararına daha bir kesin tavır aldı. Önce tanıklar önünde onay, sonra da bir rahibin gözetimi getirildi. Evlilik konusunda anababanın izin vermesi kaçınılmazdı; bu izin yoksa evlilik kız kaçırma ya da ırza geçme gibi değerlendiriliyor, dolayısıyla ölümle cezalandırılıyordu.

Dinsel buyrukların fazlasıyla serbest ve fazlasıyla bireysel yorumlanmasından kaynaklanan skandalları durdurmak için ilkeler kondu; gerçekten de Engizisyon (1183), kilisenin kalıcı ve ruhani temellerini çökertmemesi için "büyüklerin" cinsel özgürlüğünün halka yayılmasından duyulan derin korkuyu karşılıyordu.

İşte, cinsel içgüdülerin şeytanca olduklarının ilan edilmesinin nedeni de buydu ve haliyle cinsel içgüdü kışkırtıcısıyla, kötülük ortağıyla ve ona duyulan derin sevgiyle tanımlanmalıydı.

Burada kışkırtıcı, anatomisi ve fizyolojisi yakından bilinen Şeytan'dır: Erkeklik organı uzun, sert, üstü demir ya da pullarla kaplıdır; menisi ise dondurucudur. Şeytan'la cinsel kaynaşma fiziksel olarak kızlığın bozulmasını gerektirmez (bundan dolayı bakireleri de suçlama olanağı yaratılmıştır).

Şeytan'ın kötülük ortakları ise özellikle kadınlardır, bunlara gözbağcı denir, bu kadınlar büyü yapma yetenekleriyle *bilinirler* ve iki kategoriye ayrılırlar: Yaşlılar, Şeytan başkanlığında her cumartesi gecesi yapılan toplantılara, kahvelerini ve merhemleri hazırlayıp bir süpürgeye binerek katılırlar, hepsi büyücü ve muhabbet tellalıdırlar; genç büyücülerinse, kötülük ortaklarıyla, rahiplerle ve yanlış yola sürüklediklerı soylularla, özellikle siyah kediler olmak üzere Şeytan'ı simgeleyen hayvanlarla, kısaca Şeytan'la cinsel kaynaşmaları vardır.

Şeytan'a tapınma önce iblisle yapılan bir anlaşmanın onaylanmasını içerir. Bu anlaşmanın onay-

lanmasını isteyen insan Şeytan'a saçının dört telini ya da kanından bir miktar verir. Sözkonusu anlaşmanın izleri duyu yitimi (bugün buna isterik duyu yitimi denir), boş kuruntular (sanrılar, şizofrenikler), çırpınmalı (ihtilaçlı) nöbetler (sara) ve hatta basit kırmızı lekeler, arpacıklar, etbenleri, vb.dir.

Zorla önleme görevi büyücü avcılarına verilmiştir ve özellikle Almanya'da bu olay hüzünle anımsanan, *Büyücülerin Çekiçi (Malleus Maleficarum,* 1487) adıyla bilinen yapıtın yazarları iki ünlü yargıç Sprenger ve Institor tarafından başlatılmıştır. Bu yapıtta, büyücülük eyleminin tanısı, klinik belirtileri, işkenceyle bu suçun kabul ettirilmesinin otuz beş ayrı biçimi betimlenmiştir.

Bütün Papalar'ın onayladıkları sözkonusu yapıtta önerilen bu teknik bir dizi infazın uygulanmasına olanak vermiştir. Böylece çok büyük boyutlara ulaşan, hatta Kuzey Amerika'da yeni kurulan sömürgelere dek yayılan tam anlamıyla topluca bir çılgınlık ortaya çıkmıştır. Lewisohn'un adını andığı Lea, 53 defa İncil'i okumuş bir sakson yargıcın, tek başına, yirmi bin "büyücüyü" ölüme mahkum etmekle övündüğünü bildirmektedir.

Genellikle suçlamalar, bireysel isteklerini yerine getiremeyen birinden kaynaklanmaktaydı. Şurası gerçek ki, o koşullarda en ünlü kurbanlar en çok arzulanan kadınlar arasından çıkmıştır.

Uydurulan cinsel suçlar bir yana, Engizisyon daha çok düşünce isyancılarına ve inançtan sapanlara uygulanmıştır.

1483'den başlayarak, Martin Luther, din adamlarının adetlerindeki gevşekliğe, hısım akraba kayırıcılığına, Kilise'nin gelir düzenine (Kilise'nin genelevlerdeki gelir üzerinden aldığı vergi ve resimler, Almanya'da Cennet'ten yer satılması ve günah bağışlanmasıyla elde edilenden dört kat daha çoktu)

bağlı kötüye kullanmaları kanıt göstererek insanları Reform'a katılmaya çağırdı. Hıristiyanlık'tan afaroz edildi ve papalığa ait kullanılmış saman kağıtlarıyla kent meydanında yakılarak öldürülme cezasına çarptırıldı. Bir manastırdan kaçan bir rahibeyle evlendi.

Jean Calvin Picardie'de papalığa bağlı bir noterin oğludur, erken dul kaldı, Cenevre'ye kaçtı ve orada kuralları son derece sert bir mezhep kurdu ve bu kez o, koyduğu ilkeleri çiğneyenleri yaktırtmak için kanıt topladı. Reform hareketinin başlarda evlenerek cinselliğe giremeyen her iki cinsiyetten genç din adamlarının desteğini kazandığı söylenebilir; Reform boşanmayı kabul ediyordu.

Bu aşırılıklar üzerine Trento Konsili (1543-1563)[16] toplantılarında iman, hidayet, dinsel eylemler (evlilik dahil), azizler, günah bağışlamalar, yüksek gelirli papazlık mevkileri, savunma birleştirilmesi, evlenememezlik ve dürüstlük konuları karara bağlanarak bunları sınırlandırmak görevi üstlenildi; Latince'nin dinsel dil olarak kabul edilmesi ve öğretilmesi yanında dinsel yetişim örgütleri gibi çalışan seminerler düzenlenmesi benimsendi.

2. İngiltere'de Reform - Bu arada boşanmayı kabul eden Reform hareketi İngiltere'ye ulaştı. Gerçekten VIII. Henry, Anne Boleyn ile evlenmek için Catherine d'Aragon'u boşamak istiyordu. Oysa, VIII. Henry yirmi yıldan beri evliydi, altı çocuğu vardı ve Catherine d'Aragon da Papa VII. Clément'in o sıralarda işi düştüğü V. Charles'ın halasıydı; Papa boşanma isteğini bu yüzden geri çevir-

(16) Kaynaklarımızda, İtalya'nın Trento kentinde piskoposlar meclisinin üç kez toplandığı ve bu toplantıların 1545 ile 1563 yılları arasında yapıldığı (oysa burda 1543-1563 denmektedir) yer almaktadır. (Bkz. Gelişim Büyük Larousse, 19. cilt, sayfa 11693 Trento Konsili maddesi; Ancyclopédie Alphabétique Larousse, OMNIS; Councile maddesi sayfa 473. (ç.n.)

di. "Krala yanlış öğüt veren" Şansölye Wolsey yaşam boyu hapse mahkum edildi. Bütün üniversiteler VIII. Henry yararına olacak kanıtlar buldular. VII. Clément ise, V. Charles'dan korkarak uzlaşmaz bir tavır aldı.

1530 yılı Eylül ayında, VIII. Henry'nin Anne Boleyn ile evliliği geçersiz ilan edildi. Bunun üzerine kral da İngiltere Kilise lideri olarak atandı. Bir grup tanrıbilim (teoloji) uzmanı kralın ilk evliliğini geçersiz ilan etti. Böylece kral da Anne ile evlendi; evlendiklerinden üç yıl sonra Anne gelecekteki Kraliçe Elizabeth'i dünyaya getirdi, sonra dış gebelik geçirdi, ardından da ölü bir çocuk doğurdu. Kraliçe Anne'nin oğlu olmadığı için sadakatsiz olarak ilan edildi. Kraliçenin bir dizi sevgilisi olduğu kanıtlandı ve öz amcası Anne'yi ölüme mahkum etti.

Anne'nin ardından VIII. Henry dört kadınla daha evlendi; ilki doğum sırasında öldü, ikincisinden boşandı, üçüncüsü ölüm cezasına mahkum edildi, dördüncüsü de tahtta kaldı. VIII. Henry'nin bu tutumunun nedeni kısmen frengi hastası oluşudur.

Böylece bir kral, sırf cinsel özgürlük istediği için, tebasının bütün cinsel özgürlüğünü yitirmesine... ve ölümünden yüz yıl sonra haleflerinden birinin başının kesilmesine yol açmıştır.

Gerçekten de Protestan Reformu Elizabeth'in hükümranlığında sert bir Protestan mezhebi olan püritanizmi benimseyerek öncelikle Katolik Kilisesi'nin ayin usüllerine, dinin adetleri özellikle de cinselliği kapsaması için saldırdı.

Püritanizm cinsel zevkin yasaklanması değil de insanın kendi vicdanı karşısında yüklendiği sorumluluğun sert bir açıklamasıydı; arı ve yalın bastırma isteklerin, eğilimlerin, duyguların üstüne taşınan önceden varolan, şimdiki ve geleceğe yönelik bir düşünceye yerini bırakmak için aşılmıştı.

Eğer burada bastırmak, engellemek sözkonusu olmasaydı, bu durum başka yerlerdeki gibi Yasa, Hukuk, Toplum sorunu olabilirdi. Ama püritanizm, başbaşa verip insan ile Tanrı arasında yer almaktan gurur duyuyordu. Kendiliğinden olanı mahkum edip, en doğal psiko-fizyolojik davranışların hesaplanmasını getirdi. Buradan iki sonuç çıkmaktadır: Başkası için gerçek ilginin yokluğu (öyle ya kökenimizden bulaştığı için yalnızca bir günahkar değil miyiz?); her tür değişmeyi affedilemez bir isyan gibi nitelendirmek eğilimi.

Son tahlilde, Adem'den gelen bir kötülük inancını içerdiği için ve insanı kendine karşı sürekli ve gayriinsani bir savaşa zorladığı için püritanizm genellikle psişik dengenin yıkılmasıyla sonuçlanır ve ancak törel düzenin saldırganlıkla kötüye kullanılması bunu önleyebilir.

Belki de Blake, Milton'u bilmeden Şeytan'ın partisinden olmakla suçlarken haklıydı.

IV. Zührevi Patolojinin Başlangıç Dönemi

Amerika'dan Colomb'un denizcileriyle getirildiği söylenen frengi 15. yüzyılın sonlarından başlayarak İtalya'yı kasıp kavurmaya başladı. Bu hastalığa İtalya'da Fransız hastalığı, Fransa'da ise Napoli hastalığı deniliyordu. Da Vigo hastalığın gelişinin hemen ardından genellikle başarılı olan ama frengi vakalarının çoğunluğunda sinir komplikasyonlarına doğru gelişmeyi durduramayan cıva tedavisini başlattı.

Başlangıçta frengi ile karışık belsoğukluğu ise cıvayla hiç bir yan etki bırakmaksızın tedavi ediliyordu. Frengi ise tehlikeli bir biçimde çoğalıyor ve beraberinde eklem doku bozuklukları ve kısırlık da getiriyordu. Bu iki hastalık zührevi hastalıklar adı-

nı aldı (Venüs'ten geliyordu);[17] bu adın verilmesi sözkonusu hastalıklarda cinsel aşırılıkların tanrının (gökün) bir gazabı (cezası) olarak görülmesiydi.

V. İçgüdülerle Bastırına Arasındaki Savaşın Sonuçları

Bu çift yönlü tehdit bile cinsel aşırılıklara engel olamıyordu. Bu aşırılıklar edebiyatta, sanatta ve tiyatroda ele alınıyordu. Burada ilk adımlarını atan biyoloji bilimi de, ahlâki değerlerin gözden geçirilmesi konusundaki şeytani eğiliminden kaynaklanıyor gibi değerlendirildi.

Cinsel bastırmanın vahşi karakteri önünde, arzu aracı kadını tehdit eden bir yere kapanıp kalması önünde, duygu ve düşüncelerin açıklanması için bir ortam bulunması, ayıplamaya ve cezaya başvurmadan rahatlanması daha uygun geliyordu. İşte, eylem içinde başlıca yorumlayıcısını halk ozanlarının[18] müziksel ve şiirsel yapıtlarında bulan kadına "eşsiz bir güzellik verilen" tapınma derecesinde derin sevgi böyle doğdu.

Bu eşsizleştirmenin nedenlerini belirlemek güçtür: Savaşlara özellikle Haçlı Seferleri'ne bağlı kadınlardan uzun bir süre uzak kalma, kocanın yokluğu sırasında neredeyse gönüllü olarak sadakat konusunda körü körüne ahlâki bir yasak yaratma isteği, kadının bedensel olarak kadınlığını yadsıması, vb.

Seferde ırza geçme olaylarıyla sağlanan cinsel doyum konusundaki sınırsız olanaklar ve katedilen

(17) Venüs'e dilimizde *çulpan* ve *zühre* de denir. Sözkonusu hastalıklar dilimizde de adını Venüs'den almışlardır; bu hastalıklara zührevi denmektedir. (ç.n.)

(18) Ortaçağ'da (12. ve 13. yüzyılda) Güney Fransa'da konuşulan lehçelerden biriyle (langues d'oc) yapıtlarını oluşturan yaygın rastlanan halk ozanları. (ç.n.)

büyük kentlerde yaşanılan sefahat savaşçıların bu tutumunu pekiştirmiştir. Böylece şatolarında bıraktıkları kadınlarını eşsizleştirmişler, ama bu arada kendi kadınları dışında rastladıkları bütün kadınların ırzına geçmişlerdir.

Ayrıca bu "kadına adeta tapınma" söylenildiği kadar da eşsiz değildir: Halk ozanları şarkılarını şatoların içinde yaymakta, böylece aşıklar arasında duygulara tercüman olmakta ve sık sık bizzat kendileri de işin içine bir doyum aracı olarak katılmaktaydılar. Bir kez daha aşk evliliğin önüne geçmekte ve kadın yeniden önem kazanmaktadır. "Kadınları ve davalarını savunmak" üstüne kurulu bazı "buyrukların" da desteklendiği olmuştur, ancak bunlar kadının "cinsellikten arındırılmış" olmak koşuluyla kabul edildiği belirgin bir biçimde eşcinsel eğilimde erkeksi siyasal-dinsel klüpten eskilerdir.

Bu sadakatsizlik ve eşcinsellik temaları yanında yakın akrabalar arası cinsel ilişkilerin ortaya çıktığı da görülür. Gerçekte eşcinsellik açıkça uygulanabilse ve eşcinselliğe ayıplamaktan çok gülünebilseydi, yakın akrabalar arası cinsel ilişkiler kaygılandıracak düzeyde gelişebilirdi. Eski kraliçelerin, eski gözdelerin açtıkları davalarda suçlananlar daima durumları parlak insanlar olmuştur ve en başta bertaraf edilmek istenen bu insanlar suçlanmış ve mahkum edilmişlerdir. Milano Piskoposu, Rodrigo Sanzone, VI. Alexandre Borgia adıyla Papa olduğunda Romalı soylu bir kadınla olan ilişkisinden beş çocuğu vardı. Bu çocuklardan ikisinin adı Sezar ve Lucrezia'ydı. Lucrezia on iki yaşında nişanlandı; nişanının bozulduğu gördü ve Milano'da bir Sforza ile evlendi. Bu evlilik kocanın iktidarsızlığı yüzünden iptal edildi, ama genç kadının bir oğlu vardı; önce babası ardından erkek kardeşi bu çocuğun babası olduklarını ileri sürdüler. Lucrezia

Napoli Kralı'nın öz oğlu ile evlendi; daha sonra Sezar Borgia kocasını boğarak öldürdü, böylece yirmi iki yaşında Ferrare Düşesi oldu. Şehvet düşkünü olmaktan çok çevresindekileri büyülemesiyle ünlüydü. Bununla birlikte adı hem babası hem de erkek kardeşiyle kurduğu cinsel ilişkiye karıştı. Kırk yıl sonra, kendisini iğfal eden ve sürekli bir yerde kapalı tutmaya çalışan babasını öldürmek suçundan Beatrice Cenci ölüme mahkum edildi. Ayrıca bu dramların başta Shelley, Hugo ve Stendhal olmak üzere romantik yazarlara esin kaynağı olduğu da bilinmektedir.

Büyük ailelerin bu sosyal sapkınlıklarının toplumun öbür kesimlerinde de hangi ölçüde yaygın olduğunu söylemek güçtür. Kesin olan şey silahlı saldırıların, tehdit mektuplarının, şantajların, cinsellik kokan mektuplaşmaların geçerli olduğuydu. Söz gelişi, Alexandre Borgia'nın, oğlunun ve kızının 1501'de, Eylül ayının bütün bir gecesi yanlarında elli fahişeyle birlikte "dans edip" eğlenmeleri ve aynı eğlenceye daha az önemli öbür senyörlerin de katıldığının doğru olmadığı söylenemez.

VI. Rönesans

Rönesans insana işkence eden ve kaygı veren düzenlemelere, sadist yetkililere ve baskıya karşı bir tepki olarak tasarlanmalıydı. Bütün tepkiler gibi çoğunlukla amacını aştı, yeniden doyum elde etmek için şiddet ile birleşti.

Erkeklik gücü, savaşta ve bireysel kavgalarda olduğu kadar aşkta da kendini gösterir. Bu aslında gençlerin yaşlı erkeklerden intikam almalarının rövanşıdır. Erkeklik gücü yeni ölçüt olarak aşk şerbetinden (sevi iksiri) yararlandı ve doğadan borç alınan bir ahlak anlayışını uygulayarak "suçluluk

duygusundan kurtuldu". Belki de bu katliamların ve büyük salgın hastalıkların yolaçtığı çok sayıda insan kaybını dengelemenin karanlık bir isteğiydi.

Gayrımeşru çocukların sayısı gerçekte çok yüksekti ve bu çok sayıdaki piç ancak zekâlarına, bilgilerine, sanatlarına ya da siyasal ya da tecimsel yeteneklerine güvenebilirlerdi. Aralarında evlenirlerdi; prens olan piçler özel bir soylu tabakayı oluştururdu, bu başkalarının yakışıksız davranışının yaratacağından daha az kuşkuluydu.

Fransa'da hırpalanıp duran çok sayıda halk ozanı İtalya'ya gitti. Laure, Béatrice halk ozanlarının Meryem Ana'ya adadıkları aynı zamanda saygın ve şehvet dolu derin sevginin yer aldığı kadınlık biçimleridir.

Resim insana kendisini nasılsa öyle görmesini sağlar: Çıplak resim sanata hatta dinsel sanata girmiştir. Resim gerçek anlamda bir sanatsal *striptiz*'dir: Önce uzuvlardan başlayan ve giderek gelişen soyunma ardından mitolojik çırılçıplaklık gelir. Edebiyatta evrim bile sözkonusudur. Boccacio (Floransalı bir satıcının oğlu olarak Paris'te doğdu) Arap ve Hint yazarları kendine kaynak alarak tekeşliliğin gülünç duruma düştüğü nükteli küçük öyküler yazdı. Aretino, on altı tablo halinde çeşitli cinsel ilişki biçimini gösteren kompozisyon çizen bir ressamı korumaya kalkıştı, her bir tablonun üstüne bir sone yazdı. Luigi da Porta, 1524'de ilk *Romeo ve Juliette* kompozisyonunu yaptı.

İnsan bedenine duyulan merak bilimlere de ulaştı. Açımlamalarını uygulamak için doktor François Rabelais'nin başına gelen dertler bilinir. Belçikalı anatomi uzmanı André Vesale, Padova'da estetik cerrahinin öncüsü oldu.

Elinizdeki yapıtın çerçevesinde ister istemez sınırlı bir biçimde verilen bu örnekler Rönesans'ın

sosyo-cinsel özelliklerini gösterir:

- Cinsel suçluluk duygusunun genel olarak azalması: sanatta cinselliğin daha açık olarak sunulması, bilimlerde insan bedeninin dokunulmazlığı ilkesinin kaldırılması;

- İşte bu nedenlerledir ki dilde, plastik sanatlarda, edebiyatta, bilimde oluşum biçimlerinin incelenmesine ayrılmış bir tür yetkin nesnelliği çok geçmeden açıkça görülmeyen hayati işlevlerin ve düzeneklerin bulunuşu izler.

Eğer Rönesans nedensellik ilkesinin ortaya çıkışıyla belirgin bir niteliğe kavuşmuşsa bunu Ortaçağ'ın sonunda görülen gerçek cinsel devrime borçludur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN ZAMANLAR VE ÇAĞDAŞ DÖNEM

I. 17. ve 18. Yüzyıllar

IV. Henri'den Fransız Devrimi'ne giden bu dönem başlıca üç özellikle kendini gösterir:

- Sosyo-dinsel gerekler ile yaşantılar arasında belli bir birlikte varolma biçimi yerleşti.
- Cinsel anatomi-fizyolojide çok sayıda buluş gerçekleşti.
- Cinsellik siyasi ve ekonomik gelişmeyle yakından ilgiliydi.

1. Özgürlük ve Baskı - Cinsel özgürlük önemliydi. Tallemant des Réaux Başkomutan Montmorency için "Ferrare Dükü'nü taklit edeceğim diye... damatlarına içecek şarap vermeden önce koca fıçıyı delmek zahmetine katlanırdı. Doğrusu ben inanmıyorum ama halalarında, kızkardeşlerinde, kuzenlerinde, yeğenlerinde utanma sıkılma diye bir şey yoktu. Onun evinde gerçekten karmakarışık bir biçimde yaşanıyordu" diyor.

Bir sonraki yüzyılda, Fransa'da olduğu gibi başka yerlerde de tablo aynıydı. I. Petro alay kantincisi Katerina ile evlendi. Katerina kocasını Çar'ın eski metreslerinden birinin erkek kardeşi Mons ile aldatırdı. Çar da Katerina'nın gözü önünde Mons'un başını kestirip yatak odalarındaki bir kavanozun içine koydurttu. Çar sonunda Katerina ile barıştı ve bir zührevi hastalık yüzünden öldü, böylece Katerina da Çariçe oldu. Katerina'nın en azından seksen iki sevgilisi vardı.

Fransa krallarının metresleri Doğu'daki ikinci eşlerin üstlendikleri rolü oynarlar (Pompadour, du Barry). Bu metreslerin siyasal etkileri de vardır, gönül çelmeye yatkındırlar, elçileri kabul eder ağırlarlar. Gözden düştüklerinde ise manastıra kapanırlar (La Vallière). Kimi zaman bu metreslerin çocukları da olmuştur: Hepsi de soylu kişiler olan Vallière'nin dört, Montespan'ın sekiz çocuğu vardı. Bu anne metresler pek bir "aile kadını"dırlar, kendilerine yakın olanları ve anababalarını korurlar: Bu "yatak soyluluğu"dur. Rastlantısal metresler ise hem kraliçesi hem de asaleten etkin metresi aldatırlar. Geyik Parkı'nda XV. Louis'nin "kenar dilberleri"yle yaptığı sefahat alemleri bilinir. Bu zevk alemlerine katılanlar çoğunlukla kadın oyuncuları; o dönem tiyatro çevresinde işe başlayan kibar fahişelerin ortaya çıkışıdır.

İlkçağ'da, iki yüz elli yıl boyunca, tiyatro yalnızca erkeklerin gidebilecekleri bir eğlenceydi. Kadınlar, oyuncuların ve seyircilerin cinsel oyuna etkin bir biçimde katıldıkları çağımızdaki *striptiz*'leri anımsatan ancak özel gösterilerle tiyatroya girebilirlerdi.

Keza uzun bir dönem kadın rollerini genç erkekler üstlenmişlerdi, bu da kadınsı kılık özentisini yüreklendiriyordu. Daha sonra İtalyan operası kadın rolleri için hadım edilmiş şarkıcılar kullanacaktır. Besteci Haydn da "soprano sesi kazanacak" biçimde gerekeni yapacakken babası onu kıl payı bu girişimden caydırmıştır. Daha sonraları ise tam tersi olmuş, bu kez kadınlar genç erkeklerin rollerini oynamışlardır.

Dansa meraklı olanlar en rahat elde edilebilen kadınlardı. IV. Henry'nin iki ünlü dans meraklısı kadınla ilişkisi oldu: Mme Montmorency ve Mme Paulet. Tiyatro locaları buluşma ve çeşitli entrika-

ların çevrildiği yerlerdi. Kadın şarkıcı ve oyuncular herkesçe sevilip sayılan "gözde" kişilerdi. Philippe d'Orléans'ın gözdelerinden (ikbal) birinin piskopos ve Cambrai Dük-Başpiskoposu olan oğulları vardı. Quinault gizlice Nevers Dükü'yle evlenmişti; Duclos ve Clairon ise, biri Uzès Kontu'nun[19] öbürü Soubise Prensi'nin[20] metresidir. Kilise bu ilişkileri kabul etmemiş ve öldüklerinde de kent dışında gömülmüşlerdir.

Cinselliğe koyverme genel bir tutum sayılırsa da yalnızca zenginlerin, çok sayıda deneyimle kolay ve hoş cinsel yaşamları vardı. Bu arada bir insan kategorisi giderek kendini kabul ettirmeye başlamaktadır: Bunlar, uzun bir süre zenginlerle yaşamış ve karşılığında onlara felsefeyi, sanatı ve edebiyatı öğretmiş filozoflar, sanatçılar ve yazarlardır. Bu insanlar kimi zaman cinsel düzlemde de aralarında çekişmişler ve kadınlarca aranılır olmuşlardır; hepsinin de efendilerine karşı baskı altında tuttukları büyük bir nefreti vardır; henüz devrimci değillerdir, ama yazıları gelecekteki büyük değişmelerin tohumlarını taşımaktadır.

Okuyucularına büyük adamların davranışlarını tanıtmışlardır; bu davranışlar arasında cinsel ayrıcalıkları, açıklamadıkları istekleri de yeralmaktadır. Böylece yeni basmakalıp sosyal düşünceler ortaya çıkmıştır; bunlardan en ünlüsü de "kötü yola sapan kız" ile ilgili olandır. Baştan çıkartan (soylu aileden biridir) hali vakti iyi olmayan aileden gelme genç bir kızın, sırf cinsel isteklerini doyurmak için gönlünü çelmeye çalışır, sonunda kızı "kötü yola düşürür" (genellikle hamile bıraktıktan sonra), kısaca genç kızla ne evlenmek ister ne de onu ailesine sokmak. Genç kız adeta yasa dışı yollara itil-

(19) Nimes kenti yakınında tarihi bir ilçe merkezi. (ç.n.)
(20) Asıl adı Charles de Rohan'dır; Fransız mareşali. (ç.n.)

miştir. O ana kadar girişimci olan kadın bu kez kurban olmaktadır; kurban olmaktadır, çünkü o başka bir sınıftandır. Burada kısmen varlıklı ve şanslı olanlar kendilerine bir koca satın alabileceklerdir; soylu olanlar manastıra kapanacaklardır; fakirlerin ise "sonu kötüdür" ve bir Manon Lescaut[21] olur çıkarlar.

Zaten bir önceki yüzyılda, Gabrile Illiez'in (Tirso de Molina takma adıyla) 1630'da *El Burlador de Sevilla y el Convivo de Piedra* adlı kitabı yayımlandı. Edebiyatın ve müziğin bütün Don Juan'larının doğmasına neden olan bu piyeste doyumsuzluğa bağlı cinselliğe aşırı düşkünlük teması işlenir; asla doyurulmayan isteğiyle durmadan kadın değiştirilir, çünkü insan sürekli bir engellemeyle karşı karşıyadır, insan hep duygularını bastırmaya zorlanmaktadır. Yazar Sevilla'da yaşayan zengin bir burjuvayı örnek almıştır; kitabın kahramanı olan bu burjuvanın adı Miguel de Manara'dır. Kısaca gerçek adı Vincentelo de Leca olan adamın romandaki adı budur (aslen Korsikalı'dır). Ancak hem gerçek hem roman kahramanı olan adamın asıl doğum tarihinin 3 Mart 1627 olduğunu da belirtmek gerekir; yani piyesin piyasaya çıkışından tam üç yıl önce.

Bir başka ayartıcı imgesi ise biraz farklıdır, Casanova imgesidir bu. Tıpkı Don Juan gibi, Casanova da kendini cinsel ilişkilere adar, türlü entrika ve dolapla elde ettiği serveti ise yalnızca bu ilişkilerde kullandığı bir araçtır. Hem kalemini hem de kılıcını egemen sınıfın içine girebilmek, bir eli yağda bir eli

(21) Abbé Prévost'nun romanı ve roman kahramanının adı. Manon Lescaut erkeklerin ve zevk düşkünlüğünün kurbanı, saf ve son derece çekici bir kadındır. Sonunda ölür ve onu bu duruma sokan sevgilisi de bunalıma düşüp öyküsünü dile getirir. Burda aynı akibeti yaşayan kadınların olduğu, bu akibetin genelleştirilip birçok kadının Manon Lescaut durumuna geldiği söyleniyor. (ç.n.)

balda yaşam sürebilmek için çok iyi kullanır. Ona göre kadının rızası esastır ve eğer genç kız bakireyse bu kez genç kızı ailesinden satın alır. Ancak bilinmelidir ki, yarın düşünülmeden ayaküstü zevk alınan maceralar yanında Casanova'nın daha başka maceraları da vardır; birlikte olduğu kadınların yazgısını iyileştirmek için Casanova hep işe karışır. Bu maceraların birçoğu ilişkinin başlaması ya da kopması nedeniyle verilen hediyeleri ya da birine meslek edinmesi için yaptığı yardımları ya da karşısındakilerle, onları ilkel koşullarından kurtarmak için evlenmesiyle ilgilidir.

Don Juan'ın ya da Casanova'nın çekicilikleri ve türlü hilelerle elde ettiklerini daha başkaları parayla edinirler. Gelişmekte olan burjuvazi de giderek daha etkin biçimde cinsel kolaylıklardan payını alır.

İngiltere'de Donanma Komutanlığı'nda yüksek kademede memur, genellikle hiç bir neden yokken içki içmeye bayılan ünlü Samuel Pepys işinden çok tiyatroya gitmekte, eşinin sadakatinden de kuşkulanmaktadır (ve karısı varlıklıdır da, zira iki lordla kırıştırmaktadır). Adamcağız ne yapsın, 2 Haziran 1668'de, iki güzel kadınla kırlarda şarkı söyleyerek gezinmiş, onlarla bir barda içki içmiş, sonra kadınları bırakmıştır; ardından "paltosunu" unuttuğu tuhafiyeciye uğramış, fırsat bu fırsat deyip tuhafiye dükkanı sahibi kadınla ayaküstü şakalar yapmış; Thames Irmağı üstündeki bir gemiye binip Deptford'a gitmiş, gece dokuza doğru onun için çalışan bir dülgerin karısıyla sevişmiş ve aynı gece keza ırmak yoluyla dönüp evine gelmiş. Aynı yıl Kasım ayında, genç hizmetçilerinden birini baştan çıkarmış; karısının kendisini yıldırması yüzünden hizmetçiye, karısının fahişeliğinden de sözettiği bir mektup yazıp ondan ayrılmış ve tuttuğu günlüğü

20 Kasım'da şu gerçeği kabul ettiğini bildirerek bitirmiştir: "Tanrıya ve zavallı karıma daha saygılı olarak yaşamam en iyisi; en azından bu beni ağır kuşkulardan ve harcamalardan koruyacak." Belki Don Juan tarzı değil, ama aynı cinsel hüner denemeleri bunlar. Bu cinsel özgürlük, *mutatis mutandis*,[22] toplumun tüm sınıflarına yayılmıştır.

Ne tür bir önlem önerilmelidir? Kadının, kilisiye gitme hakkı olan bir yük hayvanı gibi görüldüğü İngiliz püritanizmini taklit mi etmeliyiz? Ya da daha az kaba ama daha çok riyakar kıta çerçevesinde mi kalmalıyız? Rousseau özgür bir ilişki öneriyor, ona göre evlilik hiçbir doğal yasaya uygun değil; bundan başka, sosyal hukuk evliliğe paranın girmesine yol açmıştır ki, bu da aşkı biraz daha çabuk tahrip eder. Rousseau'ya göre Tanrı'nın ve Doğa'nın istediği şey belli bir sonuç üstüne kurulmuş tekeşliliktir. Böylece oluşturulacak ailenin sevgi üstüne kurulu düşsel güzellikte yaşama biçimi olacaktır, ve kilisenin yardımı olmaksızın, çocuk da bu ailede oluşacaktır, *Emile* bundan ileri gelmektedir. Dinsiz ve sapkın biri olarak suçlanan Rousseau'nun kitabı yakılır ve o da ülkesini terkeder.

Gerçekte Rousseau, insanların yaşam biçimlerinin düzeltilip dünyanın yeniden yapılanmasına yönelik tahminlerle sıkıntısını yatıştırmak isteyen reformcu bir sapkındır. Çocukluğunda bütünüyle sevgiden yoksun olması onu yaşlı bir kızda (Mlle Lambercier) anne vekilini cezalandırma amacı güden mazohist gibi davranmaya yöneltti. 21 yaşında bu davranışa ilk yönelimi (Mme Warens) onun için, yakın akraba arası her türlü cinsel ilişkiyi çağrıştıran korkunç bir deney oldu. Bir başka kadınla olan iliş-

(22) Latince deyim, "değişmesi gerekeni değiştirerek" anlamında bir söz. Bugün Fransız dilindeki yaygın kullanılan bu deyim "gerekli değişmeleri yaparak" anlamına gelir. (ç.n)

kisinden sonra (Mlle Larnage) Venedik'e gitti; orada korku ve hastalık hastalığıyla sinirine dokunup Zulietta ona şu sözleri söyleyene kadar kızlara kur yaptı: "Hadi artık kızları bırak ve matematik çalışmaya bak!" Paris'de fahişelere yaklaştı, Mme Epinay ve Mme Houdedot'dan sonra çamaşırcı kadın Thérèse Le Vasseur ile ilişki kurdu. Ondan beş çocuğu oldu ve çocukların hepsini de zamanının adetlerine uygun olarak kimsesizler yurduna verip terketti.

Sık sık benzeri örneklerde olduğu gibi yapıtları ile yaşamı arasındaki uyumsuzluğa karşın, gelecek kuşakların Rousseau'ya hak verdiğini söylemek sanırım gerekmez. Rousseau "yaklaşmakta olan kepazeliği" gösteren kişi oldu, davranışları ve yazılarıyla dikkatleri terkedilen çocuklar sorunu üstüne çekti. 18. yüzyılda çocuk terketme çok yaygındı. Buffon'a göre, terkedilen çocukların sayısı yirmi yılda 3.233'den 5.604'e yükselmişti. 1772'de Paris'de doğan çocukların yüzde kırk biri terkedilmişti. Çocuklar genellikle manastır çevrelerinde ve kilise önlerine bırakılırlardı (d'Alembert). Bu olay "Latin" ülkelerinde suç değildi.

Çocuk düşürme pek yaygın değildi, çocuk terketmenin kesinliği gizli gebelikleri geçici, çabuk unutulan sıkıntılar durumuna getiriyordu; bunun ayrıca yasal evliliklerin ayakta kalması için elzem bir yumuşama sağlamak ile istenilen sayıda işçi ve asker temin etmek gibi çift yönlü bir yararı vardı. Yürürlükteki yasaların Almanya'dan çok daha ağır olduğu Fransa'da genç kızın anne olması sorunu böylece büyümeden önleniyordu (daha az intihar eden oluyordu).

17. yüzyılda fahişelik ve sapkınlık sosyal bir sorun oluşturacak denli artmıştı. Londra'da 50.000, Paris'de 13.000 fahişe vardı. Bu rakamlar önemli

görünüyorlar, ama asıl önemlisi sosyal düzeni tehlikeye sokan fahişeliğin biçimiydi. Genç kızlar, bakireler aranıyordu; Rattray Taylor bu olayda kadını alçaltıcı, küçük düşürücü sadist bir istek buluyor. Bakirliği oluşturan kızlık zarlarının onarılması neredeyse sanayi haline gelecek denli gelişmişti; prezervatif de aynı durumdaydı ve neredeyse manastırlarda bile bulunabiliyordu (Casanova).

Kırbaçla dövme modaydı. İngiltere'de sırf bu işin yapıldığı özel genelevler vardı. Hatta aynı zamanda kırk kişiyi birden kırbaçlayabilen makineler icad edilmişti.

Eşcinsellik özellikle savaşçı ilkel toplumlar arasında çok gelişmişti, bilhassa da Avrupa'da Normanlar arasında çok yaygındı. Normanlar, kadına olan gereksinmeye karşı daha duyarlı hale getirdiği ve "beden gücünü artırdığı" için eşcinselliği askeri erdemleri yüreklendirici olarak görüyorlardı. Bu kötü eğilimin toplumun iki karşıt uç noktasına ulaşacak denli geliştiği belirtiliyordu: ya caniler ya da ince ve seçkin ruhlu bireyler.

Bu nedenle Paris'den Toulouse'a ve Toulouse'dan de İtalya'ya kaçan hukukçu Muret ile Michelangelo "erkeklerin güzelliklerine karşı son derece duyarlı" en ünlü örneklerdir. İngiliz krallar II. Edouard ve I. Jacques da eşcinseldiler. Birçok yazara göre, Shakespeare'in soneleri yalnızca adının baş harfleri W. H olduğu bilinen eşcinsel bir dostuna adanmıştır.

Fransa'da, 16. yüzyılda III. Henri eşcinsel hükümdardı. Bu hükümdarın, eşcinselliği epey geç benimsediği bilinir; III. Henri önce gençliğini, erkek kardeşi Kral IX. Charles, Alençon Dükü ve hem kuzeni hem de geleceğin kralı IV. Henri eşliğinde toplu sevişmelerle geçirdi. Kadınsı bir yapısı vardı, ama kadınları da çok severdi ve sayısız metresi ol-

du. Fransa kralı, Polonya kralı olduktan sonra, ona hayran Marie de Clèves'in ölümünün ardından eşcinselliği yeğledi. Tuttuğu olağanüstü yası, yitirilen sevgiliyle özdeşleştirmenin görüldüğü son derece özel çekinik bir davranış izler. Kral artık dikiş dikmeye, nakış yapmaya başlamıştır, balolarda kadınlardan iğrenmekte, yatıp kalktıklarını ise kah saray çevresinden (mini minnacık genç erkekler) kah rasgele kaşılaştıkları arasından (hizmetindeki soylu delikanlılardan biri ya da bir döşemeci gibi) seçmekteydi.

Yüzüstü bırakılan kadınlar da kendi aralarında birbirlerini avuturlardı. Öyle görünüyor ki, sevici kaynaşmada, erkeğin yerini tutan araç gerecin icad edilmesi de o döneme rastlar.

Eşcinsellik en azından Fransa'da karşıcinsel kaynaşmalarla aynı düzlemde görülmemiştir. Aslında 16. ve 17. yüzyıl metinlerinde bu konulardan sözedildiğine rastlanmamaktadır. XIV. Louis döneminde (erkek kardeşinin eşcinselliğe eğilimi vardı), soylular arasında, oğlancılar denilen bir dernek kuruldu. Bu derneğin üyeleri, üstünde bir erkeğin bir kadını ayaklar altına aldığı altın bir haç takarlardı. Bu kadının Lulli olduğu söylendi. XIV. Louis de bu derneği derhal yasakladı. Böylece eşcinsellik gizli yapılmaya başlandı ve bu dernek yandaşı eşcinseller de bir daha asla eşcinselliği cinselliğin doğal bir gösterisi olduğunu kimseye kabul ettiremediler.

2. Cinsel Anatomi-Fizyolojide Buluşlar • Bu buluşlar bilimsel çağın başlangıcının belirtisidirler; bu anlar doğal olaylar karşısında insanın nesnel bir tavır almayı ve hepsinden de önemlisi tanrıbilimcilerin ortaya attıkları sorunu çözebilmeyi becerdikleri anlardır: "Acaba ruh embriyonun hangi anında bedene girer?" Aquinolu Thomas için bu an erkek bebeklere gebe kalındıktan yirmi gün sonra, kız be-

beklerde ise ellinci gündür.

18. yüzyıla dek dölleme düzeneğiyle ilgili hiç bir şey bilinmiyordu; her iki cinsiyetteki bireylerin menilerini karıştırdıkları sanılıyordu (Descartes). Kan dolaşımını bulan William Harvey 1651'de bütün canlıların dişinin yumurtladığı bir yumurtadan çıktıklarını kanıtladı. Ama Harvey henüz ersuyunun rolünü kestiremiyordu. Linné, Malpighi, de Graef gebelik durumunda yumurtalık ve yumurtalıkta oluşan değişmeleri incelediler. Bilinen ilk mikroskoplardan biri ile haşlamlılar adı verilen hayvanları bulan Leuwenhoek sağlıklı bireylerin ersuyunda çok sayıda hareketli canlı, yani ersuyu hayvancıkları[23] olduğunu söyledi. Ama yumurtacık[24] ile ersuyu hayvancıklarının karşılaşmasını gözlemlemek için iki yüzyıl daha beklemek gerekecekti (1877'de Fiol deniz yıldızında bunu gözlemledi). Oysa Malpighi ve de Graef çoktan yumurtacıkları betimlemişlerdi betimlemesine ama bu yumurtacıkları ersuyu hayvancıklarıyla birleştirmek "akıllarına" gelmemişti.

Leuwenhoek, Londra'daki *Royal Society*'nin teşvikiyle buluşunu genelleştirdi ve çok sayıdaki memeli hayvanda da ersuyu hayvancıkları olduğunu gördü. O devirde doyumla ilgili tuhaf bir kuram vardı: İlk gebelik fiziksel-kimyasal değişmelerle kesinlikle daha sonraki gebelikleri etkiliyordu. Böylece bir kadın ilk cinsel ilişki kurduğu insanla sürekli ıslanmış (içi onun menisiyle dolu) durumda olmayacaktı.

Bu düşünce yanlıştı, ama henüz filiz halinde bile olsa hormonlarla ya da kan ile taşınıp organlara aktarılan kimyasal maddelerle ilgili bütün bir ku-

(23) Ersuyu hayvancığı, sperma hayvancığı ya da spermatozoyit anlamdaş terimlerdir. (ç.n)

(24) Dilimizde yaygın kullanılan iki terim yumurtalık (ovaire) ve yumurtacık (ovule) özellikle bitkiler evreninde kendini gösterir. (ç.n.)

ramı içeriyordu. Öyle ki bazı yaşlı insanlara genç hayvan kanının verilmesi bile gerekti (Christopher Wren, Londra'daki Saint-Paul'ün mimarı). Ne yazık ki bu incelemelerin sonuçları öğrenilemedi.

3. Cinsellik ve Siyasi-Ekonomik Evrim - Hemen üstte sanayi ekonomisinin doğmakta olduğunu, savaşların etkin tüketimleri ve salgın hastalıkların hangi ekonomik statüde olursa olsun ailelerin daha çok sayıda çocuk yapma isteğini kamçıladığını gördük. Bir insanın, bir sosyal grubun gücü hala gerçek insan sayısı olarak işçi, zanaatkâr ve askerle ölçülüyordu. Daha çok sayıda güç ve çetin işler az sayıda insanı zenginleştirip güçlendiriyor ve hükümetler de bu güçlü insanlarla birlikte ayakta kalıyordu.

Bu siyaseti Fransa'da Colbert, İngiltere'de Cromwell uyguladı ve bunun kuramsal temeli de bir ngiliz hekim olan William Petty'nin hazırladığı "siyaset aritmetiği"nden alındı: Doğumların ve ölümlerin gerçek rakamları bilinerek belli bir süre içinde olası nüfus artışı tahmin edilebilirdi. Topluluğa değgin olayların bireysel varlıklardan çok daha önemli olduğunu gösteren bu tahmin tarımsal, endüstriyel, tecimsel ve askeri planlar yapılmasına da olanak veriyordu. Zaten bu nedenle cinselliği görünürde ne Devlet ne de Kilise engellemiştir. İnsanoğlu hala büyüme ve çoğalmayla ilgili kutsal iznin geçici çıkarlarıyla uyuştuğunu düşünmektedir.

Doyum aracı olan kadın da cinsel beraberlikte giderek daha önemli bir yatak arkadaşı durumuna gelir. Kadın bedenini ortaya koyar, çalışmasını sunar, çocuklar verir. Bunların karşılığında da kadının hakları tanınmaya başlanır. Bu haklar gönlünü almak ve yasal evlilikler yapmaktır. Evlilik dışında genellikle "en alt sosyal sınıftan" gelme "hafifmeşrep" kadınlar sosyal aşama sırasını kolaylıkla aşı-

yorlar ve ne gelinen sınıfa ne de servete borçlu olunan bireylerarası farkların varolduğu kavramını yaymaya katkıda bulunuyorlardı.

II. 19. Yüzyıl

Bu, tüm devrimlerin başkalarıyla bazı aşırılıkları düzelttiği tanıdık beylik bir gerçektir. Genellikle buradan, kendiliğinden temize çıkarılan bir olayla yaşam biçimlerinin reformuna götüren toplu olarak işlenilen bir suçluluk sonucu çıkar. Bu nedenledir ki 1790'den başlayarak erdemin egemenliğinin kurumlaşması yerleşmiştir. İlkçağ örneklerinin yalınlığına geri dönmeye çalışılmıştır. Kadınlara sosyal yaşamın tüm hakları tanınmamışsa da cinsiyetlerin eşit olması hareketinin ortaya çıktığı görülür (Konvansiyon'un örücüleri, silahlanmış kadınlar, "sans culotte"lar). Olympe de Gouges, 1792'de Mary Wollstonecraft'ın etkisinde kalan Kadın Hakları Bildirisi'ni kaleme aldı: "Bütün zorlayıcı sosyal önlemleri ortadan kaldıralım ve bir kez daha yerçekiminin bilinen ilkesi gereği cinsiyetler yeniden belirenhak ettikleri yerlerini alsınlar."

Toplumsal ve siyasal eşitlik isteyen bir çoktanrıcılıktan esinlenen yeni devlet dini çerçevesinde, erdem ve aile bağları pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Önce *fahişeliğe* saldırılır. "Kötü yola sapmış" kadınlar o devirde Krallık Sarayı bahçelerinde çalışırlardı. Aynı bahçelerde, kendilerini satan kadınlara ödenecek, bu kadınların değerlerine, güzelliklerine, hesabına çalıştıkları kurumun lüks oluşuna ve hatta müşterilerin yaşına göre (yaşlılar gençlerden daha çok öderlerdi) bir ücret listesi saptandı. Chaumette[25] bu tür kadınları ve olayı bütünüyle ortadan kaldırmaya çalıştı ama bunlar yok edilemeyecek

(25) Pierre Gaspard Chaumette, Fransız devrimci. (ç.n.)

kadar sosyal bir gereksinmeyi karşılıyorlardı. Hem fahişelik hem fahişeler Chaumette'den, Robespierre'den sonra da ayakta kaldılar.

1792'de yasal kılınıp, boşanma kurumlaştırılarak *evliliğe* başka bir biçim verildi. İngiltere'de 1653'de püritanizm mezhebi üyeleri sayesinde medeni nikah yapılması zorunluydu. II. Charles'ın dinsel ya da medeni nikahtan birini seçmesine izin verilmişti. Medeni haklar çerçevesinde o zamana kadar evlilik basit bir tokalaşmayla onaylanıyor ve "eşler istemediklerinde" de yok sayılıyordu (R. Taylor). Bu nedenle çok sayıda ikieşlilik olayına rastlanıyordu. 1753'de evlenme ilanıyla ilgili resmi bildiriler yayınlanmasına sert tepki gösterildi.

Yeterince külfetli olmasına karşın *boşanma* vardı, ancak iktidarsızlık ve zina olmak üzere yalnızca iki nedenle gerçekleşebiliyordu. Yürürlükteki İngiliz yasaları devrimci yasallıktan çok daha ileri düzeydi; kaldı ki en üstün çelişkiler ülkesi İngiltere'de asıl fark yazılı yasa ile gelenekler arasındaydı ve İrlanda'da, 1787'de hala, boyunlarına ip bağlı kadınların hayvan gibi satılmak üzere pazar yerlerine götürülmesine rastlanıyordu ve şu açıklama kayıtlara geçmişti "1884'de, 25 gine'den[26] yarım pinte[27] bira karşılığı değişen fiyatlarda yirmi kadın satma suçu görüldü" (V. F. Calverton).

Fransa'da I. Cumhuriyet döneminde, boşanma yeni kabul edilmişti ve çok kolaydı. Ama Fransızlar bu kurumu pek kullanmıyorlardı. Lewisohn Paris'de yaşayan 1 milyon nüfus içinde 200.000 evli çiftten 6.000'inin boşandığını belirtir. Buna göre boşanma yüzde 3 gibi düşük bir oranda gerçekleşiyordu. Burada namusluluğun onurunun insanları da-

(26) Guinée, 21 şiling değerinde eski bir İngiliz para birimidir. (ç.n.)
(27) Pinte eski bir sıvı ölçü birimidir; Paris'de 1 pinte 0.93 litre, İngiltere'de 0.56825 litre Kanada'da ise 1.136 litre ederdi. (ç.n.)

ha makul davranmaya ittiğine inanmak gerek. Aynı zamanda *anne ve çocuğun yasalarla korunması* da düzeltildi. Çocuk Esirgeme Kurumu kuruldu. Doğduktan sonra annelerinin terkettiği çocuk sayısı yarı yarıya azaldı.

Yeni yeni ortaya çıkan kalburüstü takım cinsel açıdan sevimsiz biraradalığı ile görünüşte çok çabuk silinip gitse bile bütün reformlar derin izler bırakırlar. Cinsellikteki bu değişmeler 20 yaşındaki bir İspanyol markizinin macera tarzındaki girişimleriyle ortaya çıkmıştır. Jeanna Maria Ignazia de Cabarrus, Madridli bir bankerin kızıydı ve 15 yaşında bir markiyle evlendi. Devin de Fontanay çok geçmeden genç kadını aldattı. Fransız Devrimi sırasında Bordeaux'ya kaçan genç kadın tutuklandı ve metresi olduğu Tallien tarafından serbest bırakıldı. Maria Tallien'le birlikte kenti yönetmeye başladı; Paris'e geri döndüğünde bu kez orada tutuklandı; Tallien'e Robespierre'e saldırması ve onu bertaraf etmesi için sövgü dolu bir mektup yazdı. Thérésa, Notre-Dame de Thermidor adını aldı ve birçok sevgiliyle aldattığı Tallien ile evlendi. Genç kadın zeki değildi ama son derece çekiciydi. O zamanın modasını saptayan da oydu, nitekim "züppe" modasının yaratıcılarından biridir (kıvır kıvır elbiseler, renkli peruklar). Sözümona "kulübeciğinde" saraydaymış gibi maiyetini de barındırırdı. Aynı yerde, 1797'de giyotinle başı kesilen Beauharnais'nin dul eşi Joséphine Tascher de La Pagerie, Barras'nın metresi olmuştu. Barras da bizzat Tallien'in ayağını kaydırmak üzereydi. Thérésa bu kez Barras'nın metresi oldu ve Joséphine de topçu generali Napoléon Bonaparte ile evlendi. Devrimin ortaya çıkardığı ve yönetici sınıfa geçen bu adetleri o sıralar olabildiğince gelişmekte olan bujuvazi de benimsemektedir. Yasal olmayan doğumlar ve boşanmalar arttı.

İlk kez, cinsel ilişkiler, hatta sapkınca olanlar bile, açıkça konuşulmaktadır. Eski Rejim yanlısı, iyi bir soylu, hafif süvari alayı subayı, şair, müzisyen biri olan Sade, Grimod de La Reynière'in geliştirdiği kuduzböceğinin uyuşturucu etkilerini öğrenmeye yeni yeni başlamıştı. 1763'de "aşırı sefahat"ten tutuklanmış, Vincennes hapishanesine gönderilmiş, çok geçmeden serbest bırakılmış ama yalnızlığa mahkum ve günah içinde kötülüğe düşmüş biri olarak kalmıştır. Çeşitli ilişkileri vardır ve babası ölünce de kont ünvanı miras olarak ona kalır. Ordudaki görevine geri döner[28] ama karşılıklı kırbaçlamaya dayanan sefahat içindeki gece hayatına atılmakta gecikmez. 1768'de kırbaçlanmayı göze alan bir genç kızı kaçırır ama kız buna dayanamaz ,kaçar ve onu ele verir. Kral kırbaçlamayı yasaklar. 1772'de, Marsilya'da, eşcinselliğin ve kırbaçlamanın da uygulandığı bir içki ve seks aleminde kızlara kuduzböcekli (yani içinde uyuşturucu bulunan) şarap ikram eder. Şarap yüzünden hastalanan kadınlar ondan davacı olurlar: Sade ve uşağı ölüme mahkum edilir. İtalya'ya kaçar ve Milano'da tutuklanıp hapse atılır. Büyük bir sadakatle kendisini kocasına adayan karısıyla hayatta kalmak için hapishaneden kaçar. Paris'de görülür, 1777'de yeniden tutuklanır. 1790'da Ulusal Meclis tarafından serbest bırakılır *Justine ou les Malheurs de la Vertu*[29] ile *Juliette ou la Prospérité du Vice*[30] adlı kitaplarını yayınlar. Ama Mme Tallien için bir yergi yazma gafletinde bulununca 1796'da yeniden hapse atılır ve Napoléon onu bilerek hapiste unutur; aynı hapishanede[31] 1814'de hayata gözlerini yumar.

(28) Tümgeneral olarak bıraktığı görevine geri döner. (ç.n.)
(29) *Justine ya da Erdemin Kötülükleri.* (ç.n.)
(30) *Juliette ya da Ahlâksızlığı Mutluluğu.* (ç.n.)
(31) Çeşitli kaynaklarda hapishaneden sonra nakledildiği akıl hastanesinde öldüğü belirtiliyor. (ç.n.)

Sade kuşkusuz bir sapkındır ama edep kurallarını hiçe sayan uyanık biri değildir. yi niyetle, üstelik o günlerde alışıldık bir biçimde uygulanageldiği kadar yasal olarak sevgiye yeni bir biçim getirmeyi düşünen, düşündüklerine inanan biridir. Başına gelen felaketler özellikle onun yaptıklarını açıklamaya, haklı göstermeye çalışmasından ve haklı bir riyakarlıkla cinsel eylemleri için herhangi bir önlem almaya özen göstermek istememesinden gelir. Belki de bile bile beceriksizlik yapmıştır ama saf ve kışkırtıcı olduğu da bir gerçektir. Gerçekten de Fransa'da çok büyük bir cinsel özgürlük vardır, ama bu özgürlüğü sert bir gözetimle uygulamak, kısaca "doğru taraftan olmak" gerekmiştir.

Fahişelerin tıbbi gözetimlerini başlatan Vali Dubois, aynı zamanda kendilerini satan bu kadınların kazandıklarının da bir bölümünü cebine atmaktadır. Bir ayağı sivil yaşamda olan askerler ise daha büyük bir cinsel özgürlükten yararlanmaktaydılar. "Alman piyadelerinin morali": Askerlerin işledikleri cinsel kökenli suçlar ender olarak cezalandırılmaktaydı. Napoléon, subay kocalarını görev verip uzaklaştırdıktan sonra eşlerini de polis zoruyla toplantıya çağırırdı. Kahire'deyken de aynı biçimde göz diktiği bir kadının kocası olan teğmeni İngiliz donanmasının içine göreve göndermiş ve teğmen İngilizler'e esir düşmüştü.

İmparator için birkaç kolay genç kızdan oluşan kadın oyuncular vardı. Kendisine bir lütuf dilekçesi sunmaya gelen genç bir Berlinli kızı çok beğendi: Genç kızı annesiyle birlikte davet etti, sabaha kadar misafir ettikten sonra eline iki yüz altın verip gönderdi. (Bu genç kızı Paris'e, karşılığında terfi edilmeyi uman bir Fransız albay geri götürdü; oysa albay terfi edecek yerde cebine 4.000 altın frank koyulup Berlin'e atandı.) İmparatorun düzinelerce

metresi olduğu bilinir ve imparator her birine çok güzel aşk mektupları yazmıştır. Doğrudan kurduğu ilişkilerde imparator kimi zaman kabalaşmışsa da asla sadist olmamıştır. Her şeye sahip olmasının kesinliğine karşın imparator Romeoculuk oynamaya bayılırdı. Birçok geceyi kadınlarla geçirir, hem de bunu sırf çalışmaya dönmemek ve dikkatini verme yeteneğini yitirmemek için yapardı. Kadınlarla birlikteyken çabucak uyuya kalırdı, bir kadın göğsü ise onun için sakinleştirici ve yatıştırıcı bir ilaçtı. Sırf değişiklik gereksinimi yüzünden çok önemli üç kadını olmuştur: Beauharnais'nin Joséphine'i; Habsbourglar'ın Marie Louise'i ve onu şu Rus meselesine sürükleyen ve ona bir çocuk veren Marie Walewska. İştahı kabarınca bir mirasçısı olsun istedi ve 17 yaşındaki Marie-Louise ile yeniden evlendi: Evlilik töreni vekaletname ile Venedik'te yapıldı. Ama daha önce davranıp nişanlısını Compiègne'den alarak Paris'de evlendi... Vasiyetnameyle alkol içinde korunan kalbini imparatora bırakan da işte bu Marie-Louise'dir.

Restorasyon Dönemi'nde törel reformlar yapılacağını ilan eder ve bir kurumda yaptığı reformla işe başlar. Aynı dönemde, yeniden başlatıldığı tarih olan 1884'e kadar, boşanma iptal edilir. Özel yaşam üstüne bir edep örtüsü çekilmiştir. Her şey yapılabilir, yeter ki kokusu çıkmasın ve gizli bir fesat sözkonusu olmasın. Aslında toplu fesat ve entrika o dönemde gündemdedir. Kamuoyunun, siyasal ve ekonomik bilgi ile haber almanın önemi anlaşılmaya başlanmaktadır. Yatak sohbetlerinden elde edilen sırların açığa dökülmesiyle belirgin cinsel muhbirliği Metternich kurmuştur; Viyana Kongre'si sırasında ve daha sonra kentte sukuneti korumak için o yıllar sayıları epey kabarık olan (4 milyon nüfus için 20.000, bir başka deyişle yedi ya da sekiz erke-

ğe bir fahişe) fahişeleri Metternich muhbir olarak kullanmıştır. Frengi ve bel soğukluğu ortalığı kırıp geçirmektedir. 1821'den 1840'a kadar Avusturya'nın başkentinde bir milyon çocuk terkedilmiştir.

Görünüşte ağır bir gözetimle pek zevk almadan sahip olunan cinsel özgürlük ve barışın uyuşukluğu içinde hiç de görkemli olmayan burjuva yaşamı romantik tepkinin gelişmesini kolaylaştırdı. Bütünüyle karşılansa bile aşk mutsuzluk getirmektedir: Kolay bir yaşam sürdüren eğitim görmüş genç senyörlerin dayandıkları tema budur (Musset, Vigny, Byron). Günlük yaşantının iğrenç zorunluluklarının reddi, siyasal güce karşı isyan, tutkunun yüceltilmesi ve insan ile doğa arasında gizemli bir araştırma, başlıca temalardır.

Erkekler çıtkırıldım, duygusal, üzgün, babalarınca hor görülmüş evlatlar ve pek etkinliği olmayan kişiler olarak görünmektedirler, ancak yeri geldiğinde bir hiç uğruna düello etmeyi bile göze alabilirler. Kadınlar toplumda önemli bir yer tutmaktadırlar. George Sand'ın[32] betimlediği böyle bir durumdur. Kadınların içinde eşcinsel olanlar erkeklik konusunda hak iddia edip zamanlarını, erkeklerin güçsüz oldukları konusunda göz diktikleri kadınları caydırmakla geçirmektedirler. Romantik tepki içindeki bu eşcinsellerin kandırabildikleri arasında birçok ünlü de vardır: Jules Sandeau, Henri Heine, Musset, Chopin, Mérimée. Bu tepki, Agoult Kontesi'nin eline geçirdiği Liszt gibilerine de ulaşmıştır.

Romantik tepki kadının eşitliği, duygularını açıklama haklarıyla belirgin bu tema edebiyatta da kendini gösterir. Ama bu tema gene de büyük bir çoğunluk için henüz ulaşılamayan bir idealdir. Burjuva toplum büyük bir açgözlülükle ailenin bütün-

(32) Asıl adı Aurore Dupin (Baroness Dudevane; George Sand denir) Fransız kadın edebiyatçı. (ç.n.)

lüğünü savunmaktadır. Evlilikler, her şeyin en küçük ayrıntısıyla düşünülerek hazırlanan anlaşmalarla sunulan birbirine uygun çiftlerin evlilikleridir. Kuşkusuz gençlere birbirleriyle görüşmek, belli ölçülerde eşini seçmek hakkı verilmektedir. Balolar vardır. O dönem vals çağıdır. Dans eden iki kişinin birbirine iyice yaklaştığı ilk dans Byron ve Musset dahil birçok kişinin protestolarına yol açmıştır. Bekâret kesin bir biçimde gereklidir. Çok genç kızların anne olmaları yasaklanmıştır. Kocasını aldatan kadın ise dile düşmekte kara listeye alınmaktadır.

Cinsel uyum güçlüklerinin nedenleri çekinerek incelenmeye çalışılmaktadır. Gross Hoffinger, 1847'de, Almanya'da 100 ev kadınından 48'inin mutsuz, 36'sının ilgisiz, 15'inin mutlu ve "namuslu" olduğunu, suçun da genellikle erkekten kaynaklandığını gösterdi. 1847 Kraliçe Victoria'nın tahta çıktığı yıldı. Namusluluk taslama modası başladı. Namusluluk geliştirildi, boşanma yasaklandı. Saray eşlerinden boşanmış diplomatları kabul etmiyordu. Shakespeare'nin kitaplarında ahlâka, töreye, dine aykırı yerler çıkarılıyordu, Zola'nın Toprak adlı kitabını satan dükkan sahipleri tutuklanıyordu. Robinson Crusoe'nin de ahlâka, dine ve töreye aykırı yerleri çıkarıldı. Buna karşılık gizli saklı yapılan pornografik edebiyat şaşırtıcı bir biçimde rağbet görüyordu.

Fahişelikle mücadele ediliyor ya da daha çok Londra'da olduğu gibi 7.000 fahişe 933 genelev arasında gruplandırılarak paylaştırılıyordu. Bu genelevlerin birçoğunda, devrin belirgin özelliği olan kırbaçlama tekniği uygulanıyordu. "Cinsel yaşam üstüne bir ölüm sessizliği çöktü" ve aynı zamanda bu olayı çağrıştıran her şeye. Kadınlar artık pantalon giyemiyorlar, kazık gibi sert entari (rob) kullanıyorlardı. Kadın donları kataloglarda bile yer ala-

mıyordu. Tıbbi alışkanlıklarda da reforma gidildi. Kadın artık tek başına doktora gidemiyor, doktorun önünde soyunmuyordu. Bir oyuncak bebek üstünde ağrıyan yerini işaret etmekle yetiniyordu. Yakın beraberlikler olmuyordu. Mastürbasyona iğrenç bir kötülükmüş gibi saldırılıyordu. Genç erkekler için, penisin adeta içine hapsedildiği, sertleşip dikleşmesini haber veren zille donatılmış özel kafesler üretilmişti. Okul saatlerinin artırılmasıyla İngiliz okullarında öğrencilere benimsetilmeye çalışılan cinsel eğilimlerde insanın kendini tutması konusu güçlük yaratıyordu. Bundan dolayıdır ki 1860'dan başlayarak biriken enerjinin başka bir alana yönlendirilmesi türünde sportif alıştırmaların gelişmesi sağlandı; halbuki önceleri bu çalışmalar hiç de insanı korumaya yönelik değildi.

Kuşkusuz alınan bu önlemlerin kurbanı erkekten çok kadındı. Victoria dönemi süresince kadına karşı erkeğin hıncı çeşitli biçimlerde kendini gösteriyordu, özellikle doğum sırasında acı çekme gerektiği konusundaki ısrarla. Simpson'un kloroformun uyuşturucu etkilerini buluşu Kilise'nin itirazına yol açtı. Ama Simpson bu itirazları Tanrı'nın Havva'yı Adem'den derin bir uykuya daldırdıktan sonra çekip alabildiğini söyleyerek yanıtladı. Ne olursa olsun, o sıralar, Kraliçe Victoria'nın canlı simgesi olan püritanizm de bu olaydan, büyük bir olasılıkla kraliçenin altı ağrılı doğum yapması yüzünden etkilenip yedinci doğum için kloroformun kullanılmasını onayladı.

Fransa'da namus modası III. Napoléon'un sarayına şaşırtıcı bir dolambaçla ulaştı. Entrikacı yeni imparatorun Ham Kalesi'nde birçok kadınla ilişkisinden gayrımeşru çocuğu oldu ve kendisini paraca desteklemiş olan İngiliz oyuncu Henriette Howard da metresiydi. III. Napoléon tahta çıktığında, daha

önce gördüğü yardımlar dahil önemli bir miktarda para ödeyerek ve ayrıca bir şato hediye edip Beauregard Kontesi ünvanıyla onurlandırarak ngiliz metresini başından savdı. Ayrıca III. Napoléon'un bir başka metresinden olan çocuklarını da İngiliz kadın yanına aldı.

III. Napoléon 45 yaşındayken çevresindeki birçok prensese tenezzül etmeyip, henüz 26 yaşında olmasına karşın engin bir cinsel deneyimi olan Eugénie de Montijo ile evlendi. Ondan çocuk bekleyen imparatorun yeni eşi daha önce Stendhal ve Mérimée'nin sevgilisiydi. Prévost-Paradol bu aşkı bir "erosallık düşkünü"nün[33] kaprisi olarak nitelendirdi, ama III. Napoléon 1853'de ülkenin yüksek onurlu kişilerine hitap ettiği hoşgörü dolu bir söylevinde evliliği benimsetmeye çalıştı. Eugénie de "örnek" bir imparatoriçe olup çıkmıştı. İmparatoriçe Ingres, Courbet, Manet'yle mücadele eden bir edep saldırısı başlatmıştı (bu saldırı kampanyasında Manet'nin tablolarından biri imparatorun emriyle kurtarılıp sergilenebilmişti). Heykellerin açık saçık yerleri asma yapraklarıyla örtülüyordu. Baudelaire para cezasına çarptırılıyordu. Sarayda şatafat, şölen gırla gidiyor ama Eugénie'nin gösterdiği sarsılmaz sadakatin aynısı devletin ileri gelenlerinden de bekleniyordu. Bu arada Napoléon kadınların çekiciliğine olan duyarlılığını sürdürüyor ve yaptığı kaçamaklar, gösterdiği sadakatsizlik gün geçtikçe artıyordu. Kontes Castiglione aracılığıyla kendisine Cavour tanıştırıldı, o da Italya'ya destek verdi.

1. Kibar Fahişe Çevresinin Doğuşu - Namuslu kadın ile açıkça fahişeliğini ilan etmiş kadın

(33) Burada çok ilginç bir durum var; yazarın kullandığı "erosallık düşkünü" anlamına gelen sözcük "erotomane"dır ki bu sözcük 1836 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra, 1849 yılında bu sözcüğün yerini "erotomaniaque" almıştır. Buradaki inceliky azarın metni, anlattığı devrin "terimleriyle" işlemesidir. (ç.n.)

arasında yer alan bir orta konum tam o sıralar doğdu. Bu orta konumda gerçek bir mesleğe, aşk mesleğine atılmış kibar fahişeler yer alıyordu. Baştan çıkarılmış genç kız, eşini aldatan ya da eşi tarafından terkedilmiş kadın, toplumdan uzakta, etliye sütlüye karışmadan, aşkın ve aşkla ilgili her şeyin yer aldığı erkeklerin hayalgüçlerine hitap eden bir yaşam sürerdi. Yalnızca fiziksel olarak olağanüstü güzellikte olanlar, erkek psikolojisini iyi bilenler, servetini ve evini çekip çevirmeyi becerenler, toplumsal ilişkilere (sosyeteye) alışkın ve belli bir düzeyde kültürlü kadınlar bu rolü üstlenebilirlerdi. Bunlar mesleklerinde sevgilileri olan birçok kişiyi mahfeden "dişi aslanlar"dı. Bu kibar fahişeler siyaset, yüksek sosyete yaşamı, moda üstünde etkili olurlardı. Bu kibar fahişelerin arasında en ünlüleri ngiliz sanatçı Cora Pearl (Emma Church), Marguerite Bellanger (III. Napoléon'nun eski metresi), Moskovalı bir tüccarın kızı ve Kontes Donnersmarck olarak ölen Païva. Rus kökenli olan Païva, Villoin adında genç bir Fransız terziyle evlendi; kocasını terkedip İstanbul'a, Viyana'ya ve Berlin'e gitti. Paris'e döndü. Champs-Elysées'de parktaki bir sırada Arsène Houssaye ve piyanist Henri Hertz ile karşılaştı. O geceyi Arsène ile geçirdi ama uzun yıllar, Mme Hertz adıyla piyanist Hertz ile yaşadı. Sonra piyanistle bir müzik salonu[34] kurdu. Piyanist Hertz ile Païva'nın ilişkisi kadının aşırı müsrifliği yüzünden koptu. Sonunda Villoin öldü ve dul kalan genç kadın Aranjo de Païva ile evlendi ama kocası hemen Portekiz'e geri döndü. O sırada genç kadın Kont Donnersmarck'ın hiç eksik olmadığı bir salon çalıştırmaktaydı. Paris'e geldiğinde Champs-Elysées'de piyanist Hertz ile tanıştığı sıranın tam kar-

(34) Burada salon derken sanatçıların sık sık çağrılıp toplandıkları ev kast ediliyor. (ç.n.)

şısındaki arsayı satın aldı ve orada ünlü alaca somaki merdiveni olan otelini yaptırdı; devir onun devriydi. Ardından Donnersmarck ona Pontchartrain'i teklif etti ve 1870'den sonra 52 yaşına geldiğinde kontla evlendi. Silezya'da öldü.

2. Cinsellik ve Nüfus - O sıralar olan gelişmesini yaşayan basının yaydığı varolan düzendeki sivri örnekler insanların kafalarını kurcalayıp duran konuların içinde cinselliğin, aynı zamanda hem ahlâki hem de nüfusla ilgili bir sorun olarak, ilk plana çıkarılmasını sağlar. Özellikle Protestan papazı Thomas Robert Malthus'un nüfus aşırılığı[35] kuramında elle tutulur gözle görülür bir nitelik kazandırdığı sanayileşme ve nüfus artışı 19. yüzyılın başlıca korkulan konuları arasında sayılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken konu insanların eldeki kaynaklardan daha hızla artması, fakirlerin zenginlerden daha çok çocuk yapmalarıdır; bu nedenlerle sefalet, "kötülükler" (sefahat) ve hastalıklar da artar. Onları sefaletten kurtarmanın olanağı olmadığına göre fakirlere yardım etmenin de bir anlamı yoktur: Bu da bedbaht insanların sayısını artırmaktan başka bir işe yaramaz.

Malthus'un istatistiklerinin son derece güvenilmez oldukları ve önemli bir kısmının da yoruma açık olduğu doğrudur. Söz gelişi Malthus 2000 yılında Avrupa'nın 50 milyar nüfusu olacağını ve bu nüfusun ancak 2 milyarını doyurabileceğini söylüyordu. Durum bu olunca şu önerilerde bulundu: Kesinkes cinsel eğilimlerde kendini tutma, geç evlilik, ama doğum kontrolu konusunda hiç bir girişimde bulunmama. Bu ise *sınırlı bir ahlâk anlayışıydı.* Malthus'un en yüce ustalığı da burada yatar, nitekim Malthus bunu en büyük kurullara ve Kilise'ye

(35) Malthus'un bu kuramıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. aynı dizide çıkan, Denis Buican, Darwin ve Darwincilik (sayfa. 33). (ç.n)

de kabul ettirmiştir.

Bu düşünceler hükümetlerin evlilikleri kontrol etmelerini de kolaylaştırmaktadır. Söz gelişi Almanya'da subaylar, devlet memurları ve sosyal yardım sayesinde yaşayanlar üstlerinin izni olmadan evlenemezlerdi. Fransa'da aynı durum askerlik mesleğindekiler için geçerliydi; uygun drahoma yanında üstlerin izni de gerekliydi.

Kuşkusuz bu önlemlerin doğum üstünde olumlu hiç bir sonuç vermediğini söylemek bile gereksiz; yasal evliliklerden olan çocuk sayısı azaldığında gayrımeşru çocuk sayısında ve tabi gayrımeşru çocuk ölümlerinde de artış gözlendi. Malthus kuramı ayrıca emek-sermaye tartışmasında da önemli etkenlerden biri oldu: stedikleri her türlü hak konusunda İngiliz patronlar yanlarında çalışan işçilerine yaşam düzeylerini iyileştirmek için öncelikle daha az çocuk yapmaları gerektiğini söylediler. Ama bu öğütü tutmak kolay değil, zira cinsel gereksinmeleri yorgunluk bile engellemiyordu hatta genellikle azdırıyordu; işte bu nedenle cinsel istekleri bastırmayı değil de doğumları sınırlandırmayı benimseyen Yeni-Malthusçuluk doğdu. İşte sonuç olarak gebe kalmayı önleyen olanaklar geliştirildi; bu olanakları geliştirenler İngiltere'de Francis Place ve Amerika'da Owen, ardından bu nedenle hapse giren ama kitabı bütün dünyada basılan doktor Knowlton'dur.

1854'de İngiltere'de George Drysdale'in gebe kalmayı önleyen (doğum kontroluyla ilgili) kuramları yayıldı. Darwin de, yaşam için savaş düşüncesini Malthus'dan yararlanıp geliştirmişti ve Yeni-Malthusçuluk ise en uygunların yaşamını sürdürebilmesi kuramıyla bağdaşıyordu.

İşte bu kurama bağlı olarak ender çocukların, en iyilerin yetiştirilmesine yönelik bilim olan soy-

arıtımsallık[36] doğdu. Soyarıtımsallık'ı Darwin'in yeğeni Francis Galton kurdu.

1860'da, polisin aşırı gayretkeşliği nedeniyle Yeni-Malthusçu bir gazete olan *Neo Reformer* Knowlton'un yapıtını yayımladı. Gazetenin sorumlu yazı işleri müdürü hapis ve para cezasına çarptırıldı; ama bu tutumlar genel bir hoşnutsuzluk yarattı ve Knowlton'un kitabı Amerika'da yeniden basıldı. Mahkeme kararı, Annie Besant adındaki bir kadının eylemi sayesinde bozuldu. Annie Besant teozofinin (Krishna Murti'yi keşfederek)[37] kurucularından da yanında daha sonraları Hindistan'ın bağımsızlık davası uğruna dövüşenlerdendi. Bir Protestan papazla evlenip ayrılmış ve *Neo Reformer*'ın sorumlu yazı işleri müdürünün akıl hocası iş arkadaşı ve gazetenin de özgür düşünürü olmuştu; nitekim yazı işleri müdürüyle o da mahkum edilmiş ama sonra beraat etmişti. Bu olaydan sonra Annie Besant Maltusçu derneği kurdu ve *Nüfus Yasası* adlı kitabını yazdı.

Şurası kesin ki bu eylemler insan nüfusunun artışıyla eldeki yiyecekler arasındaki oransızlık konusunda uygun bir zemin bulmuştur. Amerika'ya göç nüfus aşırılığını eritmeye yetmiyordu. Yeni-Malthusçu öğreti ise gebe kalmayı önleyici (doğum kontrol) yöntemlerin bir dış yardıma gerek duymadan sefaleti ortadan kaldırmaya yettiğini söylüyordu. Sistem sürüp giden yoksulluğa yatak odasında ucuza elde edilmiş bir çare olarak görünüyordu.

Bu sıralar gebe kalmayı önleyici yöntemler üstündeki büyük tartışmalar başladı. İnsanın kendini cinsel ilişki sırasında tutması olayından vazgeçil-

(36) Soyarıtımsallık (Eugénique) konusunda daha fazla ayrıntı için bk. Denis Buican, Darwin ve Darvincilik (sayfa 103). (ç.n.)

(37) Teozofi ya da hikmeti sofiyye; tanrıya ermişliği sihir ve büyüyle karıştırarak oluşturan gizemci görüş. (ç.n.)

dikten sonra, Roma'da uygulanmış olan Doranos d'Ephèse'nin kuramını unutulmuşluktan çıkararak geçici üretkenlik yeniden keşfedildi. Başpiskopos Kardinal Reims'in de izin verdiği bu yöntemin uygulayıcısı bir Fransız hekimdi; Almanya'da yöntemi savunan ise Katolik hekim Kapelman'dı.

3. Cinsel Sorunların Mediko-Sosyal Önemi - Doğumların sınırlandırılması konusundaki bütün bu tartışmaların en önemli sonucu, cinselliği geniş halk yığınlarına açıklamak için gizli gizli okunan kitaplardan ve yüklüklerden çıkartmak olmuştur. Oysa geniş halk yığınlarının öncelikle bilmek istediği şey fıkra ve tıp literatürüyle insanlara yayılan cinsel sapkınlıklardır. Cinsel sapkınlıklar oldum olası vardırlar, ama böyle güpe gündüz yani herkesin gözü önünde inceleniyor olmaları iki nedenden ötürüdür: Bu sapkınlıkları doğrudan uygulayanlar; bunları uygulamadan tanımak isteyenlerin sözümona bu bilimsel yayınlar için okuyucu kitlesi oluşturması. Gerçek bilimsel neden ise, sapkınlıklar henüz tam anlamıyla açıklanmadığı için, sorunun epey uzağında kalmıştır.

Bu gerçek propoganda kampanyası cinselliğe ve cinsellikle ilgili her şeye karşı genel bir güvensizlik yaratmıştır; bu öyle bir güvensizliktir ki insanlar henüz bir kanıya varmamışlardır. Ama çok geçmeden, bazı kadınların diledikleri gibi kişisel ve cinsel ilişkiler yaşama hakkını talep edip, erkekle kesin bir eşitlik elde etmeleriyle mutlu sona ulaşılmıştır.

Cinsel ilişkilerden ortaya çıkan felaketler ilgi ve tutku uyandırmaktadırlar. Söz gelişi Mayerling faciası ne bir siyasal felakettir ne de bir aşk dramıdır; bu olay sadizme bağlı aşırı cinselliğin yol açtığı bir faciadır. Arşidük ya metresini öldürürerek kendini öldürecek gücü bulmuştur ya da büyük bir sadistlikle bu mutsuzluğun sorumlusu olan cinsiyetin

temsilcisini ölüme sürüklemek istemiştir. Tıbbi planda bu faciada dikkatler cinsel sapkınlık konusu üstüne çekilmiştir, zira arşidükü bir Hıristiyan olarak gömmek için "kemik yaralanması" sonucu meydana gelen geçici delilik gibi tıbbi bir bahaneye başvurmak gerekmiştir. Oysa bugün böyle bir yaralanma olmadığı ve cinsel sapaklıkların nedenini de eğitsel yapıdaki bozuklukta aramak gerektiği gayet iyi bilinmektedir.

1886'da, kendi bulduğu bir terim olan özellikle mazohizm alanında bu nedeni kanıtlamak onuru Kraft Ebbing'indir. 1870'den sonra mazohizmin betimlenmesi şövalye Leopold de Sacher Masoch'un, daha önce sözü edilen sadizm sırasında uygulamasıyla gerçekleşir.

Özellikle sert, birçok köyün polis şefi olan babasının kişiliği bilindiğinde Sacher Masoch'un hiç değilse bu duruma gelişi kısmen anlaşılır. Aslında anne tarafından dedesi, tıp profesörü von Masoch'un çocuğu olmamıştır, nitekim Masoch adının yanında Sacher'in de olmasının nedeni budur. Sacher Masoch 20 yaşında şövalye onuruna adım atmıştır; Gratz'da *privat-docent,* özel yaşamında Don Juan'dır, ama 30 yaşına geldiğinde dikkat çekici bir cinsel evrim geçirir, artık kendisini horgören ve daha yaşlı kadınlar aramaktadır. Kürkler içindeki bir kadının sımsıkı bağlanmış bir erkeği kırbaçladığını anlatan öykülerinden birinde Sacher Masoch ayrıntılarıyla mazohizmin düzeneğini dile getirir: "Mutluluğumu taşımam ve tatmam için canımı acıt." Edebiyat açısından pek hak etmediği kadar büyük ünü vardı ve ellinci görev yılı kutlamalarına Ibsen, Bjornson, Hugo, Zola, Daudet, Pasteur, Gounod ve Rubinstein da katıldı.

Frengili ve alkolik olan Verlaine, Arthur Rimbaud ile olan karşılıklı saldırmalarla, elde bıçak

kavgalarla, birbirlerine silahla ateş etmelerle belirgin ilişkisiyle bilinirdi; nitekim bu kavgaların birinden sonra Verlaine Belçika'da iki buçuk yıl hapse mahkum oldu. Verlaine yaşamını daha sonra genç bir çiftçiyle, ardından da malum kural gereği yaşlanıp parasız kalınca kendisini terkeden eşcinsellerle sürdürdü. Sonunda gereksinmelerini sağlayan, onu besleyip bakan fahişelerle mecburen karşıcinsel ilişkiye yöneldi.

Oscar Wilde 40 yaşına kadar kendine saçma sapan edepsiz biri süsü vererek yaşadı. Ama evli ve iki çocuk babasıydı. Yüksek sosyeteye artık kabul edilmiyor da olsa ünü temiz ve büyüktü. Kalktı *Salomé*'yi yazdı ama Fransızca. Bu yapıtı İngilizce olarak yayımlayan Lord Alfred Douglas babası Queensberry Markizi'nce Oscar Wilde'la cinsel ilişki kurmakla suçlandığında skandal patlak verdi. Cezayir'de Wilde Gide'e rastlar ve onunla ortada dönen tehlikeleri ve dolapları tartışır ama gene de Londra'da hakaret davası açmak zorunda kalır. Duruşmadan çıkarken tutuklanır ve edepsizce tutumu yüzünden mahkum edilir; başlıca yapıtlarından birçoğunu hapishanedeyken yazar. Hapisten çıkmasını izleyen sürgün boyunca ailesi onu terkettiği için başka bir ad alır. Burada İngiltere'nin üstüne dalga dalga yayılan püritanizm modasının etkileri konusunda bir örnek gördük. Aynı dönemde Havelock Ellis'in yapıtları da yasaklanmıştı.

Belki de burada, egemen ve yönetici sınıfların gücünün etkisizleştiğini görmek korkusuna bağlı gerçek anlamda sosyal bir savunma düzeneğini görmek gerekiyordur. Eşcinseller ise son derece yumuşak barışseverler ve yurttaşlar olarak nitelendirildiler. İngiliz emperyalizminin gözdesi bir Cecil Rhodes'in "kuzuları" olduğu kesindi ama o skandaldan sakınmayı başarıyordu.

Fransızlar ondan "Alman kötülüğü" diye sözettiklerinde eşcinsellik kendinden Almanya'da da söz ettirdi. Bir gazetede, II. Guillaume'un yanından ayırmadığı eşcinsel *camarilla*'dan sözedilir. Maximilien Harden bu uluslararası kötülüğün ihanet etmesi olasılığı üstünde durup prens von Eulenburg'u suçlarken, tutuklanıp hapse atılır ama rahatsız edici kanıtlar karşısında imparator danışmanlarını aklarken büyük sıkıntı çeker. Bu dönemde eşcinsellerle ilgili birçok dava açılmıştır. İşte tam bu sıralarda Berlinli hekim Magnus Hirschfield eşcinsellik için üçüncü cinsiyet terimini önerir, eşcinseller için yasal koruma ister; bu da sapkınlığın Almanya'da yayılmasına katkıda bulunur.

19. yüzyılın büyük tıp buluşları cinsel sorunların evrimi ve her şeyden önce de zührevi hastalıklar sorunu konusunda iz bırakmaya başlamıştır. Zührevi hastalık tehlikesi korkunç boyutlardadır: Kopenhag'da on yılda, 1875 ile 1885 yılları arasında, her on bin kişi içinde yeni 416 frengi vakası saptanmıştı ki 500 yumuşak şankır[38] bu rakamın dışındadır. Aynı nesil içinde erkek ve kadınların yüzde 30'una bu tür hastalıklar bulaşmıştı. 1900'de Berlin'de 10.000 kişi bel soğukluğundan, 6.000 kişi de frengiden tedavi edilmişti. Yol açtığı korku ve utanma hastalığın seyrinde artış meydana getiriyordu. üçüncü devre frengisine[39] de çok rastlanıyordu. Heine, Maupassant, Nietzsche inmeli ve tabes dorsalis'liydiler.[40] Bu sorunu fahişeliği ortadan kal-

(38) Frenginin ilk devresinde görülen yara (Bkz. Pars Tuğlacı, Tıp Sözlüğü). (ç.n.)

(39) "Hastalığın alınışından 5-10 yıl sonra gelişen beden dokularında gom'lar (gumma) oluşması, damar ve merkezi sinir sistemi lezyonlarıyla belirgin frenginin son evresi" (Bkz. Pars Tuğlacı, Tıp Sözlüğü, Frengi maddesi). (ç.n.)

(40) Tabes dorsalis "omuriliği arka kordonunun ve burdaki duyu yollarının yavaş yavaş fakat ilerleyici dejenerasyonu" (Bkz. Pars Tuğlacı, Tıp Sözlüğü). (ç.n.)

dırmadan çözmek olanağı yoktu.

İlk Tıp Kongresi'nde frengi ile bel soğukluğu arasındaki ayrım saptandı. Nitekim daha önce, 1812'de Toulon zindanında, Hernandez, bir başka hastadan aldığı irini siyeke (üretraya) bulaştırarak bir mahkumu bel soğukluğu hastası yapmayı başarmıştı. Aynı deney korkunç bir cahillikle daha başka mahkumlar üstünde de yinelendi. İlk kez Neisser, Breslau'da 24 yaşındayken bel soğukluğu mikrobu olan gonokoku boyamak suretiyle saptadı (1879); Leipzig'de Crede yeni doğmuş bebeklerin gözlerini mikroptan arındırmak düşüncesine kapıldı. Schaudinn, 1905'de Doğu Prusya'da ultramikroskopla, frengi etkeni *Treponema pallidum*'u buldu. Schaudinn Hambourg'da tropikal hastalıklar şefliğine atandı. Amipler üstünde deney yaparken mikrop kaptı ve 35 yaşında dizanteriden öldü. Wassermann 1906'da serombilimi kurdu. Ehrlich, 1909'da, "kimyacılık oynarken" Frankfurt'ta 606'ya (606. sistematik deneme) ulaştı ve Japon Hata ile, frengi tedavisinde ilk önemli aşamayı kaydetti. 914. deneyde çok iyi bir şey ortaya çıkardı: 914 ile birlikte frenginin ileri devresinde beyin harabiyetine bağlı olarak gelişen paralizi jeneral[41] ve keza aynı konumda beden hareketlerindeki düzensizlik (ataksi) olaylarında azalma görüldü. Almanya'da ilk devre frengi vakası 1919'da toplam 215.000 iken, 1927'de 75.000 ve 1934'de 43.000 oldu.

Böylece hastalık bulaşma tehlikesinden yakasını kurtaran cinsellik uğursuz bir sosyal afet olma özelliğini yitiriyordu. Şimdilik cinselliğe gerekli olan suçluluk yükünden kurtularak manevi bakımdan temize çıkarmaktı. Bu da Freud'un yapıtı ve

(41) Paralizi jeneral frenginin son evresinde bir anlamda "delirerek ölme" demektir. Bu durumun genel felç ile uzaktan yakından hiçbir ilişkisi yoktur. (ç.n.)

daha sonraki nesillerin psikanalistleri sayesinde oldu; bunlar çeşitli biçimlerde varolduğunu göstererek cinsel zevkin dölleme ve sevecenlikten koparılamayacağını, ruhsal hastalıkları açıklamak için hasta olan bireyin ve sözkonusu bireyin ait olduğu toplumun geçmişine uzanmak gerektiğini öne sürerek cinsellik sorununu tümüyle yeniden elden geçirdiler.

4. Bugün - Sözü edilen bilimsel buluşlar ve aynı zamanda teknikte gösterilen süratli ve olağanüstü aşamalarla dünyanın çehresi değişiyordu; her iki dünya savaşıyla daha bir etkinlik kazanarak ve adeta bu savaşlar sayesinde nüfusun birbiriyle daha bir karışması, kadının daha da özgürlüğüne kavuşması, her tür "eğlencelerle" kazanılanların önemi, sosyal sınıfların kaynaşması, yeni yaşam biçimlerinin bulunuşu hala gözlerimizin önünde gelişmesini sürdüren gerçek anlamda bir cinsel devrime yardımcı olmuşlardır.

Bu devrime rehberlik etmişe benzeyen iki temel ilke vardır: sevmek hakkı ve sevgide mutlu olmak hakkı. Bu ilkelerin ilki zaman aşımına uğramazlık, ailesel ve sosyal bağların zayıflaması gerekçesiyle karşılıklı çekiciliğin önemi konularına daha çok önem verilmesini sağlamıştır. İkinci ilke ise evliliğin (beraberliğin) olağanlığını kapsar, zira seçilen bir eş konusunda yanılgıya düşülmüşse bir başkasıyla yeniden başlayabilmeli, başlamalıdır. Bundan dolayı boşanmaların artışı, çözülmesi gerekli evlilikler ve hatta uygun olmayan çocuk yapmayla erken davranıp evliliği "somutlaştırmamak", bir süre sonra varolması için hiç bir neden kalmama tehlikesi olan bir aileyi kurmamak gerekirliliği vardır.

Bu cinsel devrimin psikososyal iki sonucu görülür: Bunlardan biri, doğum yapmaya karşı olan tutumla belirgin teknik nitelikte; öbürü *hippi* olayı-

nın ortaya çıkışıyla belirgin genel niteliktedir. Doğal olarak bu iki sonucun da iyi ya da kötü yanları vardır. Burada ayrıntılı bir incelemeye girmek ve eleştirel bir açıklama yapmak sözkonusu olamaz.

Özellikle doğum kontrol "hapı" almakla belirgin doğum kontroluyla ilgili tutumun, çok daha verici cinsel kaynaşmalara izin verdiği için yararlı olduğu söylenebilir, çünkü böylece olası bir gebeliğe bağlı (hem de hapın kesildiği anda çoğunlukla gebe kalınabilmesine karşın) her tür kaygıdan uzak kalınmaktadır. O halde eşlerin duygusal konumlarına ve maddi olanaklarına uygun olarak gebe kalınacak anın seçimi de mümkün olmaktadır. Hapın sağladığı edilgenlikle doğum oranı ve doğum yapma olanaklarına duyarlı bazı kadınlarda hiç de yok sayılmayacak genel düşüşler kaydedilir; hapların kullanılmasıyla birlikte görülen beyin ambolisine dek varan dolaşım bozukluklarına ne mutlu ki ender rastlanır, ama aynı zamanda da çabuk öfkelenmeyle belirgin bunalım türünde sinirsel bozukluklar sık görülür.

Hipi olayı ise Aşk konusunda özel bir gizemcilikten hareketle oluşmuştur: Tanrı'ya ve insanlara koşulsuz bir sevgi hasredilmelidir, buna göre insan kaynaşmalarından sertliği ve şiddeti çıkarıp atmak, doğaya dönmek gerekir, kısaca göründüğü kadarıyla çağdaş Batı toplumu özelliğini oluşturan saldırgan maddecilikten kurtulmalıdır.

- Aşk da son derece yalın bir yaşam biçimiyle aramalıdır (sanki biraz Walt Whitman ya da Thoreau gibi ilk Amerikalı "transandantalistler"in tarzında); rengarenk giysiler giymeli, kemerler alacalı bulacalı olmalı, kolyeler takılmalı, pırıl pırıl bilezikler bulup buluşturulmalıdır -bunlar insanın iç neşesini anlatmaya yöneliktir- daha başka şeylerin yanında saçların uzunluğu gem vurulamayan özgür-

lüğü ve uydumculuğa karşı olmayı simgeler.

- Son olarak ve özellikle, insanın kendi ruhunun derinliklerini incelemesi için, sıranın en başında LSD 25[42] yeralan psikedelik[43] denilen uyuşturucular kullanılmalıdır.

"Süt kuzuları daha ne istiyorlar yani?" diyordu Margaret Ribble: Körü körüne sevgi ve kesin hareket özgürlüğü. şte size başlıbaşına bir çelişki. Belli sınırlar içinde bu insanı süt kuzuluğuna götürebilir. Ama hippi nerdeyse yetişkindir, uzun saçlı, sakallı, hepsi de sorunlarla dolu, aynı zamanda da endişe verici bir aşk özdeşleştirmesiyle yüklüdür, çünkü ona benzemeden sevmek mümkün değildir. Onu mahkum eden bir "tüketim" toplumunda üstelik bizzat kendisi üretmeye katılmadığı her tür şeyin önemli bir bölümünü tüketerek asalak olarak yaşayan bu olumsuz varlığa benzenemez ve benzemek istenmez. Dünyaya uyum göstermesi diye bir şey sözkonusu değildir, çünkü o dünyayı yadsımaktadır.

Ama daha ciddi ve daha yeni olan şeyler de var. Eğer isyan katıksız kalabilseydi isyancılarla hala "diyalog kurulabilirdi"; kuşkusuz bu hem isyan hem de isyancılar için hiç zorlanmadan olabilirdi, en azından her iki taraf için de zihinsel ve duygusal olarak yararla bitebilirdi. Ne yazık ki eski bir şarkıda da söylendiği gibi "dört bir yandan kargaların ustaca sızmalarına" da rastlanabilir, böylece olay

(42) Ergot'dan elde edilen özellikle görme ve işitme ile ilgili sanrılar meydana getirici nitelikte uyuşturucu madde. Kimyasal adı *lysergic acid diethylamide*'in baş harflerinden oluşan kısaltma adıyla anılır; liserjik asidin bir türevidir. (Bkz. Pars Tuğlacı, Tıp Sözlüğü, sayfa 441.) (ç.n.)

(43) Psikedelik sanrı meydana getiren uyuşturucuların kullanılması sonucu hastalıksal uyanık düş görmeye verilen ad. (Bkz. Orhan Hançerlioğlu, Ruhbilim Sözlüğü, Remzi Kitapevi; sayfa 132.). (ç.n.)

kaçışı kolaylaştırarak biçim değiştirir, sonuçta ortada uyuşturucu kullanan, saldırgan ve *yippie* kalır, şiddet yanlısı, rockcu, punk.

Uyuşturucu kullanan için burada söylenecek çok az şey var. Bu tipler henüz belirli bir cinslik kazanmışlardır. İlk çağa geri dönüş içindedirler. Yippie'ye gelince, bunlarda, acılı bir reddediş, yok edilme korkusu üstüne kurulu paranoyayı andıran şiddet, yaşam yöntemi haline gelmiştir. Bu reddediş ve yok edilme korkusu, en tipik örneklerin suçluların cezalandırılmasına doğru yönelmiş mezhep halinde örgütlerle yeniden kurmayı amaçlayan beceriksiz girişimlerle ortaya çıkar (başkaldıranların düzenli bir biçimde programladıkları bedel olan "cezayla" "varlıklıların" sömürülmesi).

Daha önce cinsel suçluluğun bin yıllık yükünü yatıştırmanın önemli olduğu söylenmişti. Sağladıkları önemli sayıdaki genç yandaşları görünce, bizim isyancıların henüz bu noktaya geldikleri söylenemez. Ama böylece onları yönetenler, bilmiyor da olsalar böyle birileri vardır, hem psikanalizi hem de uygulamalı psikolojiyi kabul etmezler.

Doğrusu ya şu bizimki tuhaf bir dünyadır hani; öyle tuhaf bir dünyadır ki teknik gelişmeler özellikle bunlardan en çok yararlananlarca yadsınırlar. Söz gelişi, doğum kontrol hapının ya da kısırlaştırmanın, ülkedeki aşırı doğum oranıyla normal olarak alınması zorunlu önlemlerden sayılması gereken Hindistan'da, önemli bir yer tutmuşa benzemiyor.

Ari uygarlığın çok uzaklardaki bu beşiği bir yana, çocuk aldırma konusuna göz yumarak doğum kontroluna karşı tutumu genelleştiren (*60° Kuzey Enlemi*'nin tarihi '20'li yıllardır) ve aile ocağı kızın kendi ailesinin evindeki yatak odası olan evlilik öncesi denemesi yapılan özgür bir sevgi biçimi uzun

yıllardır Vikingler'in soyundan gelen İsveçliler'ce uygulanmaktadır.

Bütün bunlar sosyal güvenliğin sağlandığı güdümcü sosyalizm örneğinde siyasal-ekonomik bir genel durum içinde yer almaktadır. Bazı toplulukların, uygarlık biçimlerinin aşırılığıyla ilkel koşullardaki cinsel biraradalığa geri dönmekte olduklarını düşünmekten hiç bir güç bizi alıkoyamaz. Yoksa başka türlü belli bayram akşamlarında gençlerin oluşturdukları çetelerin, geçtikleri yerde karşılarına çıkan her şeyi kırıp döken sokak baskınlarını nasıl anlayabilirdik? Sorgulandıklarında bu gençler ne yaptılarsa sıkıntı, tekdüzelik ve yaşama ilgisizlik yüzünden yaptıklarını söylemektedirler.

O zaman da tarihçiye, ahlâkçıya ve hekime sorular sorulur. Acaba bu aşırı güvenlik önlemleri "bazı şeyleri" tahrip etmiyor mu? Ruhumuzun besin kaynağı olarak biraz umut, biraz da maya olarak hiç akılcı olmayan hareketler, tıpkı yaşam için kaçınılmaz vitaminlerin kaynatıldığında ortadan kayboldukları gibi kolaylıkla ve güvenle önerilemez mi?

Sonuç olarak cinselliğin ayırdedilemeyen baskısı, tıpkı aşırı bir biçimde uygulandığında ortaya çıkan engelleme duygusu gibi aynı kapıya çıkar.

Günümüzdeki normal gençler zaten yanılmıyorlar. Bu gençler daha çok cinsel özgürlük istemelerinin nedenini, ana-babaların burunlarını sokmalarını engellemek ve ana-babanın yönetiminin boşuna ve affetmez beklentileri olarak belirtiyorlar. Buna karşılık bu insanlar edepsiz ve açık saçık olmaktan uzaktır. Bu nedenle cinsellik olduğu gibi bir insanı çok derin köklere götürür; cinselliği sevecenlik ile aşktan ayırmak durumunda büyük zarar görülür.

İKİNCİ KISIM
EFSANELERDE VE DİNLERDE CİNSELLİK

BİRİNCİ BÖLÜM
CİNSELLİK VE EFSANELER

Kimileri için efsaneler, şiirsel biçim altında bir halkın duyarlılığının bilinçsiz içeriğini açıklayan öykülerdir. Duruma göre bu öykünün ruhsal, dinsel ya da felsefi anlamı vardır. Efsane, gerçek ama peşpeşe birçok aktarımla biçimi ve özü bozulmuş ya da bilerek isteyerek yazınsal kaygıyla gerçeğin peçelenmesi altına saklanmış, tarihin belirteci gibi nitelendirilebilir.

I. Dinlenme Efsanesi

Çalışma (iş) varolan bir durumun değiştirilmesidir: Başlangıçtaki Kaos'dan Yeryüzü'nü ortaya çıkartabilmek için Tanrı'nın altı gün çalışması gerekmiştir. Yedinci gün de Tanrı dinlenmiştir. İnsanoğlu için çalışma Doğa'yı, nesnelerin durumunu değiştirmektir. Eğer "çalışma özgürlükse", güç harcayarak, düşman bir doğadan adeta koparılarak kazanılmış bir özgürlük; önce babadan elde edilen bir bağımsızlık, sonra da bu bağımsızlığın insanın benzerlerine, kardeşlerine karşı korunması, sözkonusudur.

Dinlenme, İnsanoğlu ile Doğa arasındaki dengedir; toplumun bağrında ise Barış ve Dirlik'tir. Dinlenme ve Dua günü,[44] her şeyin düzene girip denge-

(44) Yahudiler'in kutsal günü olan Dinlenme ve Dua günü (Sabbat), Cumartesi'dir. (ç.n.)

leneceği Mesih Zamanı'ndaki[45] Altın Çağ'ın önbelirtisidir. Eğer Tanrı'nın dinlenmesi gerekiyorduysa büyük bir olasılıkla bu "yorgunluk"tan değil her kim için ne yaptıysa onun neredeyse bağımsızlığını kazanmış ve kendi öz gelişmesine başlamış olmasındandır: Artık Tanrı'nın araya girmesine ve kendini göstermesine gerek kalmamıştır. Bu tür bir dinlenme aynı zamanda özgürlüktür. Bu özgürlük ise zamanın kullanılabilirliğinden ve açıkça durdurulmasından (zaman bizi ölüme götürdüğüne göre) meydana gelir. Dinlenmeyi benimsetmekle Tanrı İnsanoğlu'nu düzenli aralıklarla dış çevre ve etkilerden kurtulmaya davet eder.

II. Yaratılış Efsanesi

Cinsel betimlemeyle Yaratılış[46] efsanesi: Evreni kim yarattı? Yaratılışın kökeni bir erkek miydi yoksa bir dişi mi? Yeryüzünde ilk kim vardı, bir erkek mi yoksa bir dişi mi?

Babil efsanelerinde, erkek tanrılar, Apsu'nun[47] çocukları, erkek kökenliydiler. Ana Tanrıça Tiamat, kendi soyundan gelenlerden kurtulmak isteyen Apsu'ya karşı isyan etti ("onların yolu benim için çok zahmetli"). Erkek tanrılardan biri, Ea, Apsu'yu öldürdü ve Tiamat oğullarına karşı canavarlar yarattı. Oğulları Ana Tanrıça'ya karşı savaşa giriştikten sonra, aralarından Marduk'u lider olarak seçtiler ve ondan gücünün kanıtı olarak, yegane belirgin niteliği olan Söz'üyle önce parçalayıp ardından bir cevher parçası yapmasını istediler. Sonra Marduk "bir

(45) Mesih Zamanı, Mesih'in geleceğinin "ilerde mutlu bir çağın geleceği inancında" ortaya çıkması. (ç.n.)
(46) Eski Ahit'te Tekvin anlamında. (ç.n.)
(47) En önemli erkek tanrı olan Apsu, Mezopotamyalılar'a göre yeraltındaki büyük tatlısu okyanusunun Akkadça adıdır. Burayı tanrı Apsu'yu öldüren Ea ele geçirmiştir. (ç.n.)

vahşi yaratacağım adı da "insan" olacak..." dedi. İşte, bir erkek simgesine Tanrı'nın atfettiği yaratmak gücünü veren (ağzıyla) bu imge, Yahudi-Hıristiyan İncili'ne değgin efsanenin kökenidir. Bu efsanede kadın, hayırsever Tanrı uygun bir uykuya daldırdıktan sonra erkekten doğmuştur. Yaratılış sürecinin gerçek anlamda "tersine çevrilmesiyle" Havva Adem'den doğmuştur.

Kuran'da açıkça bir Yaratılış anlatılmaz. Kuran'da bildik bir olay işleniyormuş gibi yalnızca İncil'deki Yaratılış yeniden ele alınır: "Yeryüzünde kendime vekil atayacağım... O Adem'e İsrael'in çocuklarının... bütün adları öğretecek...; bu lütfumu hatırlayınız.;... ve İsa'ya da, Meryem'in oğluna, kanıtları verdik..."

Hindistan'daki, Çin'deki ya da Japonya'daki dinlerde çok daha basit, İncil'deki Yaratılış kadar kesin ve örgenli bir öykü bulunur. Okyanusya adalarında en yaygın efsane (Malinowski), her biri başka bir kuyudan olmak üzere Yeryüzü'nden insan ırklarının doğuşuyla ilgili olandır. Başlangıçta erkek kardeşine ya da bir hayvan totemine eşlik eden bir kadın şekli yeralır. Dölleme günümüzdeki gibi değerlendirilmemekte ama kadın yağmuru, bir sarkıtı, bir balığın ısırmasını içine almalıdır. İşte ancak o zaman çocuk, bir ruh halinde kadının göğsüne girer.

Oysa Eski Yunanlılar'ın değerlendirmesi hem daha karmaşık hem daha kesindir. Değişmeyip olduğu gibi kalmış başlangıçtaki Kaos[48] Nyks (Gece)

(48) Kaosu sayın Azra Erhat KHAOS biçiminde yazıyor; okuma güçlüğü doğuracağı yüzünden biz KAOS olarak aldık. Kaos Mitoloji Sözlüğü'nde (Bkz. Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü; Remzi Kitapevi, 2. Baskı 1978, sayfa 187):

Khaos'tu hepsinden önce var olan
sonra geniş göğüslü Gaia, Ana Toprak,
sürekli, sağlam tabanı bütün ölümsüzlerin,

ve Erebos'u[49] doğurur. Erebos ve Nyks bileşirler Aither (Esir) ve Hemera (Gün, Gündüz) dünyaya gelir. Ama daha önce Gece tek başına Moiralar'ı (Kader Tanrıçaları)[50] ve bir dizi Ölüm tanrıları (Moros, Ker, Thanatos) ile Hypnos'u (Uyku) doğurur. Hypnos'un yanında öç tanrıçası Nemesis ile ondan hiç ayrılmayan Eris (Kavga) ve Ate (Gaflet) de vardır. Gece bunca tanrı ve tanrıçayı dünyaya getirdikten sonra, tanrıların ve insanların itaat edecekleri "belaların en kötüsü olan ant tanrı Horkos'u" doğurmak için babası Kaos'la birleşir. Erebos'a gelince, Cehennemde ırmak olur, ama bu birleşmenin ana kaynağı (evrensel ilkesi) Eros yani Sevgi'nin gücüdür. Eros'un rakibi de Kin'in gücü olan Anteros'tur.[51] Her ikiside Kaos'un oğullarıdır. Toprak (Gaïa)[52] da Kaos'un kızıdır. Gaïa Pontos'u (Deniz)

onlar ki, tepelerinde otururlar karlı Olympos'un
ve yol yol toprağın dibindeki karanlık Tartanos'ta...
Khaos'tan Erebos ve kara Gece doğdu,
Gece'dense Esir ve Günışığı doğdu,
Erebos'la sevişip birleşmesinden.
(Hesiodos, Thegonia'nın başında). (ç.n.)

(49) Mitolojide yeraltı karanlığınısimgeleyen güç (tanrı). (ç.n.)

(50) Moira'lar ya da Kader Tanrıçaları, Hesiodos'ta yaşama *paylarımızı düzenleyenler* diye tanımlanır. Thegonia'da Hesiodos şöyle söyler (905 vd.):

... Klotho, Lakhesis, Atropos tanrıçalar
ki bilge Zeus büyük üstünlük vermişti onlara
ki onlar verir yalnız insanlara
mutlu ya da mutsuz yaşama paylarını.
(Bkz. Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü). (ç.n.)

(51) Anteros'un "Daha çok erkekler arasındaki sevgide adı geçer ve "seveni bahtlı eden, sevgiye karşılık veren" anlamına gelir. Bir başka yoruma göre Anteros Eros'un karşıtıdır, katı yürekli ve duygusuzdur, ama doğa dışı sevgileri önleyerek bir düzen ögesi olarak rol oynar." (Bkz. Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitapevi, sayfa 42.) (ç.n.)

(52) Hesiodos'un Theogonia'sında Dünya'yı, Yeri, evrensel bir öge olarak toprağı simgeleyen tanrıdan çok kozmik bir varlıktır (Bkz. Mitoloji Sözlüğü, Azra Erhat). (ç.n.)

ve Uranos'u (Gökyüzü) tek başına dünyaya getirir. Yeryüzü tanrıçası hem Deniz hem de Gökyüzü'yle birleşir. Yeryüzü ile Uranos'un birleşmesinden altı erkek evlat (Titanlar)[53] ve altı kız evlat (Titanides)[54] ile Kykloplar[55] (Kyklopes) doğarlar.

Uranos doğar doğmaz çocuklarını Toprak'ın bağrına tıkar; Toprak, en küçük oğlu Kronos'la güçlerini birleştirir ve Kronos babası Uranos'un hayalarını keser,[56] akan kan Toprak'ı yeniden döller[57] böylece birinci kuşak tanrıların egemenlikleri biter ikinci kuşak tanrılar başa geçer, aynı zamanda da çeşitli toprak tanrıları dünyaya gelir. Gaïa'nın öbür oğlu Pontos'dan da beş deniz tanrısı çocuğu[58] olur. Acımasız bir zalim haline gelen Kronos erkek kardeşlerinin özgürlüklerini ellerinden alır ve çocuklarını da yemek ister. İşte o sırada Zeus'tan gebe kalan Rhea Kronos'u bir mağaraya saklar ve yemesi için eline bir taş verir. Daha sonra Zeus babasına karşı galip gelmesi için Titanlar'ı kurtarır. İşte böylece klasik Olympus Tanrıları'nın egemenliği başlar.

Bu olayları izleyen soyağacı oluşumu, son derece yoğunsa da, hala tamamlanmamıştır. Gene de bu olaylardan, İlkçağ insanlarının bilinçli ya da bilinç-

(53) Gökyüzü ile Yeryüzü'nden doğan altı erkek evlada verilen ve dev anlamına gelen ad. Erkek Titanlar şunlardır: Okeanos, Koios, Krios, Hyperion, Iapetos, Kronos. (ç.n.)

(54) Gökyüzü ile Yeryüzü'nün birleşmesinden doğan altı kız evladın adı. Dişi Titan'lar (yani Titanides) şunlardır: Theia, Rheia, Themis, Phoibe, Mnemosyne. (ç.n.)

(55) Dilimize "Tepegöz" diye çevrilen yuvarlak tek gözlü devlerdir. Eski Yunan efsanesinde bu yaratıkların üç türünden söz edilir. (ç.n.)

(56) Annesinin eline tutuşturduğu çelik tırpanla. (ç.n.)

(57) Uranos'un erkeklik organından akan kanlardan *Erinys'ler* ve spermasından da *Aphrodite* doğar. (ç.n.)

(58) Bu tanrılar Nereus, Thaumas, Phorkys, Keto ve Eurybie'dir. (ç.n.)

siz düşüncesi üstünde hatırı sayılır etkisi olan bir dizi simge ya da efsane ortaya çıkar. Her şeyden önce başlangıç, hiç bir şeyin varolmadığı değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmış, ancak tüm olanakların bulunduğu ve varlık olarak adlandırılmayı bekleyen bir durum olan Kaos efsanesidir. Öncelikle Gece'yi ve Erebos'u doğurması İlkçağ insanlarının düşüncesinde her tür yaşamın başlangıç koşulunun karanlık ve nemlilik olduğunu gösteriyor.

Yakın akraba evliliği son derece yaygın anne-oğul, erkek kardeş-kızkardeş ilişkisi biçiminde kendini gösteriyor. Döllenmesiz cücüklenme[59] yalnızca karanlık yüce varlıkların doğmasını sağlıyor: Gece Kaos'tan doğar ve Ölüm Tanrıları da Gece'den. Evladın babasına karşı saldırganlığı (Oedipus Karmaşası'nın önsimgesi) annenin yardımıyla gerçekleşmiştir: Zeus Rhea aracılığı ile Kronos'a yardım etmiştir.

Son olarak da çelişen Aşk ve Kin, Yaşam ve Ölüm kardeştirler, yani aralarında başlangıçtan gelen bir bağla ve belli bir anlamda biri öbürünü çağrıştıracak biçimde birleşmişlerdir. Burada çok kısa ele aldığımız Olympus öncesi bu Theogonia'nın zenginliği nerden gelmektedir diye kendimize sormalıyız? İlkçağ insanlarının bütün bu tanrılarla oluşturdukları başlıca imge nedir? Acaba tanrılar yeryüzünde saygınlıklarını yitirdikten sonra o insanların düşüncelerindeki oluşumları neydi? Yoksa devamı olmayan basit bir son söz mü sözkonusuydu ya da tam tersi bu klasik İlkçağ efsanelerinin, kesin bir amacı yok muydu? Belki de ilkel tanrılar, daha başka yaşamların bulunduğu gezegenlerde

(59) Döllenmesiz cücüklenme eski Türkçe'de "tenasül'ü bikri" terimiyle ele alınan bir biyoloji ve botanik terimidir. Mitoloji Sözlüğü'nde Azra Erhat bu terimi Fransızca'sını Türkçe yazarak "partanogenez" biçiminde kullanıyor (Bkz. Mitoloji Sözlüğü, Azra Erhat). (ç.n.)

daha başka Olympus tanrıları yaratıldığı bizimkinden farklı ve başka dünyalarda daima egemen olacaklardır.

III. Oedipus Efsanesi

Hyppolitos[60] ve Kreon'un kardeşi İokastes[61] önce Thebai kralı Laios ile evlenir, ondan bir oğlu olur, bu çocuk gelecekteki Oedipus'tur. Bir kehanette bulunulur, Sophokles'e göre,[62] doğacak çocuk babasını öldürecektir; Aiskhylos ve Euripides'e göre, ailesinin ve evinin mahfına yolaçacaktır. Bu baş belası bebekten kurtulmaya karar verilir (ilk suç=çocuğun terkedilişi) ve bebek ayak bilekleri delinip içinden şiş geçirilerek (Oedipus= ayağı delinmiş demektir) terkedilir.[63] Korinthos[64] Kralı'nın büyüttüğü Oedipus delikanlılık çağında evini terkeder,[65]

(60) Yazarın "Hyppolite" adıyla andığı bu kişi mitoloji kaynaklarında "Hippolyte" (Bir Amazon kadın) ve "Hippolytos" olarak geçer. Ama her iki kahraman ile yazarın anlatmak istediği kişi uyuşmamaktadır. (ç.n.)

(61) Bazı kaynaklarda Epikaste adıyla geçer. (ç.n.)

(62) Sophokles'in "Kral Oedipus" tragedyasında dile getirilen bu dram Oedipus'un Thebai'den sürülmesi, kızı Antigone'ye yaslanarak Attika'da Kolonos iline gelmesi ve orada ölmesiyle sonuçlanır. Oedipus'un öleceği toprağın tanrılarca kutsanacağı haberinin yayılması üzerine Kreon ile Polyneikes Oedipus'un Thebai'ye geri gelmesini isterler ama kör kral Attika'da kalıp ölmeyi seçer. (ç.n.)

(63) Dağda bırakılır.(ç.n.)

(64) Korinthos kralı Polybos'la karısı Peroboia'nın çocukları olmadığı için bir çoban tarafından dağda bulunup kendilerine getirilen Oedipus'u öz evlatları gibi yetiştirirler ve büyütürler. Ancak delikanlılık çağında Oedipus bir dedikodu işitir, bulunmuş bir çocuk olduğunu öğrenir. (ç.n.)

(65) Gerçeği Apollon'dan öğrenmek isteyen Oedipus Delphoi tapınağına doğru yola koyulur. Thebai'ye yakın dar bir geçitte arabalı bir adama rastlar kimin yol vereceği konusunda çıkan tartışmada Oedipus önce arabacıyı sonra da arabacının efendisini öldürür. (ç.n.)

yaptığı yolculuklardan birinde Laios'a rastlar; Laios'un uşağı (arabacısı) Polyplates dar bir geçitte bir an önce toparlanıp kendilerine yol vermediği için Oedipus'un atını öldürür (kinci günah (hakaret)= Erişkin yaşa gelen evladın kışkırtılması).

Öfkelenen Oedipus uşağı ve efendisini öldürür (üçüncü suç= babanın öldürülmesi) ve yas içindeki Thebai'ye varır. Sphynks denilen canavarın sorduğu bilmeceyi bilir (çocuklarını parçalayıp yiyen anne simgesi). Sphynks intihar eder[66] (dördüncü suç, dolaylı, anneye karşı). Ulusal kahraman olan Oedipus, kendi yaptığı yanlış yüzünden dul kalan annesi Kraliçe Iokastes ile evlenir (beşinci suç= yakın akraba evliliği); annesinden dört çocuğu olur: Eteokles, Polyneikes, Antigone, İsmene.

Bu efsanenin adını, besleyici simge ve zevk konusu olan annesini gördüğü o ilk anda yeni doğmuş erkek bebekte başgösteren, aslında yetiştirilmesi sırasında yaptığı girişimlerle giderek daha bir kendini gösteren babaya "ait olan" bir özel durumu açıklayan, "Oedipus Kompleksi"ne adını verdiği bilinir. Gerçekte efsane ruhbilimsel öğrenimden çok daha zengindir; bu ruhbilimsel olay kısaca dar bir sahada uygulama alanı bulabilmiştir.

İlk suçu ana-baba bebekleri doğduğunda işlemişlerdir (gelecek korkusu yüzünden bebeğin terkedilmesi) ve çocuk erişkin olduğunda bu kez suçu yinelemişlerdir (kışkırtma-tehditler). O zaman başgösteren üçüncü suç (babaya karşı isyan) dördüncü suçun gerçekleşmesini sağlamıştır (anneyle evlilik, yani yakın akraba evliliği); ama suçu işleyen karşısındakinin kim olduğunu kesinlikle bilmemektedir. okastes bir kraliçe olarak ve belki de bir kadın olarak arzulanmış ama bir anne olarak istenmemiştir.

(66) Sphyks Oedipus bilmeceyi bilince tünediği kayadan kendini uçuruma atarak intihar eder. (ç.n.)

Bu durumda asıl suçu işleyen Anne'dir. Kocasını, yuvasını, yaşadığı kenti kurtarmak için oğlunun öldürülmesini isteyen odur. Oedipus'un efsanesi ise, delikanlılık isyanından önce annesinin terketmekle işlediği suçun efsanesidir. Biraz da cinsel bir suç sözkonusudur. Oedipus, annesi olduğunu bilmeden büyük bir olasılıkla da pek öyle coşkulanmadan evlendiği okastes'ten önce, babası olduğunu bilmeden babasını öldürmüştür: "Thebai kendi isteğime karşın beni mutsuzluğumu oluşturan bu eşe bağladı."

Ama efsane daha da ileri gider: Oedipus'un amcası Kreon, yanına kızları Antigone ve İsmene'yi vererek Oedipus'u sürgüne gönderir. Oedipus, Athena'yı korumak için gömülmesi gereken Toprak tanrıçanın bulunduğu mağaranın yanına gelir. Oedipus bu tanrıçalara seslenir, "korkunç görünüşlü kraliçelere" bu "ürkütücü tanrıçalara". Bu korku, gizlenen, ilkel, İlkçağ'a özgüdür, bilinmeyene karşı duyulan korkudur, bir şeyin kaynağına kökenine karşı duyulan korkudur.

Babalarına yardım etmeyi reddeden Eteokles ile Polyneikes'i, kimin kral olacağı konusunda patlak veren bir savaş karşı karşıya getirir: Her iki kardeş de bu savaşta ölürler. Kreon Eteokles'in gömülmesini emreder, Polyneikes'in gömülmesini istemez. Antigone buna isyan eder ve Polyneikes'in törenle gömülmesi görevini üstlenir. Genç kız kardeşiyle birlikte canlı canlı bir mağaraya kapatılarak gömülür. Babasının ölüme ulaşmak için aradığı aynı akibet kızını da bulmuştur.

Böylece Antigone kadının erkeğe, yeni bir neslin bir önceki nesle karşı isyan etmesini yaşamıyla ödemiştir; keza Antigone kan bağının önemini ve toprağa ait olan insanın hakkını (mezarın önemi) savunmuştur.

IV. Faust Efsanesi

Goethe'nin *Faust*'unda Mephistopheles, yalnızlığın içinde, zamanın ve uzayın ötesinde yer alan tanrıçaların son derece ulaşılmaz bir gizem olan varlıklarını açığa çıkarır: "Adlarıyla kafamızı karıştıran yegane anılmaya değer olan kişiler Anneler'dir." Bu anneler tarihin en eski derinliklerinde bile vardırlar ve gidilmesi gereken yer de orasıdır.

Anneyle birey hiçlikten sıyrılır ve yaşama kabul edilir. Ölmemek için sihirli reçete istenecek kişiler de onlardır; ama annenin de ölüme karşı bir şey yapamadığını, çünkü annenin de ölümü çağırdığını, çünkü ölümün ana bağrına kaçınılmaz bir geri dönüş olduğunu öğrenince insanın düştüğü iç sıkıntısı çok büyük olur.

Charles Morgan'ın Sparkenbroke'a belirttiği sinyazı anımsanacaktır: "Yeryüzünde yaşadığın sürgün için ağla, sakın annem için yeryüzündeki yaşamıma ve kadın için uykuma ağlama." İşte bu nedenle, iki büyük uçurum arasında kısa bir yolculuktan başka bir şey olmayan bir yaşamın başlangıcında insanoğlu, yaşam veren, sevecen, besleyen, insanın şu hiçlik iç sıkıntısından kaçmasını sağlayan bir anne kaynaşmasının gereğini derinden hisseder.

İKİNCİ BÖLÜM
CİNSELLİK VE DİN

Batı uygarlığının tektanrılı dinleri, en azından tanrı tanımazlık kadar reddettikleri erosallık gösterilerine karşı sanki dersiniz tiksinirler. Ama daha başka kültürel alanlardan çıkan dinsel kurallar tam tersine nefis düşkünlüğü ve cinsellikle doludur. üstelik bu düşkünlük ve cinsellikte ahlâk bozukluğu sözkonusu değildir tersine ikincil olarak dinin havasını ve izini taşırlar. Bu, ilkel denilen toplumlarda (Yeni Gine, Polinezya, Endonezya, Afrika, Güney Amerika) olduğu kadar Hindistan ve Japonya'da da dinsel deneyin önemli bir özelliğidir.

I. Büyüye Öykünme

Bütün dinler evrenin, dünyanın ve yaşamın açıklandığı sistemlerdir; hani şurası bir gerçektir ki, din yandaşlarının bilinçli inaçları yoksa da, dinsel törenlerin kuralları şu "büyülü öykünme" meselesine gelip dayanıyorsa da, burda amaç gayet açıktır, insanların yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli eylemleri tamamlamak üzere doğayı zorlamak sözkonusudur. Ama asıl niyet bireye yaratıcı güçlerle düşünce ve duygu ortaklığı kurdurtmaktır.

Söz gelişi, tarımsal etkinliklerin başlıca zamanlarında (tohum ekme, hasat) genellikle kollektif cinsel eylemlerin dar anlamda bir araya gelmesi tarihte ve hatta günümüzde bile değişmeyen bir olay olarak ortaya çıkmaktadır. Avcılar ve hayvan yetiştiricileri, av hayvanı ve sürü hayvanı üretimini, sözko-

nusu hayvanların kılığına girerek ve o hayvanların yaptıkları şekliyle cinsel eylemi öykünerek (Manda Dansı, Siyular) büyü yaparak kolaylaştırmayı düşünürler. Büyük bir olasılıkla bu adetler tarihöncesi zamanlarına kadar uzanırlar (Madeleine kültürü) ve bu kutlamalarda kadınlar değiş tokuş edilir; ilkel sevimsiz biraradalık kuramının doğuşu da büyük bir olasılıkla bu yüzdendir.

Keza, tohum ekme dönemlerine ilişkin cinsel eylem bazı Amerikan Yerlileri'nde de görülür (Muskaki). Almanya'da, Hollanda'da, o dönemden çok kısa bir süre öncesine dek uygulanan, çiftçilerin tarlalarda evlendikleri ve yattıkları bilinir. Belirli ve alışılmış cinsel birleşmede böylece kadın ve toprak aynı zamanda döllenmiş olur; her iki durumda da zaten sorumlu olan Tanrıdır -eşlerden biri olan erkek zincirin küçük bir halkasından başka bir şey değildir. Bu, her tür erkeklik girişiminden vazgeçilen, "günahsız" doğurulan bir çocuğun dünyaya gelmesini belirleyen bir doğumdan körükörüne inancın kökenidir. O gün bugündür, eşsiz erkekler için, doğumun sorumlusunun bizzat Tanrı olmasından daha şaşırtıcı ne olabilir. İşte bu noktada ortaya, hani şu bir erkeğe boyun eğmeyip kendini tanrıya veren kadın, bakir kadın, simgesi çıkar: Fenikeliler'in tanrıçası Astarte; Babilliler'in tanrıçası İstar; Eski Mısırlılar'ın tanrıçası İsis... Böylece aynı zamanda merhametli ve şefkatli, öncelikle tapınaktaki Tanrı'ya olmak üzere (kutsal fahişelik) insanları yatıştırmak için kendini bile verebilen kadın simgesi gelişir.

Eski Yunanlılar'ın kendi öz duygularını Olympus'a yansıttıkları malumdur; bundan dolayıdır ki tanrının normalin dışında bir biçimde cinsel ilişki kurmasının mazereti oluşmuştur: Aşk, sara, delilik. Eski Yunanlılar'ın "mani"si tanrıların bir hediyesi-

dir. Bu kavram daha sonra da Romalılar'a geçmiştir. Vergilius Nisus'a şu sözleri söyletir: "Ruhlarımıza bu büyük isteği koyanlar tanrılar mıdır, yoksa biz kendi kendimize kendi öz isteklerimizden bir tanrı mı yaratıyoruz?"

Aynı biçimde Eski Yunanlılar içinde güç ve güzelliğin kökeni tanrısaldır. ki ayrı iletişim biçimi ayırt edilir: İnsanın kendi kendisinden kurtulduğu esrime (vecit); tanrıyla doğrudan ilişki kurulan coşkunluk.[67] Bu özel duruma müzikle, dansla, alkolle ya da cinsel zevkle ulaşılabilir.

Bu, erkek menisinin yaşam aktaran tanrısal öz içerdiği ve namusluluğun bireyin tanrıyla ilişkisini güçlendirdiği biçimindeki inanca yönelten döllemenin tanrısal özelliği olduğu düşüncesidir. Böylece eski kültürlerde cinsel organların ve üstlendikleri işlevlerin kutsal niteliği daha iyi anlaşılır (Yahudiler'de el hayaların üstüne koyularak yemin edilmesi, bazı mezheplerde kurbanın menisinin karışımını, tanıklığını yardıma çağıran bu ve benzeri bütün sözcük gruplarının etimolojik yakınlığı, vb.).

Maoriler bütün kadınların gerçek kocasının, onları eş olarak insan kocalara ödünç verenin Ay olduğunu ileri sürerler. Bu tutum şu eski denizci özdeyişini anımsatır: Dolunay zamanı, uzun bir aradan sonra evine geri dönen tüm denizciler eşlerine yaklaşamazlar, çünkü onları adet halinde (aybaşı)

(67) Burada kullanılan Fransızca sözcüğün (enthousiasme) açıklamak istediğini eski Yunanlılar "enthousiasmos" terimi ve olayıyla açıklarlar. Dionysos doğaya yöneliktir ve simgelediği asıl güç doğa değil, doğa ile insan arasındaki ilişki, insanı doğanın sırlarına erdiren büyülü güçtür. İşte eski Yunan dili bu *güce eren* insanın durumunu iki sözcükle yansıtır: *Mainomai* ve *Enthousiasmos* (Bkz. hemen alttaki "Phallus'a Tapınma" başlığı). Ayrıca burada yazarın anlatmak istediği ve sözünü ettiği güç de budur; ancak nedense yazar "extase" ve "enthousiasme" terim-sözcüklerini kullanmıştır. (ç.n.)

bulurlar. Aynı biçimde başka kültürlerde de efsaneler vardır: Nuristanlılar,[68] Teksas Yerlileri, Eskimolar, Hindular, Fuegienler Ay'a "kadının efendisi" adını vermişlerdi. Eski Yunanlılar'da Dionysos "dulların efendisi" idi. Dionysos'a tapınma Roma'ya götürülerek, Eski Roma'da tanrı Saturnus onuruna yapılan şenlikler haline geldi. Günümüzdeki Akdeniz Karnavalı bu şenliklerin kalıntılarıdır.

II. Phallus[69] Kültü

İlkçağ'ın en eski dönemlerinden beri, phallus kültü (phallus'a atfedilen tapınma) daha sonraları dölleyen Ay'a maledilmiştir. Eski Mısırlılar'ın ilkel tanrıları ağızdan döllenirlerdi (yılan simgesi, Ay'la ilişkili kuyruğundan ısıran hayvan). Uzun ömür simgesi olan yılan ("ben yıllarımı sayarken o sessiz kalır... Hala orda mısın, küçük İnsan?..." der Kaa, Rudyard Kipling'in pitonu), peşpeşe deri değiştirmesiyle sürgit gençleşmektedir sanki; yılan tanrısal ve aynı zamanda da cinsel olarak görülmüştür. Manicilik yanlıları İsa'yı Yılan gibi değerlendirirler. Ik Hıristiyanlar ise simge olarak Balık kullanırlardı. Batı Asya'da, Eski Mısırlılar'da, Eski Yunanlılar'da, balık tanrısal ve aynı zamanda da cinsel dölleyendi. Adını batı dillerindeki, balık yenilen Cuma gününe veren (Friday) Kuzey tanrıçası Fraija'nın anblemi balıktı ve işlevi de doğurganlıktı.

Hindular'da phallus'a *lingam* denirdi. *Lingam*'ın betimlemeleri tapınakların duvarlarında erotik sahnelerden ama ayrı ama bu sahnelerle karışık olarak bulunur. *Lingam* kimi zaman da nazarlık ya

(68) Eski Kafirler, Pakistan sınırı yakınında, Kuzey Doğu Afganistan'ın ormanlık yüksek dağlarında kabileler halinde yaşayan eski putperest halk. (ç.n.)

(69) Phallus, kamış, erkeklik organıdır. Phallos da denir. (ç.n.)

da mücevher gibi taşınırdı. Dinsel saygı konusu olan nazarlıklar kısır kadınlar onunla ilişki kurmaya geldiklerine göre *Lingam*'ın tıbbi açıdan belirgin nitelikleri olmalı. Bazı bakir kızlar bekaretlerini ona bozdururlardı. Kimi zaman rahipler onu tanrı yerine koyarlardı.

Amerika yerlilerinde Güneş tanrıyla aynı nitelikteki phallus'a hayranlık duyulur. Eski Yunanlılar'da Phallophoria[70] bayramı güneş tanrı Bacchus'un[71] onuruna kutlanır ve yapılan şenliklerde temsili bir phallus taşınırdı. Bacchus onuruna ilkbahar ve sonbahardaki şenliklerde şarap, meyveler ve phallus taşınan tören alayları yer alırdı. Phallus biçimindeki pastaların yanında baharat bulunur ve göbek biçimindeki bir pastaya da plasenta (etene) denirdi. Tanrı Dionysos-Bacchus'un dinsel törenini kutlayan tören alayını, şehvet uyandıran ve tapınma amaçlı danslardan oluşan özel numaralarıyla kadınlar alayı yani Bakkhalar[72] izlerdi. Tanrı Bacchus Polymnus'a, annesini bulmak için Cehennem'e yapacağı yolculukta rehberlik etmeye söz verdi, karşılığında Polymnus tenini satacak (fahişelik edecek) Bacchus'la yatacaktı. Ama yolda yol arkadaşının öldüğünü gördü. Bacchus Polymnus için phal-

(70) Phallus'ların törenle taşındığı şenlikler (özellikle Dionysos kültünde ve Roma İmparatorluğu döneminde) (Bkz. Gelişim Büyük Larousse, 15. cilt sayfa 9336, Phallophoria maddesi). (ç.n.)

(71) Nedense yazar birden Bacchus diyor, yani Dionysos'un latince adını kullanıyor. Güneş Tanrı demesinin nedeni bir üst cümlede açıklanıyor (Güneş Tanrıyla aynı niteliğin verilmesi). Ancak Bacchus (ya da Bakkhos) bilindiği gibi şarap tanrısıdır. (ç.n.)

(72) Bu kadınlar alayı "tıpkı tanrının kendisi gibi çıplak bedenlerini nebris denilen benekli ceylan postlarıyla örter, başlarına sarmaşık çelenkleri sarar ve ellerinde thyrros, ucunda bir çam koazalağı bulunan sarmaşık ve asma yaprakları sarılı uzun değnekleri ve Prometheus'un insanlara ateşi taşıdığı nartheks kamışıyla tanrının peşinden koşarlar, geceleri dağda, bayırda, ormanlarda kendilerinden geçerek tanrıya karışırlar" (Bkz. Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitapevi, sayfa 77). (ç.n.)

lus'la bezenmiş bir mezar yaptı.

Hıristiyan düşüncelerin yayılmasından çok sonraları bile Yunanlı kadınlar phallus nazarlıklar taşırlardı (İ. S. 6. yüzyıl.). Phallus kültü Etruria'ya Kabires adı verilen Yunan rahiplerce sokulmuştur. Phallus, Bacchus ve Liber[73] adı altında onurlandırılmıştır. Phallus simgesine de Mutinus adı verilirdi. Kadınların Venüs Tapınağı'ndan taşıyarak getirdikleri bir phallus heykeli Quirinalis Dağı'na dikiliydi. Bekaretin bozulması ve doğurganlık şenlikleri de Mutinus idolüyle[74] yapılırdı. Mutinus kültü daha sonraları, uğruna bütün kadınların özellikle de Messalines'in kurban kestikleri Priapos[75] kültüne dönüştü.

(73) Orta İtalya'nın eski bir tanrısı olan Liber tanrıça Libera ile bağ, bahçe ve tarlaların bereketini sağlardı, bu nedenle Yunan tanrılarından Bacchus ve Ceres'le bir tutulmuşlardır. (Bkz. Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitapevi). (ç.n.)

(74) Tanrısal bir varlığı maddi biçimde (resim, heykel) betimleyen ve tanrının kendisi söz konusuymuş gibi bir tapınma ayininin nesnesi olan eşya (Bkz. Gelişim Büyük Larousse, cilt. 9, sayfa 5571). (ç.n.)

(75) "Boğaz kıyılarında Lapseki (Lampsakos) kentinin büyük tanrısı Priapos Yunan mitolojisine sonradan girmiş epey yer etmiş tanrısal bir varlıktır. Bağları, bahçeleri kem gözlere karşı koruyan bu tanrının en göze çarpan niteliği Phallos'u yani erkeklik uzvuydu. Yamru yumru bir adamcık olarak imgelenen Priapos'un phallos'u nerdeyse kendisi kadar uzun ve yukarıya doğru kıvrık olarak gösterilirdi. Bununla bereketi simgelerdi... Efsane onun tanrı Dionysos'la tanrıça Aphrodite'den doğma olduğunu ileri sürerdi. Dionysos alayında bir eşek üstünde canlandırılmasıda şöyle açıklanırdı: Bir bakkhos töreni sırasında Priapos çok içmiş ve alayda rastladığı Lotis adlı bir nympha'ya aşık olmuştu. Gece Bakkha'lar uykuya dalınca Lotis'in yanına sokulan Priapos tam muradına ermek üzereyken bir eşek anırmış, kız uyanmış ve kaçmış. Priapos da olduğu yerde ve durumda kalakalmış, herkese alay konusu olmuş... eşeğin anırması da tanrıçayı tehlikede olduğunu bildirerek uyarması içinmiş. Roma'da Lotis'in yerine konulan Vesta bayramında eşeklerin çiçek çelenkleriyle süslenmesi de oradanmış" (Bkz. Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitapevi, sayfa 277). (ç.n.)

Gal kültünde hayvan ya da insan hiç bir simge yer almaz, phallus'la ilgili hiç bir simgeye yer verilmez. Jules Sezar'ın fethinden sonra phallus kültü Galya'ya girer. Gard Köprüsü'nde, Nimes amfiteatrında phallus kültüne ilişkin izler vardır. Almanya'da bu kült 12. yüzyıla kadar sürmüştür. Hıristiyanlığın adeta kök saldığı yerlerde bile phallus kültü zaman zaman çeşitli kılıklar altında sürdü. Abdüsselamotu[76] kökünden yapılan phallus nazarlığı, Latince adı fascinum'dan gelen sözcükle anılırdı. 9. yüzyılda Chalon Konsili phallus kullanılmasını yasakladı ama 13. ve 14. yüzyılda da kullanılmaya devam etti. Ekmekler erkek ve kadın cinsiyet organları biçiminde yapılırdı. Phallus nazarlığın kötü şansın tersine çevrilmesine yaradığına inanılırdı. Bazı kadınlar ise, 12. yüzyıldan başlayarak suç sayılıp ceza öngörülmesine rağmen, phallus nazarlığını mastürbasyon yapmak için kullanırlardı.

Kilise'nin phallus'a yaklaşımı iki yönlü oldu: Bir yandan cezalar, mahkumiyetler ve daha sonraları ölüm cezası verildi; öte yandan özel Azizler kültü altında Phallus kültünün kılık değiştirmesi ve simgeleştirilmesine gidildi. Fransa'nın Provence Bölgesi'ndeki Saint Foutin kadınları doğurgan ve erkekleri güçlü kılıyordu. Saint Foutin onuruna saçı[77] yapılıyordu. Saint Foutin gibi azizler Güney Fransa'da da çoktu. Aynı kült Almanya'ya da yayıldı. Bourg Bölgesi'nde Priaposlar Aziz Guerlichon ya da Greluchon adıyla anılıyordu. Aynı biçimde Bretagne'de Aziz Gilles, Anjou'da Aziz René, Brest'te Aziz Guénolé aynı nitelikleri taşıyordu. Saintes'-

(76) Burada sözü edilen bitkinin bilimsel adı Mandragora officinarum'dur; dilimizde bu bitkiye abdüsselamotu yanında *adamotu, hüngürük kökü, adam kökü, insan kökü, kankurutan, hacılarotu, köpekelması* da denir. (ç.n.)

(77) Eskilerin tanrılar onuruna yere şarap, süt, yağ dökmeleri. (ç.n.)

de,[78] Karem[79] günlerinde her iki cinsiyetten çocuklar tören alayında ellerinde phallus biçiminde oyulmuş ekmek taşırlar: Bu ekmeklere de "pines" adı verilir. Yavaş yavaş bir erkek penisi olduğu açıkça belli phallus'un yerini pek belirgin olmayan eşyalar almaktadır: Kilise sürgüleri, önceleri Bracquemard de Roland denilen demir çubuklar. Kuzey ve Güney talya'da aynı nitelikte Aziz Côme, Aziz Damien vardı. İngiltere'de, 1761'de, ticari deniz subaylarının mühürlerinde, bir kalenin üstünde gemi çapasına oturtulan bir phallus bulunurdu.

Phallus kültü kimi zaman Güneş kültünün canlı, insani yansımasıydı. Phallus kültünün dünyanın beş kıtasına yayıldığı bilinir. Kimileri Phallus kültünün kökenini Güneşin Burçlar kuşağının Boğa bölgesine rastladığı an olan baharın gelişi ya da yeniden doğuş (ilkbahar gün-tün eşitliği) kültünde görmek isterler. Bundan dolayıdır ki boğaya adanmış birçok kült vardır: Apis, Cadmus, Marathon, Para. Romalılar'ın günah ödeyici boğası, skandinavlar'ın Thor'u, Yahudiler'in Béhémoth'u. Olayı daha da genişleterek Boğa'yı izleyen Koç burcunda Eski Yunanlılar Pan, Eski Mısırlılar da Mendes adı altında ululanan ilkbaharın simgesini görmek istediler.

Etimolojiye başvurarak, "Yüce" ve "Kutsal", aynı zamanda da "Baba" ve "Lider" anlamına gelen Apis ile "üremenin kökeni" anlamına gelen "Priapos" arasında bir benzerlik kurulmaya çalışılmıştır. Eski Romalılar sık sık Jupiter ile Bacchus'u bir boğa başıyla göstermişlerdir. Böylece Müstehcen'i Kutsal'a karıştırmak isteyen Yaratıcı korkusunun fazlasıyla egemen olduğu İlkçağ halklarının simge-

(78) Paskalya pazarını izleyen günler. (ç.n.)
(79) Hıristiyanlar'da kırk altı gün süren büyük perhiz (oruç) günleri. Karem'in son gününe "dimanche de Rameaux" (Karem Pazarı) denir. (ç.n.)

ciliği derinden duyulan dinsel bir tutumun sonucudur. Yehova'nın kaynağı İsrael Boğa'sı, ters boynuzları da bolluk simgesiydiler. Hayvan biçimi altında kurban bile adarlardı: Yahudiler Phallus yüzünden birçok günah işlediklerini anladıklarında Tanrı'ya bir teke kurban etme alışkanlığını geliştirdiler; halkın günahlarıyla yüklü bir tekeyi de çöle salıyorlardı.

Başlarda Yahudiler Madiler'in phallus idolü Belphegor'a hayrandılar. Tanrının hizmetkarı olan kadınlara Kedeşot denirdi ki, kimilerine göre bu aynı zamanda fahişe demekti. Öyle görünüyor ki kadınlar fahişelik yapabilmek için kendilerini puta adarlardı (Ezeşel). Boğanın boynuzlarını temsil eden ayın ayça (hilal) durumu köken olarak erkeksi bir simgeydi. Bütün mitolojilerde kendilerini Ay'a adayan kadınların cinsel gücü yerindedir.

III. Dinsel-Cinsel Çelişkisi

Görüldüğü gibi Tanrı'yla kutsal beraberliği insanlar arasında kurulan beraberlikler izlemiş, ve bu konudaki gelenek kimi zaman, evlilikten önce gerçekleştirilen kesin bir simgecilik eylemine dek gitmiştir. Biraz daha yaygınlaştırılırsa tanrı kendi güçlerini dinle ilgili bir kişiye ya da yüksek düzeydeki birine devredebilir -ve böylece *jus primae noctis* elde edilir. Belki de, tanrının lütfu sayesinde, önemli bir kişilik olan en büyük evlat hakkının ancak erkek evlat olabileceği buradan doğmuştur. Aynı biçimde bazı geleneklerde evlenecek kadının düğünöncesi bir başkasıyla yatması, bu bilinmeyen kişinin, gezgin birinin kılık değiştirmiş tanrı olabileceği inancını açıklar. Bazı toplulukların geleneklerinde bu adetin kalıntılarına hala rastlanmaktadır; bu adete göre koca evlendiği kadına, onun kendini

tanrıya adaması olarak değerlendirilen saatlerde başkasına satılmadan önce sahip olamaz. Keza bu adetin kalıntılarına evlenecek kadının yastığını, jartiyerini, vb. sattığı geleneklerde de rastlanır.

Gördüğümüz gibi cinsel tanrılar ile tarım tanrıları sık sık birbirine karışmıştır; aynı biçimde yağmur erkek menisinin simgesidir. Buna karşılık alışıldık tabulardan kurtulan cinsel eylem büyük tehlikeleri önlemek için kullanılır. Büyük bir felaket başgösterdiğinde Patagonlar kadınlarını, rastladıkları ilk yabancıya kendilerini vermelerini isteyerek ormana gönderirlerdi.

Korinthos'taki kibar fahişelerin Persler'in işgalini önlemek için eylemlerini iki kat artırdıkları bilinir. Daha başka durumlarda ise, kendileriyle aynı durumda olanları temsil eden yalnızca bazı kadınlar, büyük rahiple, gerçek ya da göstermelik *(Hieros-Gamos)* bir biçimde kutsal bir evliliği kabul ederler. Bu tür evlilikler bütün Batı Akdeniz'de son derece yaygın uygulamalar olmuştur.

Öte yandan, düşüncelerin ve sözcüklerin anlaşılmasındaki önemle, cinsiyetin döllemeye ilişkin gücü yüzünden, gösterilerin, dansların ve edepsizce şarkıların, ta başlardan beri, dinsel büyü niteliğine bürünmesi görülür (Büyücülerin Dinlenme ve Dua günleri, Eleusis misterleri,[80] Afrika'da yaşayan bazı topluluklarda teşhircilik).[81] Genellikle bu dinsel tö-

(80) Bu daha ileride de geçecektir (Bkz. Eski Yunanistan başlığı); söz konusu terim ve olayı Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü'nde (Remzi Kitapevi, sayfa 93) şöyle anlatıyor: "Başka masallara göre, Demephon'un erkek kardeşi Triptolemos tanrının evlatlığıymışve kanatları olan sihirli bir arabayla dünyayı dolaşıp insanlara tarla bakımını ve Demeter tapımını öğretiyormuş. Anlatıldığınagöre, tanrı kadınınkendisi Keleos'la oğullarına Eleusis'teki Demeter tapınağının kurma öğüdünü vermiş. *Bu tapınağın mysteria denilen gizlitapımı bütün Eskiçağ boyunca büyük saygı görmüştür.*" (ç.n.)

(81) Cinsel organları gösterme anlamında. (ç.n.)

renler, gerçekten daha bir uzaklaşmış ve daha göstermelik olanları yerlerine bırakarak yavaş yavaş silinmektedir. Söz gelişi Suriye'de, bir kadın saçlarını adayarak düğünöncesi bekaretinin bozulmasından kaçınabilmekteydi.. Birçok dinsel toplulukta bu gelenek tanrısal karıkocalığa geçişi de simgeleştiriyordu.

Ama kutsal kutlamalar yalnızca büyü yapma ve lütufta bulunma kutlamaları değildi. Bunlar aynı zamanda, nefsini köreltici özellikte, kendi kendini cezalandırmaya ya da kötülüğün önlenmesine ya da daha iyisi temizlenme ve arınmaya yönelik bir amaçla, yani kötü bir hareket yapma düşüncesine karşı benimsenmiş, kötülükten kaçınma uygulamalarıydı. Buradan çıkan sonuç, beraberinde yas, oruç ve hatta namusluluk yer alan insanın kendini yaralayıcı uygulamalardan fiziksel olarak çekmesidir. İnsanbiçimci[82] eğilimlere meydan veren bu dinsel törenler tanrıların kötü niyetinden sakınmayı öngörüyordu. Kısaca sonuç olarak, erdemin dünya nimetlerinden el etek çekme, yoksun kalmayla karıştığı bir konuma indirgenmeye, yani kötülüğün özü olarak nitelendirilen cinsel suçdan kaçınmaya varılır.

İlk kez Yahudiler'in dinsel yapıtlarında yoğun bir biçimde doğrulanan bu öğretinin Hıristiyanlığın doğuşuna yön verdiği söylenebilir. Bu öğretinin kökeninde erkek hadımlaştırma, Yeryüzü'nde insan sayısının azalması pahasına da olsa cinsel eylemin suçlanması, son olarak da şeytana kapılma aracı olan kadının suçlanması vardır. Yüzyıllarca gözlem, düşünme, inceleme ile olgunlaşmış bir uygarlığın açıklaması olmaktan uzak, bugünkü cinsel tutum

(82) İnsanbiçimcilik (eski Türkçesi müşebbihe) "İnsanın niteliklerinin başka bir varlığa özellikle tanrıya aktarılması" (Bkz. Felsefe Terimleri Sözlüğü, Prof. Dr. Bedia Akarsu, İnkilap Kitapevi, 4. Baskı, 1988, sayfa 105). (ç.n.)

öyle görünüyor ki, bizzat tanrısallığa yüklenen kötülüğe eğilimleri karşısında insanı saran ürküntünün ahlâk bozucu bir meyvesi ve acınacak bir sonucundan başka bir şey değildir. Söylemeye bile gerek var mı bilmiyoruz ama cinsel etkinlikten ileri gelen her şey, zevk, içtenlik (doğallık, kendiliğindenlik), sevecenlik konusunda vahşice yerleşmiş bulunan bu tabuyla dolu olma tehlikesini gösterecektir. Yoksun kılan, çileci ve saldırgan tutum zevk aracı yani kadın konusuna da aktarılmıştır.

Özet olarak, dinsel coşku ile cinsel deneyim arasında, eskisinden daha çok yakın ve olumlu bir ilişki olduğu söylenebilir. Oysa günümüzde din kendini genellikle cinselliğin karşıtı gibi göstermektedir.

IV. Ana Kültü

Bu yapıtın ilk kısmında, ilk kadın resimlerinin aynı dışavurum içinde hem cinselliği hem doğurganlığı çağrıştırdığını gördük. Kadına ve anneye adanan saygıdeğer kült dinsel kurumların reklamını yapıyor gibidir. Doğurganlık düşüncesi daha sonraları, hayvanlarda ve bitkilerde üremenin ortaya koyulmasına kadar yaygınlaşmıştır. Avı, davarı, ürün toplanmasını ve kültürü kapsayan kutlamalarda neredeyse tamamen koruyucu annenin savunması altında yer almasının nedeni de budur.

Ana kültü böylece en eski kültlerin temelinde yer alıyora *benziyor*: Yeni dinlerde ise, olabilen en çeşitli biçimler altında saklandığını göreceğiz. Gerçekten de dikkatli bir çalışma, dölleme ve başlatma yeteneğindeki canlının erkek olduğunu gösterir. Bu erkek köken Ana Tanrıça'dan önce ortaya çıkmıştır. Büyük bir olasılıkla aniden başgösteren beslenme kaygısının etkisi altında, başlangıçta Deniz Tanrıça'yı unutup yerine ana kültünü koymakla bu er-

kek köken daha sonra yeniden hortlatıldı; her defasında peygamberlerin etkisi altında inananlar daha bir köktenci, daha bir soyut kısaca tektanrılı bir dine yöneldiler. Anlaşıldığı üzere yalnızca tanrı esininden[83] sözedilebilir zira Deniz Tanrıçaları insanlarla konuşmazlardı. İşte bu nedenle, çeşitli sosyo-kültürel topluluklarda, başlıca nefisle ilgili ve doğaya yakın her ne varsa hepsini ana kültünün evrimi içinde incelemek çok ilginçtir.

1. Tarihöncesi - Tarihöncesi zamanlarda daha önce sözü edilen resimler ve heykelciklerin dışında (söz gelişi ünlü Cro-Magnon Mağarası'nda) bazı insan cesedi kalıntılarının çevresine dizilmiş nazarlık olarak kullanılan kavkılar bulundu, bu kavkılar gayet açık bir biçimde, bir yandan yeniden canlanma düşüncesini, öte yandan cinsel simgeciliği betimliyorlardı. Ölüler için yapılan son görevlerin daha o dönemden başlayarak cinsellik-doğurganlık düşüncesine bağlandığı görülüyor.

Aynı büyüleyici düşünce evcil hayvanların ve av hayvanlarının doğurganlığını sağlamaya yönelik danslarda da dinsel ayin gibi yapılan danslarda da egemen olmuştur (erkek dansçılar geyik, deve başlıydılar ve hayvan çiftlerini temsil eden heykelciklerin karşısında phallus nazarlıklar vardı). Lerida (Katalan) mağarası duvarlarında bir dansı gösteren resim vardır: ince bedenli, başlarında şapka, entari giyen, çevrelerinde küçük erkek çocukları bulunan dokuz kadın. Büyük bir olasılıkla burada da hem cinsel hem doğurgan çift yönlü bir simgecilik sözkonusudur.

Bu cinsel ve dölleme kültü Cilalı Taş Devri'nden başlayarak, özellikle tarımın ve hayvan yetiştiriciliğinin gelişmesiyle çocuk dünyaya getirmede erkek rolünün apaçıklığı herkesçe kabul edildiğinde, er-

(83) Vahiy ya da ilhamı rabbani de denir. (ç.n.)

kek şekilleri içerecek noktaya geldi. Bu çağdan başlayarak erkeklerle ilgili betimlemeler çoğalır ama hala kadın şekilleri ilk sırayı korumaktadır. Bütün bu betimlemeler Avrupa'yı, Kuzey Afrika'yı, Orta ve Uzak Doğu'yu ve Hindistan'ı kapsayan geniş bir alana dağılmıştır. Hindistan'da, kadın cinsiyet organına benzeyen bir oturtmalık (kaide) üstünde yükselen erkeklik organına benzeyen bir sütun gibi cinsellik konusundaki en eski betimlemeler bulundu. Aynı biçimde phallus kültü de İ.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanmaktadır.

Tarihöncesi zamanların sonundan başlayarak cinsellik-doğurganlık kültü giderek belirginleşen dinsel bir anlam kazanmıştır. Bazen çok yüksek kadın heykelleri, kurbanların kanını toplamaya yarayan gerdellerin[84] bulunduğu sunakların üstünde yapılmışlardır.

2. Eski Mısır - Eski Mısır'da, başlıca rolü, Osiris'in oğlu, Güneş Tanrı'nın insan olarak ortaya çıktığı firavunlar oynarlar. Burada kral Tanrı'nın oğlu olarak hüküm sürer, karısı tanrıçanın kocası olarak değil. Bu mitolojiyi kesinleştirecek ve tamamlayacak etkisi olan işgallere bağlı çok sayıda değişim yaşanmıştır. Nitekim şahin tanrı Horus, Asya etkisi altında Osiris'le birleşti. Oysa Akdeniz kökenli göçmenlerin getirdikleri Atum-Ra, Osiris ve kızkardeşi İsis'i üçüncü nesil olarak dünyaya getiren çok daha eski bir tanrı olarak görüldü. Aynı ailedeki tanrıları ele almayı amaçlayan bütün thegonialar'da görüldüğü gibi yapılan tüm savaşları anlatmak olanağı yok. Burada ilginç olan, hangi davranış noktasında cinsellik ve saldırganlık açısından bunca tanrının oluşturdukları ailenin varolan ailelerden farklılaştığını saptamaktır. Vurgu, cinsel kay-

(84) Gerdel, süt vb. gibi şeyler koymaya ya da hayvanlara yem vermeye yarayan kova biçiminde tahta ya da deri kap. (ç.n.)

naşmaların yakın akraba ilişkisi (İsis, Osiris'in kızkardeşidir) ve bu tür ilişkileri izleyen felaketler üstündedir. Böylece, ilerde yakın akraba ilişkisinin niye şiddetle cezalandırılıp yasaklandığı daha iyi anlaşılacaktır.

Bu Eski Mısır mitolojisinde kadın şekli önce her gün Güneş'i ve Güneş'in Batışı'nı doğuran Ra'nın[85] küçük kızı Nut özelliklerinde ortaya çıkar. Ama Gökyüzü'nü temsil eden tanrıçayı dölleyen de bir boğa şeklinde kişilik kazanan Güneş, yani Ra'dır. Hatta sözü edilen Nut'u da, erkek kardeşi Geb ya da Yeryüzü tanrısı olan bir başka boğanın döllediği söylenebilir.

Aynı düzende yer alan efsaneler sis çevresinde toplanırlar. En klasik betimlemesi oğlu Horus'u kollarında taşıyan ve bu haliyle İsa'yı kollarında tutan bakire Meryem'i anımsatan sis daha modern daha duyarlı ve ulaşılabilen tanrıçadır. İsis kültü (İsis'in birçok adı vardır) değişik biçimlere bürünerek bütün Akdeniz'e yayılmıştır. İlkçağ'ın bütün mitolojilerinin kökeninde İsis kültü vardır.

Daha sonraları, Atşepsut gibi kraliçelerin firavun rolü üstlendiklerinde kraliçe ile Güneş Tanrı arasında evlilik töreni yeniden yaşatılırdı. Kraliçeler tek başlarına hüküm sürmediklerinde, kocaları, firavun Güneş Tanrı'nın büyük rahibi görevini de üstlenirdi.

*3. **Filistin*** - Filistin'de, aynı ailedeki tanrılar arasında aynı türde savaşlar konusunda yerleşmiş karmaşık öykülerden sonra Baal görülür; Baal, başlıca görevi bu çöllerle kaplı bölgede üstelik cinsel açıdan simgesel anlamı gayet açık en önemli olayı, yani yağmuru düzenlemek olan Gökyüzü'ne ve Yeryüzü'ne egemen eski tanrı El'den kurtulduktan sonra onun yerine geçmiştir.

(85) Re de denir. (ç.n.)

Baal, yeraltı ikametgahında Söz'le (ölüm tanrısı) cezbedilir ve öldürülür. Karısı ve kızkardeşi Ana tanrı El'e yakarır, böylece o da sahneye girer. Bunun üstüne El, tuhaf bir biçimde hasatı, harmanı ve kalburlamayı[86] anımsatan bir tören düzeni içinde Söz'ü öldürür. Söz'ün ölümünden sonra yağmur Yer'e düşmeye başlar. İşte böylece, çoğalan ve aynı zamanda dölleyen Kadın teması ortaya çıkar. Ancak her iki tanrısal güç arasındaki kültlerin almaşıklığı, Yeryüzü'nde kuraklığın (görünüşte kalan ölüm, suların yataklarına çekilmesi-yeniden taşması ilişkisi) ve nemliliğin (yaşama dönüş, büyüme) almaşıklığı olarak patlak verir.

Ama yaşlı tanrı El her fırsatta araya girer. Kuşkusuz Baal onun gözdesidir. Söz El'i, ileri giderek fazlasıyla tehdit ettiğinde, Anat ısrarla El'i yardıma çağırır. Bazı kutsal kitaplara göre, av sanatı ve ahçılıkla ilgili bir dizi hazırlayıcı olay sonunda El'in Anat'la cinsel kaynaşması olmuştur. Bu tanrılar da, yaşlanan yaşlı baba tanrının yerini daha genç olanın alması dahil ve önemli oranda cinsel simgecilikle yüklüdürler. Ayrıca Anat'ın, onun El'in nezdinde olduğu kadar Baal'in nezdinde de ayağını kaydırıp yerini almaya çalışan rakibi kızkardeşi olduğu da söylenmelidir.

Nitekim, Aştarot adı altında ilkel İbrani mitolojisinde yer alan bu Aşerat'tır. Aslında eski İbraniler'in, tıpkı buna hakkı olan okuyucularımız gibi, şu savaşlardan ve yakın akraba evliliklerinden bıkmış olmaları da mümkündür, birden bu anlayışı kökünden kazıyıp atmak istemeye ve yeniden tanrı El'e hayran olmaya karar vermiş olabilirler. Başlarda dölleyici bir boğa ile betimlenen bu denli eski yegane tanrı olan Yehova'nın, Yahve'nin de rakibi Baal'di. Bazıları, her şeyi yerli yerine oturtmak

(86) Tahılı eleyip çalkalama işlemi. (ç.n.)

için, uzun bir süre bu tanrıya eş olarak Aşerat'ı uygun gördüler, birçok yazarlara göre her iki kült uzun zaman birbirine yakınlaşmış hatta bazı tapınaklarda birbirine karışmış durumdaydı. Bütün bunların üstünden çok uzun zaman geçmiş sayılmaz çünkü çağımızdan 600 yıl öncesine dek bu yönde bir uygulama vardı. Çok sayıda Yahudi, kendilerini haksız yere "gökyüzünün kraliçesini" yadsımaya yönlendirdikleri peygamberlere özellikle de Jeremiah'a sitem ederler, onlarca İsrael'in başına gelen onca kötülüğü bu yadsımaya bağlarlar.

Tanrıça kültü, tarihçesini verirken açıkladığımız gibi, tapınaklarda son derece kesin cinsel bir görünüş kazanmış ve *ikinci ad*[87] olarak dile getirilen kesin yasaklamalara karşın daha uzun zaman sürmüştür.

Bu gelenek, kutsal fahişelik ortadan kaldırıldıktan sonra da yaşamayı sürdürmüştür. Zamanımızdan 800 yıl öncesine doğru ancak, Yehova'nın dini, Babil ve Mezopotamya tanrılar tapınağı kalıntılarından kurtulabildikten sonra yayılabilmiştir.

4. Eski Yunan - *Eski Yunan*'da, tam başlangıçta, ana tanrıça üç görünüş sunar: İnsanların Toprak Ana'sı; bitkilerin Dağ Ana'sı (bu da insana o sıralar bütün dağların ormanlarla kaplı yemyeşil olduklarını düşündürüyor); bir erkek ve kadın kökenin beraberliği. Kısaca, Toprak ölülerin koruyucusudur: Daha sonraları, hayvanların efendisi olarak yetkili kılınan ve bu ana şekline eklenen alışıldık genç bir tanrı daha ortaya çıkmıştır.

Bu yapıtın başında açıkladığımız mitolojinin

(87) Burada kullanılan terimi hiçbir kaynakta bulamadık; terimi oluşturan önek ve soneklerden hareketle kendimiz bir anlam verdik. Buna göre: Deuter (o), Yunanca, *deuteros*'tan ve ad, sözcük anlamına gelmektedir. Onome ise Yunanca *onomadan ikinci* anlamına gelmektedir. böylece metinde italik olarak yazan "ikinci ad" karşılığını bulduk. (ç.n.)

cinsel niteliği konusuna dönmeyeceğiz ama gene de kah doğurganlık ve aşk, kah savaş uğraşları ve ölümü temsil eden, tıpkı eski Kıbrıs Adası'ndaki inançta olduğu üzre Aphrodite gibi bazı tanrıçalara değineceğiz. Hekate ana şeklinin, özellikle ölülerin koruyuculuğuyla ilgilenen kısmını temsil eder. Hekate'nin yolların kesişme noktalarının koruyucu tanrıçası olması da altı çizilerek belirtilecek denli ilginçtir (günümüzde bu tanrıçaya yol için alınan önlemler tanrıçası diyebiliriz).

Demek ki ana kültü yaşama, hayvansal ve bitkisel doğurganlığa ve ölüme bağlıdır: Yeniden doğma (baharın gelişi) ve bitki tanrıçası Demeter[88] genç bir prense ölümsüzlük vermek için başından geçen serüvenleri fırsat bilip, Hades'in[89] kaçırdığı ve evlendiği kızı[90] Persophone'yi aramak için cehenneme gider. Persephone'nin *annesi* Hades'e, tapınma ayinlerinde engel olur.

Demeter kızını aramaya, adına bir tapınak kurmalarını emretmekle başlar. Sonra tanrıların tanrısı Zeus umulmadık ve mutlu bir biçimde bu olaya karışır, Hades'e annesine kızını geri vermesi için emir verir. Emir verir çünkü Persephone'nin *yer altında* tutulması ve bu duruma içerleyen Demeter'in küsmesi yüzünden toprağın ve Olympos Dağı'nın bereketi kalmamış bir kıtlıktır başlamıştır. Burada, 4 ay yeraltında kalıp bir kıtlığa engel olmak için Haziran ayında hasat edilmek üzere yeryüzüne Mart ayında çıkmak zorunda olan buğdayın efsane-

(88) Mitoloji ile ilgili kaynaklarda "toprak ve bereket tanrıçası" olarak anılır. (ç.n.)

(89) Burada yazar "Pluton" diyordu. Pluton belki de Hades ya da Aidoneus'a Fransızlar'ın verdiği addır, bilemiyorum ancak Demeter'in kızını kaçıran Hades'in ta kendisidir, bende metinde Hades demek zorunda kaldım. (ç.n.)

(90) Persephone Hades'in verdiği nar meyvesini yediği için bir sevgi bÖyÜsÜyle yeraltı hakimine bağlıdır. (ç.n.)

si görülebilir.[91] Bu efsaneyi anımsatan bayramlar Eleusis Misterleri adıyla bilinirler.

Kibele, Rhea (ya da Rheia) ve Hekate ile, Phrygia[92] da Artemis ile özdeşleştirilir, tanrıların anası olarak nitelendirilir. Artemis'in oğlu Athis, kimi yorumlara göre kendi kendini iğdiş etmiş, kimilerine göre de bir yaban domuzu tarafından öldürülmüştür (tıpkı Adonis gibi). Tanrıça Artemis'e özel bir adakta bulunulurdu: Demir parmaklıklar ardında Artemis kültüne yeni katılanlar bir boğanın kanını etrafa serperlerdi.

Bu olaydaki simge gayet açıktır. Bir insan iğdiş edilmek ya da ölmek (anneye kökeniyle, toprakla bağlılık) koşuluyla ancak tam anlamıyla annesine bağlı kalabilir. Buna karşılık, anne-oğul ilişkisini bulandıracak olan ayrılığın sorumlusu hayvandır (boğa, erkeklik gücü olan erkek) ve bu hayvan kurban edilmelidir.

Tıpkı Athis gibi Kibele rahipleri de hadım edilmişlerdi. Kurban edilen bu erkeklik gücünün simgesi ağaçtı, hayran olunan çam sonra gömülüyordu (hadım etme). Ardından bu ağaç *o yılın sonuna kadar* saklanıyor (Noel ağacı mı yoksa?) ve sonra da yakılıyordu (ökseotu mu?).

Kibele kültü Yunanistan'a ancak kısmen ve çok geç girdi. Roma'da ise Anibal'e karşı savaşta yaşanan kıtlık nedeniyle zamanımızdan 300 yıl önce or-

(91) Burada Demeter'in kızının kaçırılması olayıyla simgeleştirilenin buğdayın efsanesi olduğu ileri sürülüyor. Aynı olayın sonu bilinirse bu saptama daha bir yerine oturacaktır: Hades'e emretmesinin ve yalvarmasının boşa gittiğini gören Zeus Persephone'nin yılın üçte ikisini yani çiçek açma ve meyve zamanını anası Demeter'in, yılın kalan üçte birini de, yani kışı, kocası Hades'in yanında geçirmesini önerip kararlaştırmış. Böylelikle toprağa yeniden bereket gelmiş. Yazarın hemen üstte Demeter'e "yeniden doğma ve bitki tanrısı demesinin nedeni budur. (ç.n.)

(92) Orta Anadolu'da bölge. (ç.n.)

taya çıktı. Çok geçmeden olağanüstü bir hasat mevsimi yaşandı ve Anibal de seferi bıraktı (!) Tıpkı Phrygia'daki gibi ölçüsüz, zevk ve eğlence içinde geçen bu kült Romalılar'ı rahatsız ediyordu ve bu yüzden de uygulanabilmesi için etrafı çevrili özel alanlar düzenlemek gereğini duydular. İmparatorluk döneminde, az ya da çok açık seçik bir ilkbahar bayramı biçiminde ortaya çıktı.

Kibele kültünün Eski Mısır'da da bir benzeri vardı: İsis. İsis kültü yalnızca Eski Mısır'da değil bütün Doğu Akdeniz'de, başlıca amacı farklı insanların *birbirlerini sevmelerine* izin veren "bağdaştırmacı" denilen bir kültle kutlandı.

Bu kült romalıların zulmüne karşın zamanımızda 3. yüzyıla kadar sürdü. Bu kültteki tören ayinleri tensel (cinsel) acıyla arınma, besin ve cinsel yoksunluğun benimsenmesi üstüne kuruluydu. İsis'de sanki, Ana Tanrıçalar'ın bütün özel niteliklerini ve düzgülerini "üstüne" almıştı. Ayrıca tanrıça İsis'e birçok ad verilmişti.

*5. **Hindistan ve İran** - İran*'da ve *Hindistan*'da Eski Mısır ve Filistin'dekine benzer bir gelişme olmuştur. Bütün tanrıların genel bir babaları vardır; Dyanus. Dyanus'un Zeus'la olan akrabalığı ve benzerliği etimolojik de olabilir ama fonotik (sesbilgisel) olduğu kesindir. Dyanus da Zeus gibi yeterince dikkat çekicidir, çeşitli maceralardan sonra, aynı zamanda fırtınanın, ateşin, cinsel kültün tanrısı olan Çiva'yı dünyaya getirir. Çiva erdişidir, önce karılarını doğurur. Çiva'nın simgesi *lingam* ya da phallus ve beyaz boğadır.

Ana tanrıçalar aynı zamanda ışığı, doğumları ve doğurganlığı kontrol ederler. Eğer adak adanmazsa ana tanrıçalar endişe veren kötücül bir kimliğe bürünürler, insanların yaşadıkları yerlere hastalık ve ölüm gelir. Bu tanrıçalar serbestçe her yere

gidebilen inek biçimiyle onurlandırılırlar. Bu ana tanrıçalardan biri, Mari Amma, çiçek hastalığı getiren yıkıcı mahfedici anadır. O halde bu kült ancak başlangıcından aşının ve aşıyla sağlanan bağışıklığın bulunuşuna kadar geçerli olabilirdi. Bundan başka bu tanrıça toprakta sürünen ve toprağı verimli hale getiren phallus'un etkin ögeleri olarak nitelendirilen sürüngenlerin de anasıdır.

V. Meryem Ana Kültü

Bütün bu çoktanrılı dinlerin analarını, o sıralar alabildiğine gelişme gösteren ilk liderin İsa olduğu Hıristiyan kavramlarına, Kilisenin-Tanrı'nın Eşi ve ikinci Havva, İnsanların Anası biçimi altında kolayca girebildi.

En azından bu olay da, Phrygia'daki önemli bir mezheb olan bilinircilerin *(gnostikler)* durumu gibidir. Akdeniz'in öbür ucunda, özellikle Galya'da *Montanizm*[93] kendinden geçiren aşırılıkların arasında dünya nimetlerine sırt çevirmeyi, namusluluğu, çile çekmeyi salık verir ve uygulardı.

Bu inanç içindeki önemli olay kadınların rahip görevi üstlenmeleriydi.

Başlarda Kilise Meryem Ana'yı çeşitli adlarla andı: Anamız, Tanrının Eşi, İnsanların Anası, Kudüs, Sion Dağı. Meryem Ana acı dolu bir doğum yaptı, zira sık sık kendisine verilenlerle gebe kalmıştı (o sıralar durum değiştirme zamanıydı).

Bakire Marie (Meryem Ana) kavramı Kilise'nin Nişanlısı-Eşi-Anası kavramlarından çok daha sonradır (Aziz Luc, Aziz Mathieu). Aziz Paul bile hala, insanları acı içinde doğurmaya soyunmuş Kilise'nin

(93) 2. yüzyılda Montanus'un kurduğu, Hıristiyanlığıntemel düşünce ve inançlarına aykırı Phrygia tarzı tapınmayı öngören mezhep ve öğreti. (ç.n.)

"yeni bir Havva'sından" sözeder. Bakire Meryem kültü ancak çok sonraları, Aziz Justin ve Aziz Irénée Meryem Ana'yı bir Kurtarıcı gibi takdim etmeye başladıklarında gerçekleşmiştir. Bir Kurtarıcıdır çünkü tanrıya itaat edip günah işlemeden Çocuk doğurmuş, Havva'nın işlediği ilk Günah'la insanlığı bağışlatabilmiştir. Sonunda 325 yılında Bithynia Konsili ve daha sonra da 431 yılında Efes Konsili (Artemis'in kenti), ilahi güçlerin insanla evliliği temasını İsa olarak benimsediler. Nitekim en zengin Meryem Ana ikonları bu dönemdedir. Meryem Ana'ya Kiliseler'in vakfedilmesi ancak 5. yüzyıldır. Bu kiliselerde yer alan Meryem Analar önceleri "Kibele'nin dut yaprağından tacını taşıyan İsis ve Horus özelliğindedir, Athena gibi göğüsleri üstünde Gorgonialar, göğsünde çocuk İsa'yı tutarken betimlemesi vardır".

Meryem kültü daha sonra Assomption,[94] Annonciation,[95] Meryem Ana Yortusu (Purification), Nativité,[96] Immaculée Conception[97] (sonuncusu çok sayıda tartışmaya yol açmıştır, sonunda 1854'de Papa IX. Pius bu olayı dogma -inak- olarak ilan etmiştir) bayramlarıyla gelişti.

Meryem'in insani günahları üstüne (çarmıha germenin eşiğinde kuşku) hatta varoluşuna ilişkin günah konusunda (ilk günahdan gelen) yapılan dinsel tartışmalar, cinsellik-din eşlemesiyle doğrudan ilişkili bir olay olarak görülmesi gereken halkın çoşkusunu kimse ortadan kaldıramaz.

Kuşkusuz Meryem kültü, bütün klasik İlkçağ halklarınca benimsenen Ana Tanrıça kültü kutlamalarından sonra geldiği kesindir, ama bütünüyle

(94) Meryem'in göğe kaldırılması,çıkışı.(ç.n.)
(95) Cebrail'in, Meryem'e gebe kalacağını önceden haber vermesi olayını anmak için Kilise'de yapılan dini tören. (ç.n.)
(96) İsa'nın doğuşu. (ç.n.)
(97) Meryem Ana'nın günahsız gebeliği. (ç.n.)

Ana Tanrıça kültünden gelir demek doğru olmaz. Meryem kültünde çoktanrılı düşünce akımı kuşkusuz kullanılmıştır ama inancın temelinde böyle bir durum sözkonusu değildir. Meryem dogmasının günümüzdeki anlamının, dayanak noktası olarak yararlanılan ilk günah düşüncesiyle hiç bir ilişkisi yoktur.

Hatta, cinselliği işleyen bir yapıtta belki de biraz fazla kaçan bu konu dışı tanrıbilimsel açıklamaları tam anlamıyla psikolojik bir açıdan da doğrulamaya çalışmalıdır.

Başlarda, Sürgün'den sonra Yahudiliğin bir mezhebi gibi sunulan Hıristiyanlık içinde Meryem genç bir Yahudi kızıdır, yani kadınların çok az yeri olan bir dindendir. Çoktanrılı türden kolayca tanrı yaratılmasında kadınların çok az şansları vardır. Meryem'e daha çok Eski Ahit'in ünlü kadınları yakındır (Havva, Sarah, Ester, vb.). Ama bunun yanında Hıristiyanlığın yaygınlaşmasında kadınların etkinliği büyüktür. Dolayısıyla kadınları bir bireyin anası ya da Tanrı olarak onurlandırmak çok normaldir (ve kurnazcadır).

Üstelik kadın uzun bir dönem cinsel olarak can atılanın edilgen konusu olmuştur. Olayları yönlendirmek için cazibesinden yararlandığında bu sayısız kötülükler getirirdi. Aybaşı halinin, yatmanın ve beslenmenin karmaşık işlevleriyle oldukça gizemli; cinsel eylemi isteyerek yineleme olanağıyla da endişeli, bütün suçların, cinselliğe bağlı korkuların yüklendiği kişi haline gelmiştir. Zaten bu yüzden erkeklerin Marie Ana'sının, Meryem'in günahsız gebeliği, bilmeyerek de olsa koşulsuz insanlığı kurtarma gününün güçlü bir özelliği olmasının nedeni budur.

Bir başka açıdan bakılırsa Meryem şekliyle ortaya çıkan; Tanrı Baba'yla özdeşleşen güç, iyelik,

dayanıklılığın ve saf mantığın[98] egemenliği ile Ana'yla özdeşleşen siliklik, tanrı sevgisi, yumuşaklık ve duyguların mantığı arasındaki çelişkidir.

Efsaneler ve Dinler tarihin, itkiler ve düşüncenin bilinçsiz düzenekleri ise insan ruhunun hizmetindedir. Bunlar, gelişmeyle çağrıştırılan olaylara rehberlik ederler. Bütün bunları insan mı uydurmuştur yoksa insana "verilmişler" midir? Herkes nasıl inanıyorsa öyle yanıtlasın. Ama bütün bunların insanda belki "düşsel" bir gerçeği betimledikleri de asla unutulmamalıdır; yalnız "düşsel" gerçek olsalar iyi, aynı zamanda, tüm gerçek olaylardan bilerek kaydedilen düşünce ve eylem olarak alabildiğine daha belirleyicidirler: Hem de insanın geleceği, bugünün gerçeğindeki çok küçük bir bölümüyle yazılacak olmasına rağmen böyledir. Geriye kalan her şey, öncelikle aşk itkisi üstünde yoğunlaşmış bilinçsiz ve eskil olağanüstü bir gerekirciliktir.

(98) Bu ve hemen altta kullanılan "mantık"la bir anlamda "tutarlılık" anlatılmak isteniyor. (ç.n.)

ÜÇÜNCÜ KISIM
KÜLTÜRLERDE VE SİMGELERDE CİNSELLİK

Bir önceki bölüm, ana ile baba, iyi ile kötü, beden ile ruh arasında bir ikicilik[99] çağrıştırılmasıyla bitiyor. Şunu kesinlikle söylemek gerekir ki bu ikicilik yalnızca birçok hasta birey tarafından güçbela hissedilmekle kalmamış aynı zamanda yaşama sevinçlerinin önemli bir bölümünü ortadan kaldıran geniş çoğunluk tarafından da böyle olması ve bu hale gelmesi sağlanmıştır. Hekimler bunu çok iyi anlamışlar, son yıllarda da tıbbın özel bir biçimi olan "psikosomatik hekimlik"i yeniden keşfetmişlerdir. Psikosomatik hekimlikte hasta, beden ve ruha aynı zamanda yönelen bir tedaviyle kendi niteliği gereği bir varlık olarak görülmektedir.

"Vahşi diye nitelendirilen" bu insanların adetlerinde hoyrat bir cinselliğin yansımasını değil de içgüdüsel, tamamiyle hayvansal bir doyumun alevlendirilmesini görmeye alıştık. Ama kimi zaman tam tersine beceriksizce de olsa daima dikkat çekici bir biçimde ruhun ve bedenin bağdaştırılması ve insanın yaratıcı doğayla uyumu olarak psikolojik planda açıklanmıştır.

Söz gelişi Havelock Ellis cinselliğe egemen olan doğal kökenleriyle ilgili buluşunu öne sürer. Fran-

(99) Eski Türkçesi Sünaiye olan felsefe terimi; "birbirinden ayrı, birbirinden bağımsız, birbirine geri götürülemeyen, birbirinin yanında ya da karşısında bulunan iki ilkenin varlığını kabul eden görüş" (Bkz. Felsefe Terimleri Sözlüğü, TDK Ankara, 1979; Prof. Dr. Bedia Akarsu; 2. Baskı). (ç.n.)

sız denizcilerin Pasifik Adaları'nda yaptıkları ilk cinsel incelemelerin anlayışlı ve hoşgörülü tonu yanında, onların peşinden bu şanslı adalara giden ve "yılandan başka hiç bir şey göremeyen" İngiliz misyonerlerin tutumu vardır.

İşte biz böylesi bir psikosomatik düşünceye üçüncü ve sonuncu kısımda, ilkel denilen toplumlarda cinsellik ve cinsel simgeciliğin incelenmesi konularını ele alarak yaklaştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

İLKEL DENEN TOPLUMLARDA CİNSELLİK

Biz burada "ilkel" toplumları, Batı toplumunun özelliğini oluşturan sanayi gelişmesinin giremeyeceği, Batı kültürünün yararlarından ve olanaklarından entellektüel olarak pek az haberi olan, ve gerekli bilgi olanaklarına sahip olamayacak kadar (eğitim, öğrenci ve eleman değişimi, vb.) ekonomik açıdan yoksun çoğrafi bakımdan yalıtılmış sosyal öbekler olarak tanımlıyoruz. Bu şekilde tanımlanan ilkel toplumların bizim eski toplumlarımızda benzerleri yoktur. Bir başka kültür biçimindeki bu toplumlar, kendilerine maddi gücü sağlayacak olan bizimki kadar hızlı bir sanayi gelişmesiyle desteklenseydi belki de şimdi bizden üstün olurlardı.

Bu yapıtın dar sınırları içinde bütün ilkel toplumların cinsel davranışı ve bu davranışa bağlı inançları ortaya koymak olanağı yok. Biz burada iki örnekle konuyu sınırlayacağız:

- Genellikle belirgin farklılığa rağmen ortak özellikler taşıyan Pasifik toplumları;
- Güney Afrika'daki bazı toplumlar.

I. Pasifik Toplumları

Pasifik toplumlarının incelenmesi Mead, Bateson, Gregory, Malinowski, Erikson, Dubois, Gorer gibi bu toplumları yerinde incelemeye ve yaşamlarını paylaşmaya giden antropologların çalışmalarına temel oldu.

Söz gelişi Melanezya'da, değişik insanların ko-

numları cinsel davranışları içinde tanımlanabilir. Gebelikte babanın rolü tam anlamıyla ender olarak kabul görüyor; bazı Avustralyalı yerlilerde fizyolojik babalık bütünüyle yadsınıyor (söz gelişi bir melezin sütlü kahve rengini, annenin beyazlardan aldığı beyaz un kullanmasına yoruyorlar) ama oymak geleneklerinde baba tarafından akrabalık kabul ediliyor. Bu yerliler oymaktaki babaların arasında kendi öz babalarını tanıyorlar.

Gerçekte üstte söylenen yadsıma, temel besinlerden birinin ağızdan alınması tıpkı içine meni alınması gibi nitelendirilen bir savunmadır. Bu savunma görünüşe göre inançlarıyla cisimleştirilerek güdülenmiştir. Doğacak çocukların ruhları mağaralarda kadınların bedenine girmek için fırsat kolladığı su deliklerinde ve kayalarda korunmaktadır.

1. Baba yeğen evladı, kızkardeşinin oğlunu yeğlemektedir, onun üstünde yükümlülüğü ve hakkı vardır, mirası da yeğenine kalacaktır. Kendi çocuklarını ise kardeşine emanet eder. Kendi öz çocuklarıyla ilişkisi sürer ama yalnızca onları eğlendirmek, neşelendirmek ve sevecenlik göstermek içindir.

Alor Adası'nda, babanın rolü gebelikte kabul edilir. Trobriand Adaları'nda baba, çeşitli biçimler alan (yağmur, sarkıt, otlar, balıklar) dölleyici ruhların da yardımıyla döllemeye katılır.

2. Bu dölleyici ruhları temsil eden dayıdır (anne tarafından erkek kardeş), babanın evladı üstünde gerçek sorumluluk onundur. Çocuğun karşı karşıya kalacağı toplumdaki tercümanı dayı olacaktır. Ona karşı Oedipus türü düşmanlık sözkonusudur.

3. Kadın korunur. Kendine ait özel eşyaları ve ev eşyaları vardır. Kadın boşanabilir ama emreden ve yöneten kocadır. Evlilik ataerkildir, boşanma durumunda kadın çocuklarıyla birlikte babasının evine gitmelidir. Evli kadınlar genellikle büyük

sevgi gösterisinde bulunurlar. Kendisini aldatan kadını kocası öldürebilir ama anlaşmazlık durumunda karısının evden çekip gitmesine engel olamaz.

4. Gebe kadın çok büyük saygıyla karşılanır, yeni giysiler giyer, sık sık yıkanıp "temizlenir". Çocuğunu doğururken evli kadın doğumdan iki ay sonrasına dek annesinin evinde kalır. Bu sırada annesinin evinde oturan ve yaşayan bütün erkekler evi terkederler. Gebe kadın kocasıyla ancak kapı aralığından konuşabilir ve yeni doğan bebek sütten kesilene kadar evladı babasından ayrı tutulur.

Alor Adası'nda gebeliğe pek iyi katlanılmaz, bulantılar ve kusmalar çok sık görülür. Doğum yaptıktan sonra bebek annesinden ayrılır ve anne yeni doğan bebeğini ancak altı gün emzirebilir, altı gün sonunda bebek aniden memeden kesilir. Yeni doğan çocuğa ağızda çiğnenmiş sebze yemekleri verilir. Bebek yalnızca akşamları emzirilir ve sürekli açtır. Daha sonra bebekler hep ağlarlar, anneleri çalışmaya gittikten sonra korkunç hiddet nöbetleri geçirirler. Babanın çocukları rahatlatmak için masürbasyona başvurmasına çok sık rastlanır.

5. Daha yaşlı çocuklar büyük bir sevecenlik ve sevgiyle yetiştirilirler: İlk yıllarda çocuklara asla ceza verilmez, cinsel oyunlar oynamaları bile yasak değildir. Erinlik çağındaki saldırganlıklar çok azalmıştır. Batı'da geçerli modern psikolojik kuramları eleştirmek için bu verilere dayanılmıştır. Kardiner denilen bazı kültürlerde Oedipus kompleksine rastlanmaz. Bu kültürdeki bireylerin kişiliklerinin temel sistemini oluşturan özyapısal özellikleri, bireyler ile dışardan gelen baskılar arasındaki doğrudan çatışmadan kaynaklanır.

Malinowski "Melanezya'da bütünüyle farklı bir çocuk gelişmesi buluyoruz" diyor. Gayet tabi canım,

coğrafi, iklimsel, siyasal ve ekonomik koşullar Melanezya ile Viyana arasında son derece farklı, başka ne olabilirdi ki? Fortunée Adaları'nda çocuklar bir grup genç arkadaşıyla uçsuz bucaksız mercan kabuklarından plajlarda çılgınca eğlenmek için annesini bırakıp gidebilirler -bu durumda, Kasım ayının yağmurlu bir gününde, aşırı nüfus yoğunluğu yaşanan son derece kalabalık bir okulda bütün gününü geçirmek için yerin altından bir kaç kilometre kat etmesi gereken aynı yaşta bir Avrupalı çocuk son derece farklı düşünecektir. Daha önce Melanezya'da kızkardeşi ve yeğenleri üstünde asıl yetkenin annenin kardeşinde (ille de bir kardeş gerekli mi belli değil) yani dayıda olduğu söylenmişti, baba ise çocuklar nezdinde bir dosttan, oyunlarda danışılacak basit bir kişiden, belli teknikleri başlatandan başka bir şey değildir. Böylece erkek ve kız kardeşleri bilinçsizce birbirlerine bağlayan baskı altında tutulmuş yakın akraba ilişkisi ögeleri üstünde epey tartışılabilir, hatta Malinowski'nin betimlediği Melanezya toplumunda Oedipus'un pek kararlı olmadığı babadan dayıya yer değiştirdiği öne sürülebilir.

İşte antropologların, göründüğü kadarıyla, bizim kırsal bölgelerimizdeki yaşamı haksız olarak güney yarıkürenin uzak takımadalarında yaşayan insanlarınkiyle karşılaştırdıklarında gerçeğin dışında kalmalarının nedeni de budur. Freud'un kuramlarına Malinowski'nin getirdiği eleştiriler zaman zaman yapmacık dolu ve haksız görünebilir. Malinowski özetle, kırsal bölgede yaşayan bir çocuğun, gündüz gözü anababasının ve hayvanların sevişmesini seyretmeye; edepsizce davranışların bolca bulunduğu karı koca kavgasına katılmaya, karşılıklı yakınmalarla cinsel tekniklere serbestçe başvurmaya alıştığını söylüyor. Gündüz saatlerinde bu çocuğun kötü havalara ve çiftlikteki ağır çalışma

koşullarına alıştığını söylüyor. ster cinsel düzlemde ister eylem düzleminde olsun bu çocuğun çocukluktan erginliğe zedelenmeden ve acı çekmeden geçmesi mümkün değil. Özellikle de Freud'a göre gizlilik dönemi diye bir şey olmayacaktır: "İşte nörotiklerle ilgilenen psikanalizin bu dönemin keşfine yönelmesinin nedeni de budur..."

Malinowski'nin 1922'de ele aldığı ve o zamandan bu yana kırsal kesimdeki doğal yaşama koşullarının değiştiği doğrudur. Ama çocuğun anababanın sevişmesini seyretmesinin, aralarında yaptıkları tartışmalarda birbirlerine adeta kustukları "nefretlerini" izlemesinin iyi olduğundan hep kuşku duyulmuştur. Dahası kırsal kesimlerden, kentlerdekinden daha çok nevrotikler, psikopatlar ve cinsel sapıklar çıkar.

II. Güney Afrika Yerlileri

Bu bölümde betimlenen cinsel adetler Güney Afrika'nın Capetown kenti kırsal kesimindeki yerli oymaklarıyla ilgilidir. Bu adetler özellikle B. Laubscher tarafından betimlenmişlerdir.

1. Cinsel Simgecilik - Phallus kah yılan biçiminde (İncil'deki simgeciliği örnekseme) kah dua ya da ayinle bedene girdiği sanılan bir canavar biçiminde betimlenmiştir. Oymağın bu tanrıyla ilişkileri, kahinden büyücüye pratisyenlikten geçerek birçok derecesi olan rahip-hekimler aracılığıyla kurulur.

Oymağın yaşamında ortaya çıkan çeşitli sorunların yanıtını büyücüler ırmakta (ana simgesi) ararlar. Bireyin yanlışlarından arınmak için gideceği yer gene ırmaktır. Bir düşüncenin bir başkası üstündeki etkisine olan inanç, özellikle hastalıkların geçirilmesi konusunda son derece kökleşmiştir.

2. Erginlik Kutlamaları - Bu kutlamalar Phallus-şeytanın oymak üstünde etkin olabileceği kötücül etkisini yatıştırmak amacıyla yapılırlar. Bazı durumlarda saçlar, penisin başını örten deri, sol elin küçük parmağı bu etkinin afsunla savılması için kesilir. Adeta ikinci kez dünyaya geliş olarak değerlendirilen, bireyi annesine olan çocuksu bağından ve yakınlığından kurtarmaya yönelik bu erginliğe giriş kutlamalarını geçirmeyi gençler kendileri isterler.

Bir kulübede dış dünyayla ilişkisi kesilen gencin, eşyaları annesinden öğrendiği eski adlarıyla istemesi yasaklanır. Delikanlı ırmakta yıkanarak arınmak, günah çıkartmak ve özellikle de inleyip sızlanmadan sünnet olmak zorundadır. Sünnetle açılan yaranın kapanmasından sonra gencin bedenindeki kıllar ve saçları kesilir (keza ikinci kez dünyaya gelişini vurgulamak için). Erin artık ergin olmuştur. Bundan böyle cinsel kaynaşmalara girebilir. Ama törenle erginliğe giriş kutlamalarına kabul edilmeyenlerin, ucu ucuna paçasını kurtarıp bundan "yararlanmayanların" bile genellikle sol elin küçük parmakları, rahip-hekimlerin iyileştiremedikleri psikonevrotik bozukluklar yüzünden çocuklukta geçirdikleri fedakarlık gereği kesilmiş olabilir.

Kadınların erginliğe giriş kutlamaları evlilikten önce ya da sonra olabilir. Kısırlık, kronik hastalıklar, adet görme bozuklukları durumunda bu törenlerin mutlaka yapılması gerekir. Bu kutlamaların derin anlamı kızın babasından ayrılması demektir. Bu kutlama törenlerinde genç kızın apışarasındaki kıllar ve saçları kesilir, başı siyah bir örtüyle sarılır. Alınan bütün bu önlemler dölütle ilgili konumu anımsatır. Kulübenin içinde üç hafta boyunca, dans ve kutlamalar birbirini izler, ancak karı-koca ziya-

retçiler kabul edilirler, töreni yapılan genç ise daima aynı kulübenin içinde bir bölme ya da paravanla ayrılmış yerde tutulur. Daha sonra bekârların gelecekteki eşlerini seçecekleri toplu danslar yapılır. Sonunda töreni yapılan genç çalılıkların içlerinde uzaklarda bir yerlere saklanır ve geri dönüşü dünyaya yeniden gelişi anlamına gelir.

3. Doğumlar - Doğurmak üzere olan kadın ayrı yere alınır. Bebeğin doğuşu bir ateşle ilan edilir; bu ateşin kulübenin deliğinden çıkan dumanı işarettir. Bu duman aynı zamanda, genellikle uzun uzun ve acı veren işlemler yerine çocuğun solunum işlevini de harekete geçirir. Yeni doğan bebeğin annesinin göğsünde duruşu gelecekteki davranışlarının müjdecisidir. Doğum nedeniyle bir ya da birden çok baş hayvan kurban edilmesi, insanın eli altındaki ve belli ölçülerde kendini özdeşleştirdiği evcil hayvan sürülerinin önemini gösterir. Söz gelişi ataların ruhları da etrafı çitle çevrili hayvanların bulundukları alanlardan çağrılır. Bu hayvan barınaklarına kadınlar giremezler.

4. Evlilik - Evlilik bir üçüncü kişi araya sokularak gerçekleşir. Her iki ailenin drahomada anlaşması kızın oymağından ayrılmasının da kabulü anlamına gelir. Gelin çeyizi de o zaman hazırlanır ve bu çeyizin satın alındığı satıcı da kendi adına çeyizin içine bir hediye katar, oymağın düşüncesine göre verilen bu hediye sevginin koşulsuzluğu özelliğini simgeleştirir. Evlenen genç kız uzunca bir süre ailesini göremez.

İKİNCİ BÖLÜM
PERİ MASALLARINDAKİ CİNSEL SİMGECİLİK

Çocuk şaşmaz bir alışkanlıkla kendisine miras kalan, birçok düzlemde "ilkel toplumların" tutumunu anımsatan oyunları oynar. Çocuğa oyunları bozmasına ya da bireysel değişiklikler yapmasına izin verilmez: "Kurt nerdesin? Duyuyor musun?" ve çocuklar arasındaki tartışmalar da çoğunlukla ilkelere uygunluk ve kurallara saygı konusundadır. Aynı değişmezlik masalda da vardır, geçmişten gelen bir metin aktarımı gibi, kaçınılmaz olan, değişmeyen, "o gün bu gündür" öylece duran, büyüleyici, bir tür evveliyat gibi, izlenecek ve büyük bir saygıyla taklit edilecek örnek izlenim güçlendirilir; periler ve cinler alemiyle ilgili hayal meyal bir umut yaratılır, hem de kelimenin uğurlu anlamında yaratılır ve az da olsa titizlenilirse doğru usul ve kurala ulaşılabilir.

Bunlar, bir oyun tekerlemesinin büyülü formül olarak ele alınacağı olağanüstü reçetelerdir: "Am, Stram, Gram". Bütün bunlar insana, 18. yüzyılda bile söz gelişi Casanova ya da işin "acemisi" az ya da çok şarlatan biri tarafından uygulanan büyülü sahnelerin betimlemesini anımsatıyor. Burada önemli olan bir diğer nokta yinelemedir: "Açıl susam açıl" doğu masalının dışında -ve böylece açılan mağaraya üç kez arka arkaya girilir- gelenekte daima üç büyülü formül daha olur yani aynı tema üstünde üç yineleme daha geçer. İşte üç büyülü sopa darbesine de böyle yaklaşılabilir, peri masallarında bu ünlü üçlüleri sayacak olursak: Kralın üç oğlu, üç

kız kardeş, "av köpeğinin" üç küçük tabağı, üç ayıcık (son derece ilkel bir masal o kadar ilkel ki bir masaldan çok tekerlemeyi andırıyor), Çar'ın üç oğlu (masaldan çok bir efsane gibi), son olarak ve özellikle prens ve prenseslerin aşmak zorunda kaldıkları üç sınav.

Peri masalları her şeyden önce gerçekten evlenmek isteyenlerin oldum olası aşmak zorunda oldukları engellerin, vermek zorunda oldukları sınavların tarihidir. Masalda, tüm engellere tüm güçlüklere karşın kahramanların birbirlerine yaklaşmaları ne denli çok işlenirse birleşmeleri için o denli erdemli olurlar (bu da genellikle masal sayesinde ulaşılan bir kavramdır), masalın dinleyenin bilincinde o denli yer etmesi, nesiller boyu belleklere o denli kazınması şansı olur. İşte ünlü formül buradan doğar: "Onlar erdiler muradına biz çıkalım kerevetine" (Evlenirler ve çok çocukları olur).

Gerçekten öyle görünüyor ki masal, Hıristiyan dogmalarının yerleşmesinden sonra yasaklanmış belki de kelt dinlerine dek uzanan bir gelenekten çıkmış son derece eski bir geçmişin kalıntısıdır. Ağızdan ağıza söylenip, yaşamış ve bize dek ulaşmıştır; masallar Ortaçağ'da keşişler ve tanrıbilimciler tarafından gözden geçirilip düzeltilerek oluşan değişikliklerden etkilenmeden ve sansürden geçmeden günümüze ulaşan öykülerdir. Peri masalları cinsel övgü (savunma) konusunda bir hazinedir, beden-cinsiyet, ruh-ruhsal yaşam gibi ikiye bölerek yapılan çözümlemenin henüz zorunlu olmadığı bir zamanların tertemiz görüntüleridir. Bir peri masalında aşk iyiliğin yüceliği, layık olanın ve erdemin ödülü olarak görülür; masallarda her zaman dinleyenleri coşkulu bir mutluluk bekler. Belli bir dozda sadizm ya da çile çekme görülür görülmez masallar ermişler listesine ya da azizlerin yaşamına yakla-

şırlar (*Nixe*'de ya da daha başka dinle ilgili masallarda olduğu gibi), basit ve açık bir biçimde geldikleri kaynaktan akmaları duruverir. Masallardaki simgecilik binlerce yıllık ve güvenilirdir, bu simgeleri herkes "anlar", hala yaşamalarının nedeni de budur.

Günümüzde bütün dünyada birçok ulusal biçimlere dönüştürülerek en çok okunan masalları oluşturanlar: Perrault'nun *Cendrillon* (Külkedisi) ile *Cinderella* (Külkedisi) ve Alman kızkardeşleri birkaç küçük ayrıntıda her ülkedeki karakterlerin betimlemeleri kadar farklıdırlar. Böyle olabilir çünkü Fransa'da 17. yüzyılda cinsel yaşam konusunda kısmen geniş bir özgürlük vardı; böylece Perrault'nun masalları, hiç de sağlıklı olmayan bir iyiniyetle belirgin ve sıkıcı öbür masallardan daha çok benimsendiler. Malum iyi çocuk imgesi, her şeyin güllük gülistanlık olması, ne yaptığını bilmeyen okuyucular için epey doyurucudur.

Şu güzellerden oluşan masallar ise cinsel düzlemde, hatta ruhsal ve dinsel düzlemde de simgesel olarak yorumlanabilirler; kökenleri bile nerdeyse aynıdır. Yüce ve kutsal bir aşk uğruna bir dizi sınama önerilir, kabul edilir ve aşılır, eşsiz bir birleşmeye doğru mucizevi bir biçimde güç harcanır. Salt cinsel düzlemde, en sondaki başarıyla, sevgililere her zaman geçerli "siz siz olun" türünden ders verilir; güçlükler ve engeller her ne olursa olsun sonunda sevgi kazanacaktır yeter ki eşsiz insanların arasında olan geçerli bir sevgi olsun. Masal bu kanaviçeye ne denli çok yaklaşırsa o denli evrensel olur: *Uyuyan Güzel, Altın Saçlı Kız, Pamuk Prenses.*[100]

(100) Aslında paragrafın başında da söylendiği gibi sözedilen masalların fransızcaları yazarın deyimine göre "güzelli" masallardır. Yani hepsinde birer dünya güzeli ve masalların adlarında da (Fransızcaları) "Güzel" (Belle) sözcüğü vardır. Ancak bu

Sonu kötü biten masallar insanlara cesaret verme niteliklerini yitirirler ve çok geçmeden unutulur ya da insanlar tarafından itilirler. Ancak "Küçük Denizperisi"nde olduğu gibi annesine kavuşma gibi çok daha başka özlem ve dilekle dolu olmaları halinde sonuç farklı olur.

Bir sonraki bölümde cinsel simgeciliğin büründüğü çeşitli biçimleri inceleyecek ve içlerinde insanın bir çırpıda aklına gelenleri masalların kısa özetleriyle birlikte ele alacağız:

- Büyülü sopalar, ejderhaların ağızlarından püskürttüğü ateş, yılanların sivri dili, kurbağaların doğurdukları balıklar;
- *Uyuyan Güzel*'e şöyle "yüz yıllık" bir ölüm veren öreke;
- Kılık değiştirme yakın akraba ilişkisi kuran babasını korur ama Sevimli Prens'i korumaz;
- Sırlar bilinmeseler, kapılar açılmasalar daha iyi (*Mavi Sakal*, Bay Fox);
- Dul ve mutsuz babalarına prenseslerin duydukları sevgi *(Mavi Kuş)* Oedipus saplantısını anımsatır;
- Yatıştırılamayan, yaşlı ve hırslı üvey annelerin zalimliği *(Pamuk Prenses)*. Büyücü kişilikler de ortaya çıkar;
- Erkek kardeşlerin intikam alan koruyucu rolü *(Mavi Sakal)*;
- Kız kardeşlerin etkin kıskançlığı *(Külkedisi)* ya da can sıkıcı aptallıkları;
- Masalda yer alan kişilerin göstermelik olarak hayvana dönüştürülmeleri: Prenseslere ulaşabilmek için prenslerin kuş haline gelmeleri *(Mavi Kuş)*
- Cinlerin (periler), büyücülerin ya da önemli kişilerin hayvanların çektikleri arabaları ya belli bir

masallardan ikisinin dilimizdeki adlarında "Güzel" sözcüğü yok. (ç.n.)

eğilimi ya da sahibinin ne denli güçlü olduğunu simgeleştirirler;

Bütün bu verilen örnekler açıklaması güç duyguların psikolojisini farketmemize olanak veren peri masallarındaki simgeciliğin zenginliği konusunda ancak çok küçük bir fikir verir. Ortaya dökülmüş, tekrar tekrar hissedilmiş, gizemli bir dil yetisiyle, anlaşılmazsalar da bugüne dek dile getirilmemiş kaynaklar, unutulmuş bir geçmişin yegane kalıntısından çıkarılacak dersi oluştururlar. Yararlananlar, dinleyiciler ve okuyucular üstünde masalların yarattıkları aşı benzeri tedavi yadsınamaz; bu tedavi bazı masalların sonunda "alınacak ders" haline dönüşür, en yeni redaksiyonlar zamanın modasına uygun, kısa öykü ya da öğüt verilen öykü tadında gerçekleştirilirler. Kısaca bu "öyküler" düz ve etkin, bütünüyle simgesel bir dille konuşurlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CİNSEL SİMGECİLİK

Simge her şeyden önce psikosomatik iletişim aracıdır. Bireyin sahip olduğu en iyi araç öncelikle kendini tanımasıdır: Gerçekten de her saniye beyin-iç organlar ilişkisi bu organların en son durumlarını ve işlevlerini yerine getirmelerindeki kesinliği betimleyen mesajların saldırısına uğrar. Yoksa bu mesajlar beyne ana dilinde verilmezler zira beyin-iç organlar ilişkisi ile iç organlar arasında belli bir kültür çerçevesinde konuşma geçmez, bu durumda bütün insanlar için ortak yaşamsal gerekirliklerin belirlediği evrensel bir dilsöz konusudur; bu dil simgesel bir dildir. İşte bu nedenden ötürü simge insan ile benzerleri arasındaki iletişim aracıdır.

Bütün simgeler arasında cinsel etkinlikle ilgili olanlar genel olarak erişilebilecek kadar el altındadırlar, zira yaşamın ortaya çıkışı ve türün üremesi sorunlarıyla yakından ilgilidirler. Öncelikle söylenecek olan bu cinsel simgelerin çağlar boyunca hazırlanmış olmalarıdır: Bunlar uyum için verdiği savaşta insanın yaşadığı dramların "tarihsel anıları"dır.

Burada, eski dinsel törenlerde Ana tanrıça ile bütün insanların anası Doğa'da cinselliğin simgesel olarak anımsanması konusuna geri dönmeyeceğiz. Cinsel simgenin içine işlemiş bu ayırdetme yetisi, edinilmiş tepkeler denilen kas, içorgan, hormonal tepkelerin meydana gelmesine benzer bir düzenekle uygulanan atalardan kalma bir belleğin yansımasıdır. Cinsel ayırdetme yetisi belli hareketlerle ilgili-

dir, emme ve yürüme duygusal gelişmenin peşpeşe evrelerinde derece derece ortaya çıkar, her defasında bedenin bir bölümünün alıştırması yapılır sonunda beden erişkin cinsel etkinliğine kavuşur.

Cinsel simgelerin ilki ve en eskisi sudur. Başlangıçtaki yaşam simgesi deniz Analık'ın (doğurmanın) önceden habercisidir. Bu yaşamın kökenidir. Deniz hayvanı balık kesin hayati ve cinsel bir simgeyi anımsatır: Her şeyden önce bazı düşlerde ve bazı çağrışımlarda tanık olunduğu gibi anne suda hareket eden phallus anımsatılır ("bir balık kadar mutlu"). Daha önce balıkın Kuzey'in Venüs'ü Fraya'nın[101] anblemi olduğunu görmüştük; Fraya amnios sıvısındaki dölütü de anımsatır, ama, deniz çekildiğinde (yalnız deniz çekilmesi, yoksa kimilerine göre gerçek bir felaket olan büyük Tufan değil) deniz hayvanı açıkta kalıp ölür ya da uyum gösterebilirse ancak Toprak'ta suyu bulabilmesiyle mümkündür ki (Toprak) Ana suyu cimrice dağıtmıştır.

Hava soluyan canlılar da su ararlar, tıpkı küçük çocukların plajdaki kumlarda yaptıkları gibi çukur kazarlar, hem de su bulana kadar "kazarlar". Balık da doğurganlığıyla yaşamdaki yoğun karşı koyulamaz üremenin amblemidir. Hıristiyanlık içinde balık, mucizevi bir biçimde çoğalan yiyeceklerin kardeşçe paylaşılmasının simgesidir.

Dış ortam cinsel simgeler için önemli bir kaynaktır. İnsanoğlu Evren'de kendi bireysel dünyasına uygun olanı arar. Güneş, Ağaç ataerkil simgelerdir. Gelgitleri düzenleyen Ay ise kimi zaman kadın soğukluğunun simgesi olarak ele alınmıştır. Shelley'in şu "tosun gibi genç kız, içi beyaz ateş dolu" di-

(101) Evet daha geride şöyle deniyor: "Adını balık yenen Cuma gününe veren Kuzey Tanrıçası Fraija'nın anblemi balıktı ve işlevi de doğurganlıktı." Görüldüğü gibi yazar iki ayrı yerde iki ayrı şey söylüyor (Fraija ve Fraya). (ç.n.)

zesinde dile getirilen de budur.

Doğadaki manzaralardan sonra erkeğin bizzat yaptığı binalar da cinsel simgecilik içinde yer alırlar. Ev anneyi temsil eder, insanı oraya getiren göbek bağını; kulelerdeki ve kapılardaki simgecilik ise gayet açıktır. Pencereler dış dünyanın gerçeklerine az ya da çok açık gözleri temsil ederler.

İnsan bedenin simgeciliği de uygulamada bitmez tükenmezdir: Bu açıdan incelenmesi en ilginç organ ise ağızdır. Ağız burunla birlikte işgüdülerin ve düşüncelerin gelip bunlara eklenenlerin ilk düzenleyicisidir. Solunum-sindirim kavşağının öndeki parçası olan ağız, hava dolu ve besleyici ortamla iletişim sayesinde doğrudan artakalan tüm korkuların ve sıkıntıların hapsedildiği yerdir.

Yaşam için kaçınılmaz olan bu iletişim ilk sevgi konusuna bağlı olarak (bu annedir) yönlendirilir, böylece ağız sevginin ilk organı olarak ortaya çıkar. Sindirimle ilgili, kendilerine düzenli hareketlerle açılmayı ve kapanmayı sağlayan büzücü kasla donatılmış bütün ağızlar (delikler), beyin-içorganlar ilişkisince bir iç ağız olarak değerlendirilirler (mideağzı, midekapısı ve hatta incebarsak-kalınbarsak kapakçığı),[103] hepsi de aynı psikosomatik bozuklukların merkezidir.

O halde ağız düşsel üretimle simgeleştirilen kabul etme, beslenme ve sevgi organıdır; günlük yaşamda canlılarla en mükemmel iletişim aracıdır. İşte bu nedenle ağız konuşma (dil) organıdır, Söz'le olan yakınlığı apaçık ortadadır: Ağızla sözler "içilebilir".

Duygusal ve cinsel iletişimin bu ilksel işlevindeki bozulmalar durumunda ağız dışarı fırlatma orga-

(102) Bu terimler sırasıyla, cardia (mideağzı), pylore (midekapısı) ve valvule ileocoecale (incebarsak-kalınbarsak kapakçığı) olarak verilmiştir. (ç.n.)

nı haline gelir. Bu durumda başgösteren kusma ise gerçek anlamda sindirimin durup soluk vermesi demektir. Her yemekten sonra kusan insanlarda sindirim sistemi embriyon dönemine bir tür dönüşle, solunum sistemiyle tek bir ağızı olan sistemin değerini alır. Bu da "aşağıda" bir tür tıkanmanın olduğunu gösterir; midekapısının kapanması derinlerdeki bir engellemeyle, kendisine sunulan yiyecekler konusunda hayal kırıklığına uğramayla ve bu yiyecekleri sunma biçimiyle yaratılan bir durumdur. Bu simgesel düzenekle aşkta hayal kırıklığına uğrama, süt bebeklerinde, genç kızlarda ve gebe kadınlarda bazı ağır kusmalarla kendini gösterir.

Ağıza yiyecekleri parçalamayı ve sesleri duruma uyarlamayı sağlayan dişler aynı zamanda anne bedenine nüfuz etmenin aracıdırlar. Süt, annenin ürettiği sıvı et olarak değerlendirilebilir. Dişler itildiği anda sütten kesme (memeden kesme) anlaşılır; ama, çocuğun parçalayarak yediği hayvan yiyeceğine gereksinmesi olduğu tam o anda anne memesinin çocuğa bu amaçla kullanmak üzere verilmesi pek iyi olmaz. Süt ve etin aynı tabakta yenmemesiyle ilgili bazı yasaklar böylece daha iyi anlaşılır. Ayrıca dişler phallus eşdeğeri organlardır. Diş çekme ve dişlerin düşmesi hadımlaştırma düşüncesiyle uyuşmaktadır.

Bu örneklerle işlevsel ve cinsel simgeciliğin bütün organlara ve organ işlevlerine yayılabileceğini görmek çok kolay. Aslında her şey cinselleştirilebilir, yani kendine özgü organlarla kendini açıklamakta sorunu olan bir cinselliğin *yatırım noktaları* haline getirilebilir. İkinci derecede etkili göstermelik bir etkinlikle bir birey cinsel olarak heyecanlanması durumunda kızarır (yukarıya doğru hareket); ya da parmaklarını sinirli sinirli vurmaya başlar ya da düzenli hareketlerle sallanmaya koyulur.

Genellikle simgecilik -burada ilkel inanca bağlıdır- "her şey, her şeyin içinde olsun" ister; bu da düşün yoğunlaştırılması ilkesine uymaktan başka bir şey değildir: Eğer insan ruhu bedenin her parçasında varsa bu parçalardan hiç biri yitirilmeyecek demektir. Böylece kesilen tırnakların ve saçların saklanıp gömülmemesinin nedeni de budur. Özellikle kan ve sıvı dokular aynı ortaklaşma içindeki bir topluluğun üyeleri arasındaki hayati bağı simgelerler. Kan oymağın ortak malıdır. Dökülmemeli, ziyan edilmemelidir. Eğer dökülürse şöyle ya da böyle toplanmalıdır: Ya emilir (Yahudi sünneti, Welter'in anlattığına göre eski Bröton evliliğinde koca müstakbel karısının sol göğsünün altında açılan bir yaradan kanını emermiş) ya da kapatılır. Ne olursa olsun kan döken kimse duruma göre değişen bir cezaya çarptırılır. Kadınların adet kanamalarının özel bir değeri vardır; her şeyden önce, bu değerli ortak malı kötü bir gücün etkisinde saçıp savurduğu için kadını adeta "suçlu" durumuna sokar. Adet kanaması geçiren kadının buğdayı pisletmesinden, üzümün mayalanmasını durdurmasından kuşkulanılır. '30'lu yıllardan kalma bir Fransız ticari genelgesinde "belli dönemlerinde" kadınların şampanya mahzenlerine girmeleri yasaklanıyordu. Yeniden temizlenme için verilen mühlet kültürüne göre değişmektedir.

Adet kanaması geçirme dönemlerinde kadına yasaklanan konuların listesi çok uzundur. Burada üstünde durulması gerekli nokta adet kanaması sırasında akan kanın saçıp savrulmasındaki suç ve bu olayın bir kötülük sonucu oluşmasına olan inançtır. Doğum sırasında akan kan da hem kutsal hem de kaygı verici bir niteliğe bürünmüştür. Eski Ahit'te, oğlunun sünnetinden önce yedi gün, sünnetinden sonra da otuz üç gün annenin ayrı yerde kal-

ması öngörülür. Eğer kadının bir de kızı varsa bu süreler sünnetten önce on dört gün, sünnetten sonra altmış altı gündür (Lévitique XII, 5). Welter erkek çocuklarla ilgili kadının ayrı tutulmasını gerektiren bu sürenin Meryem Ana'nın Nativité ve Purification'u için geçen aynı süre olduğuna dikkat çekiyor.

Doğum sırasında kadın genellikle köyün dışında uzak bir yerdedir ve çoğunlukla da doğumu kendi kendine halleder. Yeni doğan bebek ise değişen sürelerde "tabu" olarak kalır. Genç kızların bekaretlerinin bozulmasına gelince, bu konuda iki varsayım vardır: Ya bu kan hayırlıdır bu durumda saklanmalıdır; ya da zararlı ve kötücüldür derhal atılmalıdır. Welter bu olayda içten evlenme ile dıştan evlenmenin[103] kaynağını görmektedir.

Ama bugün gayet iyi bilinmektedir ki cinsel simgecilik şöyle kısaca göz attığımız anatomik benzerliklerden çok daha ötelere yayılır. Cinsel eylem yalnızca temel itkilerden birinin doyumu değildir; insanlararası (anne-çocuk ilişkisi) iletişimin en temel en ilkel biçimde geliştirilen bir işaretidir.

Ferenczi, Thalassa'sıyla, cinsel eylemin bu işlevsel simgeciliğine ilk dikkat çeken kişidir. Sevişmek anneye geri dönüştür. Bütün organizma sevişmeyi düşsel, sanrısal bir biçimde gerçekleştirir, penis bu tür bir eylem içinde göstermelik ve geçici olarak başarılıdır, meni ise bu ilişki içine dölyatağı boşluğundan geçerek gelir. Şurası gerçek ki cinsel eylem sonuçlarıyla dölleyiciyse ve geleceğe yöneliyorsa, derin bir psikolojik uzantı olarak bu eyleme işin kaynağına yönelen zorunlu duyulan bir istek, geçmişin tanınması, geçmişe sahip olunması ve

(103) Evlenecek kişinin eşini üyesi bulunduğu topluluk içinden seçmesi kuralını temel alan evlilik düzenine içten evlilik, bunun tersi duruma da dıştan evlilik denir. (ç.n.)

burdan da zamana meydan okumak eşlik eder.

Böylece Oedipus karmaşası, yarışmacı nitelikte bir istek olarak tanımlanıyor ve sık sık bunu çağrıştırıyorsa, mutlaka yeni bir anlam alacak demektir: Kökenlerine dönmenin tutkulu denemesi ("söyle bana hangi ülkedensin"). Bu yorum en normal insanların cinsel eyleme verdikleri, öbür içgüdüsel doyumlarda yer alan ender olarak ulaşılan coşku yoğunluğunun eşlik ettiği tumturaklı, gizli, bireysel özelliğini açıklamaktadır. Aslında atalarımız cinsel kültü ile cinselleşmenin modern yöntemlerimizle etkinleşmesi arasında öyle pek büyük bir fark yoktur. Belki biraz farklı ama aynı düşünceyle davranıyoruz. Bu işe bilimi sokmadık, ama şiirselliği elden bırakmadık. Hiç değilse bugün aşk ve seks konusundaki bilim bile bizi olaya şiirsel bir şekilde yaklaşmaya, bu ilişkiden şiirsellikle "yararlanmaya" sürüklüyor. Böylece sevgide haksız yere birbirinden ayrılan beden ve ruh barışıyorlar.

Her neyse ana kültünde doğru olan şey bütün kadınlarda varolan gizil annelik gücüne, kadınların sevgi içinde üstlendikleri annelik tutumuna gösterilen saygıdır. Bütün bunlar erkeklerce benimsenmiştir, hatta bir erkeğin eşiyle birlikte ruhsal dengesi için vazgeçilmez bir koşuldur.

Freud cinsel özgürlük için ana-baba-evlat kavgasını çok iyi sunmuştur. Uyum yoksa cinsel doyum olamaz. Doyum yoksa sevgi yakın akraba ilişkisi kalıntılarından kurtulamaz. Bu kurtuluş anababa-evlatlar sevgisinin yüceltilmesiyle, dönüşümüyle sağlanır.

Zamanı geldiğinde kendilerini geri çekmeyi, sahneden çıkmayı, fotoğraf makinesinin görüş alanından kaçmayı, herkesin gittiği parklardaki sıralara çekilmeyi bilmek anababalara düşer (en bilge onlar değil midir?). Evet orkestranın tam karşısına

ilk sıraya çekilmelidirler, coşkulu ve tutkulu seyirciler olmalıdırlar; coşku ve tutku tamam ama seyircidirler artık bunu unutmamalıdırlar.

SONUÇ

Bu yapıtın sonuç yazısı aşkta belli bir özgürlük yararına bir savunma yazısı olmak istemektedir.

Ana Tanrıça'ya hayranlık altında doğayla uyuşmak şimdiye dek birçok tabuya, ya da tektanrılı kültümüzde anlaşılması güç ve daha soyut kurallara çarpmıştır. Zaten ataerkil tanrı başlangıçta az ya da çok açık seçik bir biçimde, bütün mitolojilerde Ana Tanrıça şeklinin ortaya çıkmasından çok önce belirmiştir.

Baba kültü ve ataerkil yaşam ana kültü ile anaerkil yaşamın yerini almamış yalnızca tarihin belli bir anında, özellikle tam anlamıyla cinsel özgürlüğün terkedilmesi gerektiği sırada yeniden ortaya çıkmıştır. Tam anlamıyla cinsel özgürlük uzun bir dönem sürmemiştir. Zaten günümüzde de salt cinsel özgürlüğün bulunduğu, hatta hayvan toplulukları da dahil bir toplum yoktur. Böyle bir toplum olsaydı bile doğal yasaların oyunlarıyla, kan bağıyla bağlı ilişkileri izleyen bozulmuşlukla ya da daha da kötüsü çocukların karşılaşacakları sorumsuzluğun doğuracağı karışıklıklarla engellenecekti.

Cinsel eylemin düzenlenmesinin zorla benimsetilip kabul ettirilmesi yalnızca sosyal bağlılığın gerekirliliği nedeniyle değil cinselliğin kendisine de çekiciliğini ve özgünlüğünü vermek kaygısıyladır. Bir kadınla özel olarak gözlerden ırak sevişmek isteyen bunu becerebilen biri; belki de onunla çırılçıplak gezip dolaşmak şöyle dursun görülmekten bile hoşlanmayacak; belli tabuların kaldırılmasını değil

tersine yasallaşmasını isteyecektir. Çok sık anımsatıldığı gibi cinsel özgürlük yoktur ve varolamaz. Aslında yasaların çerçevesinde olabildiği kadar bir özgürlük vardır, yani "metafizik" her tür durumun dışında sosyal, insansal ve özellikle biyolojik disiplinlerin çerçevesinde yer alan bir cinsel özgürlük vardır.

Özgürlük kendi başına bir gerçek değildir, uydurulmuş bir davranışı telkin etmek özgürlük için yeterli değildir. Özgürlük kendi kendine yeterli olmadığı zaman soyutlamadan başka bir şey değildir. nsanoğlunun sahip olabileceği gerçek özgürlük (ve altını çizmekle psikoloji büyük bir saygınlığı hak etmiştir) binlerce yıldır varolmasına karşın hangi noktada bu denli az değiştiğini açıklamalıdır. Ama insanoğlu kendi çıkarı ve kullanımı için dünyanın çehresi değiştirmiş, adeta alt üst etmiştir. Şimdilik ona yalnızca kışkırttığı geriye dönülemez bu evrime uyum göstermek kalıyor.

Gerçekten de değişmeyi kabul etmek insan doğasının değişkenlerinden biridir. Her biri çocukluktan başlayarak eğitilebilmiş olsaydı, insanlık o anda geleceğin anlamını kazanacak, savaşlardan ve hoyrat devrimlerden tasarrufa gitmesini sağlayan önceden kestirmeye dayalı bir davranış sergileyebilecekti. İnsanoğlu bir milyon yaşındadır. Tarihsel ve uygar bir unsur olduğundan bu yana, uzun zamandır cinsel bir canlıdır. Uygarlık değişmez bir evrimdir. O halde düşüncenin billurlaşmasını önleyecek her şeyden kaçınmalı bununla mücadele etmelidir.

Elde edilen izin içinde güvenlik, yinelenme içinde durağanlık, insanlarla, nesnelerle ve düşüncelerle tanışıklık hiç bir şeyin değişmediğini ortaya koyan nedenlerdir. Ama öyle de olsa bunun altında, insanoğlundan çıkan ve insanoğlunca canlandırılan

düşünceler sanki kendi motorları varmış gibi, sanki kendi yazgılarını kendileri belirliyorlarmış gibi gelişmektedir. Aslında, insan olmasa hiç bir anlamı olmayan düşünceler evrimleşmekteler; aklı fikri henüz billurlaşmamış, köhne, dogmatik ve sert bir biçimde olanları da evrimleştirmekte geliştirmektedirler.

Varlığının başlıca dönüm noktasında, tarihten ve efsanelerden ders almak insana düşer. İnsanoğlu bunu geleceğe daha iyi yönelmek için yapmalıdır. Eğer gerçekten de efsaneler ve masallar, şiirler türküler, resimler heykeller, güzel kokular, hediyeler iyi dilekler, seyahatler, okşamalar, atışmalar olmadan; korkmadan ve özür dilemeden sevişmek zorunda kalsaydık, *homo sapiens*'in Dünya gezegenindeki tarihine son noktayı koyacak kadar olgunlaşmış olurduk.

BİBLİYOGRAFYA

Aeppli, E.; *Les rêves*, Petite Bibliothèque, Payot, Paris, 1962.

Andrieux, C.; Association de quelques variables socio-culturelles avec la représentation du rôle de la mère, in *Psychologie française*, Paris, 1961.

Bakhline, M.; *L'oeuvre de Rabelais et la culture populaire au Moyen Age et sous la Renaissance*, Paris, Gallimard, 1970.

Baruk, H.; *La psychiatrie sociale*, Presses Universitaires de France, Paris.

Bouthoul, G.; *Les mentalités*, Presses Universitaires de France, 1952.

Braden, C.S.; *Les livres sacrés de l'humanité*, Payot, Paris, 1955.

Brenner, A.B.; The covenant with Abraham, *The Psychoanalytic Review*, Coolidge Foundation Publishers, New York, 1952.

Christensen, E.O.; The magic cloak, a critical review, *The Psychoanalytic Review*, New York, 1953.

Eliade, M.; *Mythes, rêves et mystères*, Les Essais, Paris, 1957.

Erikson, E.H.; *Childhood and society*, Norton & Cie, New York, 1950.

Farau, A.; Schaffer, H.; *La psychologie des profondeurs des origines à nos jours*, Payot, Paris, 1960.

Ferenczi, S.; *Thalassa, psychanalyse des origines de la vie sexuelle*, Petite Bibliothèque, Payot, Paris, 1962.

Fouks, Périvier-Larouzière, Mathis; Pegugeot, Poitiers; Amour et temporalité, *Annales médico-psychologiques*, Masson, 1962.

Held, R.; Centribution à l'étude psychanalytique du problème religieux, *Revue française de Psychanalyse*, Haziran 1962.

Henriquez, F.; *Panorama de l'amour à travers les civilisations*, La Table Ronde, Paris, 1959.

Kermode, F.; *Adam unparadised, "The Living Milton"*, Routledge ve Kegan Paul, Londra, 1968.

Lantier, R.; *La vie préhistorique*, Presses Universitaires de France, Paris.

Laubscher, B.J.F.; *Sex customs and psychopathology*, Routledge & Kegan, Londra, 1951.

Lenz, L., *Moeurs sexuelles exotiques*, Correa-Buchet-Chastel, Paris, 1960.

Lewinsohn, R.; *Histoire de la vie sexuelle*, Payot, Paris,

1957.

Malinowsky, B.; *Les Argonautes du Pacifique*, Gallimard, Paris, 1963.

Maranon, G.; *Don Juan et le donjuanisme*, Paris, Stock, 1958.

Maury, L.F.A.; *Croyances et légendes de l'humanité*, Didier & Cie, Paris, 1863.

Mayer, M.; Morali-Daninos, A.; Raimbault, G.; Cerf, F.; Aspects psychosomatiques de la relation mère-enfant, *Revue de Médecine psychosomatique*, Maloine édit, Ocak-Şubat-Mart 1961.

Miller, H.; *Nexus*, The Obelisk Press, Paris, 1960.

Morali-Daninos, A.; *Sociologie des relations sexuelles*, Presses Universitaires de France, 1965.

Morali-Daninos, A.; Canivet, N.; Cerf, F.; *Symbolisme sexuel dans les techniques projectives*, Communication à la Société française du Rorschach et des Techniques projectives, Paris, 1962.

Mullahy, P.; *Oedipus, myth and complex*, Grove Press, New York, 1955.

Rattray-Taylor, G.; *Sex in history*, Ballantine Books, New York, 1954.

Rochefort, C.; *Les petits enfants du siècle*, Grasset, Paris, 1961.

Soriano, M.; *Les contes de Perrault*, Paris, Gallimard, 1968.

Welter, G.; *Les croyances primitives et leurs survivances*, Collection Armand Colin, Paris, 1960.

Wendt, H.; *A la recherche d'Adam*, La Table Ronde, Paris, 1953.

Zimmermann, F.; Origin and significance of the Jewish rite of circumcision, *Revue française de Psychanalyse*, Presses Universitaires de France, Nisan-Haziran 1950.